На седми. - Смърдеш. Смърдешени били отишли в Ощима при Янков и обещали да вдигнат въстанието, без да му помислят дали това въстание ще бъде общо и без да му поискат план за действие. Като им разяснихме работата, тогава почнаха да се колебаят и решиха да се пише на Янков от страна на смърдешката, косинската, въмбелската и дъмбенската комисии, да спре всекакво движение и да дойде в Смърдеш да се разберат и след това да се почне работата. Писмото се писа и се изпрати. Получих три писменца от синиянов /Пирински/. Пише, че четата на Дине /Перински/ била в Кономлади за да се стрешне с Янков, а пък Янков бил в Статица.

От Гърция стигна Насо поп Тръндов ни разправи, че там от ден на ден положението на работите взимат по сериозни размери. Затворите все се пълнят от българи, мнозина бягат от Гърция. Насо разправи че къде Желево, имало силно движение и бегане на селяните по планините.

До днес след пълне дневника водех с моята частна азбука, а от днес почвам с централната.

Много неща в този дневник съм пропуснал, не съм отбелезвал и на много места имам повторение, по един и същ въпрос - поради много натрупаната ми работа затова и изключителните условия во които живеем съм ги повтарял или пък съвсем съм забравял, но винаги съм държел на кратко бележки в кръга на моите познания.

7. септември с. Смърдеш - В. Чекеларов.

---====oOo====---

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

лафови, ми кажваше, шчо се вявам со девер ми. / Пък девер и Коста и той там /. От дека ме виде тая, да се вявам со девер ми ?

Се обърна Пандо към Дана и я запита.

- "Истина ти си му казала таквия лоши лафови ? Мълчеливата Дана отговори :

- " Всичко което казва, не е истина, за вас нищо не му имам казано, и нито ве имам видено, сега първо ве виду, а за деверът й му каза защото, по рано ми каза лоши лафови и за това!

- Я разправи да видим как се скарате и защо ?

Гредеше Търпа Кърщаковска / мома от Косинец която със съсед техен братовчед злоупотреби и роди дете, нс го уби, още когато беше малко тешка. Съселяните бяха забелязали и казаха на покойния Москов. Той повика да я иследва и изказа мнението да ги венче со момчето, но като я запита Москов тя му отговорила, че всичко що се говори за нея било лъжа и, че тя си е мома ! Ако не вервате нека да ме прегледа лекара !

Нещастния Москов се застрами и я изпъди но след време Търпа роди, от страх избега у един хаджия от Статица. Хаджията искаше да я продаде на едного от Статица на име Михо, на когото му се харесала Търпа, и я поискал от Хаджията но той поиска 6-7 лири, затова Михо беше дошел по едно време во Косинец, да я иска чрез роднините й. По това време се случи да сме во Косинец, дадохме едно писменце да я дадат на Михо, така последния стана со млада жена ! Той беше вдовец но доста млад и заможен. / Търчее като по мечка. Аз я съжалих защото се случих тук и им казах : шчо търчите мори, не я знаете Търпа ? Той попо ваш учен човек, се потурчи, а не една жена. / се отнасяше за поп Бейдов /. Това му казах ! Тая пък ками се върна и ме зафати шчо не е лаф ми каза :

- Ами ти сенки каква си ? Ти шчо го береш Смърдешаро ? / се отнасяше за мен и ми светна пред очите/. Яз ако се милве со Смърдешаро, тогава бе 16-17 годишна човек, като чупи и деци, шчо чудно има? Нека

ДПА. Ф 226 оп 1 г.е. 209

да кажи затова и яз сетне му реку. Кай ти шчо си одиш со девер ти ?

Потех аз да я питам.

- Ами ти от где знаеш Дано шчо оди Елена со деверо си, зашчо правите такива некрасиви работи ? Не знаеш шчо тая жена има мъж и ще чуе и ще я остави ?

- Защо да ми кажи мене по напре такива лафови, истина ли е това което казва ?

Всичко това ми се виде смешно, щото неможах да не се исмея и казах на двете : Дяволите да ве земат, след това свички почная да се смеят. Коста се докачи от това смеение и му стана мъчно и веднага се обърна и каза :

- Значи, затова ги викнате за да се смеете!

Аз се въздържах и запитах Елена, дали истина и казала Дана такива думи и от дека знаела тая това ?

- Като ми каза тия по-напред за попа и аз и казах !

Разбрахме каква е работата, наистина Дана и казала потежки думи, но Елена първо предизвикала и казала доста обидни думи.

Искарахме ги на дън и двете и поставихме въпроса за разглеждание, те показаха и свидетели от които се отказахме, защото немаше нужда, защото и двете не скриха това което беха казали.

Коста се разтревожи и почна да вика : Да се накажи или да докажи че наистина отивам со снаха ми и много други ...

Решихме да ги накажем со глоба, ако ги накажим со бой ще научат мъжете им, ще бъде може би крайно гибелно, определихме на Елена да се глоби со 10 гроша а Дана со 25 гроша.

Повикахме ги, аз им говорих много за дето се карали, повече на Дана,защото е казала че отива со девера си. Тогава тая ми отговори :

- Аз не искам да говоря, имам много, току не е добре да правиме лафове на людите.

Заставих я да кажи, какво още знае, всичко да ни разправи.

- Коста една вечер преди 3-4 недели, дойди нощия да ми ропти на врата, ама кай шчо дойде така си отиде!

- Защо не каза за това на комисията ?

- Яз не знаја кој влиза во комисията, за да кажа па и зашчо да кажа, когато не ми направи нишчо, или пък да правиме лафови на дунята!

- Зашчо затова не ни каза по напред ами сега го казваш ? Ако вършиш такива работи ти не си добра жена!

- Не казах това, сега ви го казвам, не знам грешка мие или не, сага ако сака нека ме остави мене мъжо ми, аз не знае шчо е така работата, сега шчо науку нека ми дойди да ми ропти, да видите, ако не го фата и, тука жив да ви го донеса!

Коста остана смаян не продума нищо. Разбрахме каква е работата, но требваше да се тури край изканфузих ги и двете и им казах да си заплатят глобата. Елена 10 гроша и Дана 25 и така ги изпъдихме.

16. октомври - Косинец

През целия ден се пазехме да не ни усетат селяните, че сме останали тук. Дойдоха жени от Дъмбени и ни донесоха писма от Търпена со следующето съдържание : " На четиринайсети вечерта пристигнаха от Костур около 120 души аскери и уловиха всички пазарени, мъже и жени и ги донесоха во селото, едни вързани до Клисурата, а тези на сам що ги уловиха, свободни ги донесоха, всички ги биеха со стапове и со кондаците и ги донесоха край селото при плевните, а жените си дойдоха во селото свободни.

Като застанаха там извикаха кмета и неговите членове азайте, поп Трайко и всички мъже и деца от 15 години на горе до 80 години, со нофузите во ръце. Като ги събраха така всички искараха книга и първо потърсиха Никола Георгиев, Лазо Георгиев, Доно Шекров, Гако Терзиовски, Коряко Търповски, между Търповски повикае К. Търпенов, но се забъркаха така, щото сега К. Търпенов се изостави. Най-напред биха поп Трайко и го питаха за синму, той отговори така : Непризнавам нишчо от това шчо приказвате,аз съм поп и си гледам църковните работи, питаха го за син му Лазо и му каза:Той беше болен още пролетта отиде на чужина

да се лекува, в Гърция ли, во България ли, не знам и ошче не си е дошел, сега слушам шчо бил во Корча, яз не съм го видел.

После повикаха името Ристо Нуле, кмета строши вратата и влезна во плевната на Христо Нуле, заедно со влашето, турците казаха на кмета, кажи на влашето да си предаде пушката, а пък кмета казал ако имаш пушка дай си я бре синко, предай си я, това обаче отказало и казало:

- Дай по напред твоята та после и яз!

Турците попитаха влашето имали кмета пушка ? Първо той каза им пушка и патрони 3 съри, а на второ 2 съри, и после го повалиха кмета и го биха много. След това повикаха Кольо Георгиев, почнаха да го изпитват като му казваха : Ти си един умен човек, така браво, ти знаеш всичко и от тебе очакваме да ни кажеш, имаш ти 1-2 пушки, това не е нищо ние знаем всичко подробно, искаме от тук 340 пушки и тези пушки са тук от преди две години. Кольо им каза че няма хабер, нито от едно то нито от другото ...

Мисли добре, защо ке извадиме човек пред тебе и свичко ще докажи и после смъртта ти е близка ! Извикаха Христо Нуле влашето и го питаха :

- Христо Нуле кой е този човек, знаеш как го викат баща му ?

- Георги !

Тогава запитале Кольо - Ти си бил та разговор во къщата на Жунда со комитите и со Цильо Чекеларов, а той казал :

- От всичко това немам абер, сега слушам от вас, че има комити, со очите не съм видел ! След това попитаха влашето.

- Я кажи бре ката ти ?

- Нали ви казах понапред и сега пак ви казва : комитите беха во Жунда.

- Кажи бре кой друг беше тамо ?

- Кольо, Киряко, Гако, Кирияко. Тогава обърнаха се към Кольо.

- Абре едепсъс още не вярваш ? Той пък им каза.

– Всичко това което той разправя е лъжа, защото аз нищо не знам, нито пък съм видел со очите комитите.

После го повалиха на земята и почнаха да го бият. Двама души го държеха и двама го биеха, като му удряха около 35 стапови во плевната вътре, без да гледа някой, след това то оставиха за малко да почини и му дадоха да пуши една цигара.

– Пуши бре пезевенк цигара и уми се добре да кажеш всичко защото ке те псовисаме от бой !

Горкият Кольо им казал :

– Уморите ме тука, като не знам, не знам !

Четири пъти го биха и четвъртото му вързаха нозите со ремъците от пушките, отделиха му ги едната от другата, дигнаха му ги нагоре и така го биеха по стъпалата, след това са казвали :

– Бре кератаята, душата му излезва лаф от устата не му излегва !

Оставиха Кольо и го повикаха Гако. Както що биха Кольо, така направиха и на Гако, но него биха по-малко !

До 10 часа продължи биенето на хората во плевната, после почнаха да обискират къщите по целото село, след това си отидоха по конаците, а Кольо, Гако и Христо ги туриха по отделно в отделни къщи. Кольо беше в Христо Пърлик с десет души аскер, Кольо потърси позволение да се тури в кожа, но те му поискаха три бели меджитии, от там свалиха до тридесет гроша, след което му позволиха като даде тридесет гроша и се върза. В този ден нито комити се намериха, нито пушки, нито си изпадна някой с някой лаф, освен Влашето.

Във вторник пак повикаха затворниците и пак ги заплашиха но нищо. После повикаха кмета да му направи сенет за всичките тези думи, които бяха казани от Влашето, че са верни и като му се фалиха, то му вулоса и му се подписа самичък, никакви други подписи няма. Повикаха поп Трайко, а той му казал : когато не съм чул Влашето, не мога да

подпиша, нека доди да кажи пред мене и аз ке подпиша и турците му ка-
заха " сиктир бурда "... и той избяга.

След това излязнаха на край селото и пак заобиколиха селото и пак обискираха под ред къщите, туряха номер но нища не намериха ко-гато го изпъдиха попа ги пуснаха и другите. Като свършиха къщите, влез-наха во църквата навсякъде разровиха трапезарията, извърлиха мирото, като видеха че не могат да уловят нищо, отидоха в конаците и така казват :

- Казваме ви со добро да ни ги кажите комитите, но утре когато се разпоредим со стапо по рай тогава ще ги кажете. Искат три къщи да му отпустиме за да зимуват. Казват че от дванайсе този месец, имало тук комити и вчера вечер са дошли петнадесет души, а снощи дошел Че-каларов со десет души / но ние не го казваме / те казват, що ке седат тук но не ги знаем какво ке праве и къде ке оде.

Изпроводихме десет жени во Битоля, да кажат какво стана во по-неделник, а за во вторник те не знаят, също изпратихме две жени и 5-6 в Костур, при попо, той да им кажи, какво трябва да телеграфират во Битоля.

За сега толкоз кога ще дойдите ще се разговорим по-хубаво. Ко-льо со привързани рани диктува и ве поздравлява !

Кажете що да го правим Христо Нуле да го испроводим при вас или не, со поздрав Търпена поп Димитрова. 16.октомври 1902 год."

След като получихме Дъмбенското писмо и като научихме, че по предишния ден са изпратили во Битоля жени и, че аскерите още седели там и се хвалили, затова писахме да изпратят и други жени и да изка-жат другото станало след като заминаха жените. Решихме да се изпратят жени и от другите села, привечер свикахме събрание, около 30 жени и им предложихме коя ще пожелае да замине за Битоля доброволно, всички без разлика пожелаха, говорихме им доста много, поучихме ги какво да кажат пред консулите и се определиха 15-16 жени да заминат и два мъже

157

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 209

Косинчени много се безпокоеха от Динето Куцио и наистина той вече не беше чист, а съмнителен, защото не изказваше онова което не му казаха турците. Косинчени заявяваха или тербиет да се направи Динето, или да се убие, Кольо Влаха викаше, че Динето не е чист и, час по-скоро да се вземат мерки, аз ви казах и пак ви казвам, че Динето мене ме повика и ми каза да ги предайме Чекеларов, ке земаме 200 лири за Кляшето 100, за Шинчето и за Сарето 100 лири, и същото ми казаха и мудура и мутесирифа. Ако искате да откриете всичко вземете ни и двата, постелете ни с бой, викайте и Петрето Гинчо, който не виде когато говорехме над нивата му и всичко ще ни излези на мегдан !"

Тия беха винаги на Кольо Карамета думите. Вечерта изпратихме Цильо Сарето, да вика Карамета. А аз и Кляшев, Гаки Кенчето, Кольо Шинчето и Иван Попов, отидохме у Динето. Дойде Сарето со Карамета, почнахме Кляшев и аз ги запитваме да ни кажат как какво са говорили, преди Карамета да тръгни да отиди в Билища при мютесерифа и двамата отказаха и " че те не се стрешнали никак".!

Му казахме наш човек ве виде да говорите на Динетому нива и от там замина Карамета за Билища. Ако ни кажите правината, що сте говорили и какви условия имате со турците, ние ще ви го опростиме и ще се надяваме да станите пак добри човеци на комитета, иначе ако продължавате да криете, ще ве сметаме за предатели и ще ве убием ; и двамата категорически отказаха !

- " Че никаква стреща нямахме на никоя нива и ако не виде някой нека излезни да засвидетелствува и тогава не остава нищо освен да ни убиете. Со турците нямаме никакво условие, ни казаха само ако види те нящо да ни кажете и ние му казахме " пеки - пеки" и нищо повече."

Жената на Динето като виде, че работата е сериозна, тя каза : Чакайте, аз да ви кажа как стана, Динето ка си дойде от Билища, на ме не ми каза, да кажа на Карамета, ако не го найди Динето да приказва и какво Кольо да кажи на турците, ако вида нещчо ке дойда, да кажа за

да не го мъчат турците. На утрината дойде тука Кольо му каза и аз, да се стани со Динето, ако се не можи, да оди дур на нивата при Динето, му и каза тия лафове шчо ми ги каза Динето. Карамета ми каза, яз не можа да ода при Динето, да не ме види някой ке я пушча Кольовица и я пушчи при Динето, ме опитвате : со Карамета яз не се виду, ви казвам я той сам нека речи или кой ви се изплачи извайте го и нека кажи шчо дойде Карамета при мене на нивата и не си я сакам живота."

Динето со добро не казва да го убиеш, повикахме и Карамета и за последен път му казахме кажете си истината защото ако донесиме свидетел, после няма да ви го простиме. И двамата извикаха:

- " Некоя дойди изпъто и не си я сакам живота".

Изпратихме Сарето и Кенчето, го донесоха Петрето Гинчов / селският поляк / дойде Петрето. Кажи ни ако знаеш нещо за Карамета и за Динето но во правината, гледай да не ги зеваш на душа човеците. / Гинчо е човек около 60 годишен, здравеняк десното око развалено, човек справедлив и откровен, доста предаден към делото, набожен доста много /. Подзе Гинчо :

" Аз господин Васил, се стар човек, на комитета даду клетва и затова няма защо да крия това шчо знам ке си кажа. Кога беше Динето во Блишча и кога го опитвае мутесирива и модура бехме и ние толко Косинчени на конако и нас не опитвае за Зулфо, как се умори ; ама на нас ни опитвае свите на куп, а Динето сам, го звее во ена одая и шчо му рекое незнам, ама яз си го кладу на умо и си реку, не е чиста тая работа и кай поляк от той саат фати да го траха. На другио ден на утрината, отиде Динето да ора на нивата, а пък Карамета со све жена и пуля оде къмо него. Карамета застана на един вастак и жена му отиде при Динето, не знам що му каза, ги пуля Динето, го вяна магарето и дойде при Карамета, прикажвае околу половин саат пуля, Карамета замина за Билишча, а Кольовица се върна назад, Динето си отиде да си ора Карамета си дойде от Блишча и незнам шчо му рекое и шчо направи.Един ден го найду Карамета на едно место сам, му казвам : шчо прикажвате

никни преди да отидеш во Билишча со Динето ? Той ми отговори, че никой път со Динето нямал приказвано, яз се докондиса и му казвам на Филян место на вастако при крушлето ... и му ги нареди свите работи кай шчо беше, той па несакаше да ми кажи ми го чиниш инкер, яз го стисна здраво и му каза " ако не ми кажиш тука всичко, ке те умора и ке те погреба." Той се уплаши, или сакаше да ми каже незнам, но накра ми каза, Динето ме повика и ми рече, ке одиш во Билишча при мутесерифо и мюдуро, ке те опитват за Чекаларов, за Кляшев, за Сарето и за Шинчето, ке ти рече за да му изказваш, ти да му се таксваш / обещаеш/ и тия ке ти таксе и пари ; най-сетне тия еркога ке се уморе, ние да му ги предайме и да си земаме толку пари. И от таму казва Карамета, отиде во Билишча го викна мудора и мютесерифа и му казва : ако можиш да ни ги предадеш Чекаларов и другите имаш 400 лири, ама да не кажеш на никой, го сториле тербиет. Карамета му казал яз не можа сам да я върша тая работа, ами со Динето и тия му казале шчо Динето знае, да печелят двата и за фамилиите им казвали, ние ке ви ги зачуваме. От това се пратени каза Карамета - това имам това казвам."

Като чуха тези думи от дядо Гинчо почнаха и двамата да тупат и викат че не е истина. Го запитахме дядо Гинчо, дали той сам ги видя со очите си да прикажват Карамета и Динето преди Карамета да оди во Билишча.

Гинчо настоятелно потвърди. Обърнах се към Динето и го запитах Още ли ще криеш Дине, ето и свидетели няма защо да ме лъжи човека. Аз не признавам това каза Динето и ако се шпионин уморете ме.

Ако не кажиш право ке те убием и тебе и Карамета !

Динето отговори : " Море колиме, незнам повеке ! Со един най-безобразен тон произнесе тия думи, поисках един стап и ми дадоха, ще кажиш правината или ще те пребия!"

- " Да ме пребиеш ... ти нямаш праве ! Аз го удари еднаж, но Динето на место да се заплаши, почна да вика каквото идеше на уста,

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

тогава Кляшев предложи да го извадиме вън и да го убием, изкарахме го вън, жените почнаха да пищат и за да не зберат селото оставихме Сарето да ги пази, а ние отидохме къде край селото на едно гумно зех и стапо на Динето.

- "Ке кажите ли бре или ке ве пребия и двамата ? Динето продължаваше да казва заколете ме...! Не казва и да го убиеш !

Кутните го реку, да ме каже как не се изповедва, Динето няма що да чака и извика : "Ето сам си легам и вика удрите! На мене вече ми домачне, не можах повече да търпа почнах да го бия, ка му доболе малко извика : чекайте ке кажа ! Оставихме го пак не казва ! И тогая Кляшев, почна да го бие со дипчика на пушката ама немилостиво. Пак обеща да каже, остави го Кляшев пак не казва ! почна да се заклева че нищо не знае ! ... Аз тогава като видех, че не казва, се обърнах со толгата към Карамета и му казвам :"Кажи бе ти, защото и тебе ще те пребием!

И той още повече вика незнам, почнах ужа да го бия легнахме го той вика и плачи уж го боли и най-сетне каза :

" Е се намерихме со Динето и приказвахме както каза Гинчо, всичко е истина".

- Как бре Дине ?

- Е така е истина !

- Ами защо не казваше понапред со добро ?

- Ми беше страх !

Отидохме со Кляшев при жената на Динето, му говорихме много за да го спират да не го остават да предава и му го донесохме и Динето. Карамета и него го освободихме. Дядо Гинчо който присъствуваше на операцията избъбре следното:

- Абе ... майката, абе ... майката, фирауните нож сакее", и си замина, ние се отправихме за Смърдеш. Сарето и Шинчето останаха в селото си, а ние стигнахме на осем часа в Смърдеш и се прибрахме в Цветковица Репацка.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

161

17 октомври - Смърдеш

Колко бехме станали от спането си, жените извикаха аскер греди ...! Ние помислихме, навярно има предателство, защото часът още беше три и като пазарен ден в Билишча трябва да не е предал някой от Косинец или някой от Смърдеш. Може би да не е забелезал някой! Това си комбинирахме и взехме предпазителни мерки, изпратихме жени да следят движението на аскерите и в случай, че почни да заобикаля селото да се преместим в друга къща, защото тук никак не удобстваше за стражение, в това време стигнаха, Косинските жени за да отидат за Битоля. Ние бяхме се научили че вчера, бил в Брезница битолския руски консул, нарочно за да разгледа църквата, която беше развалена от аскерите за да търсят пушки, консула казал на брезничени, да оставят църквата така развалена, а за днес да отидат в Костур и да дадат на правителството заявление, затова ние трябваше да ги испрем косинските жени и да ги изпратим во Костур! Една цяла шапарма от една страна аскерите, от друга едни жени останаха в селото, други заминаха ние се готвим за бой, до като се разберем цяла гюрлутия, еле се каза че аскерите си заминали за Брезница. Освен Лабро, Лаки Поповски, брат ми Георги, Търпо Цуцульов и Апостол Чекаларов, никой друг не се яви при нас, нещо Смърдетени дотолку привързани се към комитета, вечерта се преместихме у Динето Саво.

18 октомври - Смърдеш

Говорихме со Лаки Поповски, за леене на бомби, Лаки се наема да лее и поиска само, да му се достават потребните материали, колкото за проба да видим беше излял една, ни я донесе да я видиме, се уверихме че ще се получи, остана да направи още един опит. Получихме чрез Киряко Търповски / когото бяхме изпратили в Битоля / писмо за нас и едно за Янков в нашето писмо ни пишеха : " Да им го изпратим писмото на Янков и да изкаме отговор ", на Янков му пишеха следното :

№ 503,16 октомври 1902 год.

Господин Янков,

"От твоето дохождане в нашия окръг, ни имахме случая да ти изпратим три писма, в отговор на който за жалост получихме само едно. Третото писмо в което от тук ти предлагахме всичко, това което е най-скъпо за делото да сториш, т.е. да се разберем от твоята бъдна дейтелност, и види се не си обърнал ни най-малко внимание. Слушай, ако си работник на това дело, за което гинат толкоз много сили и ще трябва да гинат, ти ще трябва да сториш това което ни е ще ти предложим и което ние от дълбочината на сърдцето си го вадим. Нямаме нужда да ти навеждаме факти из историята, за освобождението на роба. Ти това вярваме добре да знаеш и да не ставаш причина, да стани грозна междуособица която е покосвала и покосва толкоз народ. Споменахме междуособица и почертаваме, защото тя е създадена вече, защото тя се създаде в България и ти повлиян от нея види се я донесе тук ; за да нямаме ни минута спокойствие по работите, колкото за другото спокойствие ни още когато сме влезли в редовете на скромните борци, сме се простили с него. Ти трябва да престанеш да разиграваш тая роля която играеш. Вярваме че ти трябва да си се уверил вече, че ние нямаме и не сме имали нищо против тебе, но ти не преставаш да всеваш раздори които са съсипия за делото, които ще нанасе нему смартоносен удар, така ще възвърне всичко това което е направено от скромните наши работници, които гният в черната земя, и от тия нещастници на които още се слушат стоновете от затворите. Ти пакостиш на делото, като говориш нелепости по селата за ония които през течение на толкоз години са делили скърби и радости со този народ, со които ти искаш да работиш ; ти разтрой ваш селата во старанието си да заграбиш набързо власт, която само времето и твоята искрена, а не егоистична преданост към народа, може да ти я дадат ; ти заплашваш со смърт комисите по селата, които би дали прием на ония които са работили до сега ; ти преди да се разбереш со

ЦПА, ф 226 оп 1 а. е. 209

163

центъра, които е в течение на работите си предрешил въпроса за твоята бъдна дейност, като открито си заявявал че искаш смъртта на видни работници по делото в Костурско и другаде ; па даже има и твой хора несъгласни со твоите грешки.

Господин Янков,

По решение от тук, решение взето не от коцкари и кокошкари, както ти ги наричаш, решение което зрело се обмисли от хора в които влизат и познати теб личности, ние ти предлагаме следното : което ти трябва да приемеш ; или трябва да се слееш со вътрешни работници и да работиш солидарно, като войвода на чета в начало, а по сетне ако ти заслужаваш, като инспектор на четите ни, които са около петнадесет понастоящем, или в противен случай да си заминеш от където си дошъл!

Надеем се че ще ни ислушаш и ни освободиш от мъчнотии за в бъдаще, за което чекаме отговора во един срок от десет дена. Ако това не сториш до това време, то знаете че ни ще сме убедени, че ти не искаш да слушаш едно тело, което искрено желае да се изравнат недоразуменията изникнали в нашето освободително дело. Знай че тоя които съзнателно внася недоразумения в делото, пак макар и да стане и от най-видните работници, прави голям грях, пред името на загиналите борци и неосвободените роби на страната ни."

Печат от управлението.

Това писмо ги испратихме на Янков и се научихме че бил къде Брезница. Повикахме комисията да прегледаме некой сметки, но не ги довършихме, вечерта се преместихме у Пенчо Стойков.

19. октомври - Смърдеш

Решихме да повикаме някой гъркомани, за да им предложим да се даде редина и на български свещеник в черквата. Вечерта повикахме Гельо Чекаларов, Апостол Чекаларов и Търпо Цуцульов за да се посветат като какви нови предложения да се направят на някой от гъркоманите и като каква да наредим комисията, но за жалост едновремешния Апостол,

испаднал в ръцете на отцепниците и се заблудил в интригите на Лаки Гелин.

Колкото да се стараеше да прикрие това Апостол, ние го забелязахме много добре. А колкото за Търпо той задаваше въпроси и искаше разбиране да има по всичко, като видехме изопачено поведение на Апостол го изоставихме и, решихме да оставим Смърдеш за сега както си е, а в по благоприятно време да га наредим или пък, да чакаме очакваните ревизори / инспектори / се прибрахме у Цветко Цицири.

20.октомври - Смърдеш

Дойде при нас Костадин Дамянов от Блаца и ни заявява, че бил назначен за учител да бъди в Смърдеш. Това много ни очуди, защото, бяхме писали на председателя Шкутов да назначи во Смърдеш учител Георги п. Димитров от Кномкади, човек подходящ за големите и малките деца и Шкутов ни обеща, както за Георги тъй и за другия учител да измени ним, а сега назначава други. Затова казахме на Дамянов да замине за Костур, да каже на Шкутов както обещал да изпълни свичко което е обещал и да не изменява нищо, ако желае доброто на селата. Дамянов си замина за селото си, не се съгласява да предаде казаното на Шкутов.

Дойде при нас Илия Ковач и поиска обяснение защо и как сме стреляли, когато се уби Кирчов. Като му обяснихме как сме стреляли и как не искахме да го убием, от къде произлезе да се съмняваме у него, като се увери че всичко произлизаше от Лаки Гелин и от Яне Гичов тогава му светна пред очите и ни каза :

" А ...за това Илия Гичов преди няколко дена беше повикал брат ми Герго и му каза : " Ако се убие брат ти Ильо да го искам от Ното Кляшев и от Кръстс Мангов / човек отдалечен от комитета но поддържател на българщината / и от Кольо Кочов."

Изпратихме да викат Кольо Гичов, но не дойде!

Получихме писмо от четата, която водеше Митре, ни пише : че вечер ще сберем пушките и ще додим там.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

Зарекохме да се намерат и приготват четири къщи, во това време се научихме че и Янков искал да доди и искал осем къщи, нашите Смърдешени, почнаха да скимучат, но ние му казахме трябва да се приготвят без друго, но те заречиха само четири къщи, а за половината дружина, известили да чекат во Въмбел, вечерта Янков доде, а нашата чета не дойде, се преместихме у Тръндо Питрупо.

21. октомври - Смърдеш

Почнаха да донасят човеците новини от Янков, от неговите обикновени нападки и псувни. По едно време ни се истреси неочаквано Петър Погончев, во многото му и безсмирно говорене, се забелязваше че той е дошъл со мисия, но очакваше да стане запитване за целта му, като видя че нищо не го запитваме, бададени въпроса за помирение со Янков. Се спуснахме и изказахме безброй приказки и като видях че ние не сме които не искаме да имаме неприятности в нашия край и сме готови и да се обясним, тогава Погончев каза, че ако на това предложение не иска да се съгласи аз ще си взема брат ми и няколко други момчета и ще си замина, но се надявам, защото и Янков е на същото мнение.

Аз му казах че всичко е празна работа, защото той на всичко се съгласява и пак на минутата изменява, та затова зная че нищо няма да стани. След малко доде Лаки Гелин, Апостол Чекаларов и Търпо Цуцульов и те, почнаха да говорят пак за помирение, като ми казаха че Янков казва : че Чекаларов е зел от върховния комитет седемстотин напалеона / на други пак казал пет хиляди напалеони / и сметка не давал. Отговорих му, нека запитат Янков, ако имам взето пари от върховния комитет, да ми престави разписка моя, аз съм готов да си дам сметка. На место да говорим пред хората само лъжи, по добре е да се срешнем и да говорим явно и двамата и тогава ще се разберем. Лаки и другите настояваха да се стрешнем за да се помирим, без да откриваме старите работи. Аз рекох всичко което е говорил за хората да го изкажи и пред мене, но за да стани една стреща и да имаме разбиране трябва да се

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 209

очистат всичките тия наподжи и обвинения пред едно събрание от села-та за да се разберим, кой е кривия, та после да се постъпи към спора-зумение, нещо което невярвам. Те казаха да се повикат по двама чове-ци от ближните села, да се сбериме в Косинец и там да стани събрание-то.

Вечерта Янков со дружината си замина за Косинец. От Брезница дойде нашата чета.

22. октомври - Смърдеш

Писахме во Въмбел, Брезница, Лобаница и Дъмбел да изберат по двама свестни човеци, да отидат в Косинец, дето ще имаме събрание со Янков, за да се разберем. Вечерта отидохме во Косинец, от Брезница не дойдоха изпратени човеци, а от другите села имаше.

Часът отиде пет, още не ни викаха ; запитахме какво прави Ян-ков ? ни казаха, че спиел, че само со селяните ще имали събрание и каквото решат това да приемем. Разбрах каква е работата, че Янков устроил плана, дал на някой от изпратените селяни и нужните инструк-ции и за това не иска да имаме со него среща, защото всичките лъжи ще му излезнат на яве !

Аз без да губя време повиках момчетата и отидохме в къщата де-то бяха събрани селяните, някои от тях държеха книга в ръцете, седнах и виждам : делегатите които трябваше да ни решат съдбата ни !

От Дъмбени бяха избрани Киряко Търпенов и Насо Поповски, от Косинец Никола Шинчев, Никола Калановски и Трайко Марковски, от Смър-деш Апостол Чекаларов, Търпо Цуцулев и Лазо Панайотов / от Брезница нямаше никой / от Въмбел Пандето Тасе и Ристо Дулов, от Лобаница Илия Христов и Коста Янакиев.

Запитахме ги защо още чакат и не ни викат ? Времето минава а работа ни предстои много, я повикайте Янков да дойди !

Отидоха няколко души да го викат, доде заедно со Петър Гайков / родом от България унтер-офицер / седнахме всички, аз казах : нека

ЦПА, ф 226 оп 1 а. е. 209

като по стар господин Янков се изкажи всичко което му тежи на сърдцето, откровено пред това почитаемо събрание !

Янков без да се мае подзе :

- "От седем осем години насам, се работи за освобождението на Македония, но от две години насам, се създадоха раздорите между върховния и централен комитет, ние сме дошли чак от България за да помогнем на нашите братя, а тукашните началници не искат да ни познават за нищо, като чели и на тях не знаем, че им се заповедва от София от техният Делчев, които граби населението и отива да развратничи и гуляе и да пие бира по шантаните, ако тия не взимат инструкции от България нека ми кажат, кой им изпрати тук Папанчев, Никола Андреев и Попов ? Защо те се приемат, а ние не сме приети ? Т

Трябва да знаете че тук се имат сбрано толкоз пари за пушки и пушки на човеците не му се дадоха, какво станаха тия пари ? У кого останаха ? Аз господа не съм съгласен да се бият човеците, без кабаат, а знаете че от Чекеларов по селата има фирари, аз съм против терора ! За да натрапват началници из селата, някой си Марко войвода, во Конормлади скапал ги селяните от бой, за да му назначи за началник, някой си Цильо, аз съм против тия работи. Тукашните социалисти и анархисти не трябва да му се командува от София от Делчев, той е нула за мене. Ми казват някакво Битолско началство - кое бре, това Битолско началство? Каква е тази натрапеност от началници ? От кой народ се избрани ? Ще трябва да се някои социалисти, които решават въпросите от масата. Ни пишат че цели да ме назначат първо за войвода и после ако заслужавам да ме назначат за инспектор. От къде на къде тия да назначават мене ? Не трябва тия начелници без да ги избери народа, да вършат всевъзможни убийства, без да питат някого вършат всевъзможни работи и ти казват : не бива да се възтава и незнам що !

Комисиите по селата господа, трябва да се избират от народа, а не Чекаларов да назначава свой хора, четите трябва да се устроявят от

селските комисии и от тех да се заповедва. А на човеците които идват от вънка не трябва да има се забранява, и те трябва да работят. Аз съм против убийствата и гоненията на Гърците !

Ние трябва всички да се съединим и да работиме заедно. Аз вярвам, ние да се съгласим со гърците, ще работим добре и ще имаме голяма полза и не трябва сега зимата да имаме чети защото стават афери, ето вече аз ще си замина"...

Продължи още няколко несвързани глупости и спре. Аз го запитах имаш ли още да говориш ? Отговори ми : Нямам нищо друго да кажа!"

От всичката Янкова реч държах бележка, докато той не свърши ни. как на нищо не му възразих. Казах на събранието, на всички въпроси ще отговоря, желателно е да се държат бележки и да се осъдят виновните. / Но за жалост нямаше делегати, които да бяха в положение, да сторат това /. Взема Търпо Цуцульов, Илия Христов и Апостол Чекаларов уж да забележват, но всичко беше ветър !

Почнах и му доказах, че роздорите не се създадоха от две години, а само от трети септември, от като дойде Янков, защото по напред не знаеха селяните, що е върховен комитет или централен. Преди да дойди Янков какво беше това население, каква дисциплина имаше, с една дума всички бяха готови да тръгнат където му се кажеше. А сега дали можи да стани това ? Селяните всички пред лицето на Янков признаха че раздорите се създадоха от идването на Янков. Също и за дисциплината и редът който беше преди неговото идване, не е сега, поисках му да докажи че не ни се заповедвало от София, со факти, а не с голи думи, да се докажи че ние кореспондираме с София. Но и на това доказателство нямаше и во това се призна като каза :

" Аз така мисля да сте кореспондирали със София". Да се докажи колко пари и какви суми сме събирали от селяните, под предлог че ще му донесем пушки и не сме му донесли? Веднага нашия непостоянен полковник извика :

" Че аз зарад теб не казвам бе Василе, ти не си сбрал, но Павел, Кузо, Петров, тия имат збрано толкуз суми и още не са изпратили, за теб никак не съм казал ! Тогава от същите делегати изкарах свидетели и потвърдиха че е казал на тех че съм сбирал суми и съм ги злоупотребил. И на това отговори само с едно: "Можи да съм пропуснал".

Покажете ми разписката която съм дал във върховния комитет от 5,000 / пет хиляди напалеона / или от 700 / седемстотин / сега ще ви дам сметката за сумите, за които навсекъде говорите. Отговор последва, обикновен отрицателен :

- " Не съм казвал такова нещо, това е клевета".

Изкарах свидетелите Апостол Чекаларов и Търпо Цуцульов негови подкрепители. Продължи :

- " Можи да съм казал само за 700 / седемстотин / напалеона положително не зная, казано ми е че има в комитета твоя разписка. Като му доказах че в комитета имам разписка от 500 / петстотин / лева златни, взети во Сарафово време, за заминаването ми во Гърция и за които съм дал отдавна сметка. Като му доказах каква полза съм донесъл от паричната страна и от оръжие за Костурско тогава почна да казва:

- "Джанъм това е тъй, но нема да те се откажи, за твоята деятелност."

Като го зацапах и на много други въпроси, като за терор и фирари, за които никак не можеше да докажи и установи. Почна Кляшев първо и му доказа, че началниците не се натрапвани както той ги нарича, а се създадени от техната деятелност, показана в разни афери и начинани А не като вас за дето искате да се натрапвате!

На това нашия Янков не можа да отговори, доказахме му, кой е Делчев и какво е направил миналата година във време на аферата, и че не е проповедвал партизанство и нападки за Янков или Цончев, а ред успех и напредък е въведил.

Осъмваше вече, трябваше да си разотидат по определените места, не остана време да му докажиме какви са гърците и какво поведение

трябва да се държи спрямо них.

Не излишно е да се доказва на един безстрам и чувствува човек, ако беше друг трябваше от страм да умри когато го зацапахме, но той спокойно се признаваше. При тръгването ни да си отидем извикаха селяните : " Какъв край ще се тури ? Нали трябва да се помирите"?

Янков им каза : " Кажете на неми тия нека да ви отговорат".

Тогава Кляшев му каза, че на него му е писано от Битоля, съгласно писмото нека постъпи. Янков отговори : "

- " Бе джанам, кой се тия социалисти дето ми пишат?"

Не са никакви социалисти казва Кляшев, а един твой познат. И го взема настрана да му съобщи името на човека които му пиши. За да не узнаят всички кой му пише, но бай Янков извика пред всички. А ... ако е Петър Тошев, той е добър човек ми е познат ; со него аз мога да се разбера. Пак повториха селяните какъв край ще се тури ?

Кляшев им каза краят е тоя :

"Ако припознаят вътрешната организация готово е всичко".

Петър Гайков който подкрепваше Янков во всичко, тук извика: "Никаква организация вътрешна няма, ние признаваме, върховния комитет и нищо друго!"

Това изказа героя со един особен тон, като чели пред него стоят деца и иска да ги заплаши. И така си разотидохме по местата си, а делегатите останаха да му мислят!

23.октомври - Косинец

По желанието на полковника да не остани Никола Шинчев и Никола Калановски, които бяха избрани от вечерта за Косински делегати, днес заедно с другите делегати ни се представи попо Отцов и Кането Янакиев / попо върховист, защото го бехме извадили от комисията и не го бехме избрали в комисията /- С изключение на Дъмбенските делегати ни се представиха пред нас другите на брой десет души от които един държеше во ръцете съдбата ни изложена на книга която ни я връчиха, някак бояз.

ливо и се забелязваше у всички едно нетърпение за да видат края и да чуят отговора. Взех книгата и прочетох следното:

" Протокол, до господин полковник Янков и Васил Чекаларов".

Почитаеми Господа !

Реши се от господа делегатите на селата Смърдеш, Дъмбени, Косинец, Лобаница и Въмбел. Днес в събранието, в съвещанието относително появените раздори между някакви централисти и върховисти, след като изслушахме всичките пояснения и деятелност по Македоно-Одринска организация, особено в Костурския район крайно ни задоволи деятелността на Васил Чекаларов, също и идеята на полковник Янков закомуто сме уверени че ще бъде много полезен относително деятелността в Костурския район и со големия патриотизъм, който изложи пред събранието на делегатите господин Янков, заехме следщето решение:

" Че госпидин В. Чекаларов и полк. Янков ние събраните делегати ги признаваме на равно и двамата за началници разбира се като се съгласят и двамата на следните точки :

а. Четите ще се заповедват от комисиите.

б. Членовете на гореказаните се села могат по вишегласие да си избират комисии, без да можи да им припястува някой.

в. Има някой заповеди за събиране оръжието, това категорически отказваме като ви гарантираме всякой со живота си.

г. Някакво решение взето от вишето началство, относително убийството на Коте, молим госпада началниците, да се избегни и да ни се уважи прозбата ни, може би и да е пристъпил !

д. Женските дружества, които се предлагат категорически се отхвърлят, ако това наше предложение не се уважи от господата Васил Чекаларов и Ан. Янков, ние събраните се делегати от гореказаните села, от днес нататък нема да пирзнаваме никакви началници натрапени от някакво више началство.

Господа Началници !

Ако вие не вземете под внимание това наше предложение и станат

някакви облъсквания, помежду вас или казаните по-горе села, вие ще бъдете отговорни пред историята и пред нещастния пет вековен роб!

Подписали делегатите :

Христо Стоянов
Пандо Тасе - Въмбел
Илия Христов
Коста Янакиев - Лобаница
Свещеник Н. Отцов
Трайко В. Марковски
Кане Наки - Косинец
Апостол С. Чекаларов
Търпо Апостолов
Лазар Панайотов - Смърдеш

Това беше протокола на делегатите, за жалост подписите на Дъмбенци не личат, защото те не се съгласиха с тяхните глупости. Като почнахме да им обясняваме съдържанието на протокола всички се разкараха и казаха :

" Толкова знаем, толкоз правим, ние со това меслим да стани помирение, признаваме че е погрешно, приемаме си назад подписите и трябва да си го вземем и другия протокол от Янков."

Натовариха Апостол Чекаларов като по близък на Янков, да иттиди да му го вземе, Апостол му го взема от Янков, тоже го взеха и от нас и всички си разотидоха. Янков без да обърни внимание на съдържанието му го считаше като за най-важен документ!

Вечерта Янков замина за Дъмбени, а нашата чета замина за Лобаница, придружи я и войводата Иван Попов. Ние останахме пак в Косинец. Се научихме че дошли сто души аскери во Брезница които аскери били определени за меркез в Смърдеш, на Брезничани казали :

" От дванадесет часа вечерта по-късно, който да се намери ще се застрели. Овчарите и овците всички да се прибират в селото и до като не раздени деня, да няма никакво движение по селото и пр."

Условия най-мъчни за нашия селянин. Кошарите на Брезницките овчари им ги разписали и овците цели да им ги оброяват, всеки две недели.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

24. октомври - Косинец

Аскерите пристигнали во Смърдеш, и там предложили същите условия както в Брезница. Се заговори, че ще има намерение да се поставят меркези и в Косинец, Дъмбени, Вишени и Загоричени, и наистина во Коно. млади отишли 110 души./ Там бил изпратен и Шайн Омбаш / в Поздивища 90 души, а в Вишени и в Загоричени има вече, но не знаем по колко души. Мислехме да заминем за Кърчиша за да ги посветим и Кърчишчени, изпратихме човек да повика Нумето Гуржев човекът си дойде и ни каза че Нумето било во воденица во Папрѣцко, и не го намерил. Отложихме за утре, четата повече нямаше да остани во Лобаница, съмнително да поседи повече. Писахме на Попов да приспият там и по два три часа рано да заминат за " Селско" да престоят.

25. октомври - Косинец

Понеже не се надевахме да дойдат от Кърчишча да ни вземат, затова решихме четата да замине за Въмбел, Бесвина и нататък по Кореща-та, а ние да останем да видим края, за къде още ще турят меркез аскери. Изпратихме известие по Въмбел, от Кърчишча Нумето доде и ни каза че селяните свички обичат за да додите, но за сега имало аскери во Папретцко и много е вярно да додат во нашето село. Като ни каза така, разбрахме колко сме искани от Карчишчени.

Още от вчера беше дошел от Билища един мулязимин со триесет души, искаше от Косинчени да приготвили пари от правени пътища, и да им се покажат битирметата, от трите години. Нещастните селяни пътищата всекоя година отиваха да ги правят, но тъй като Палчев беше предприемач който е от селото им, всеки си беше заплатил и за трите години.Но не обърнаха никакво внимание да си поискат битерметата от Палчев, обаче сега им ги изкат или тия битермета, или парите / около 100 лири /, а Палчев е арестуван и никак не знаят дали има битирмета или не, аскерите пак, не си отиват празни, се опиха и почнаха да стрелят от прозорците, изпратихме едно дете да кажи на четата каква е работата за

за да не би да си помислят, че се стражаваме и да тичат на помощ. Отидоха двама човеци во Билица казаха на Мюдурина и той дал писмо и така се дигнаха и заминаха за Лобаница. От друга страна пак дойдоха юмрукчиите да мерат и пишат вината. Вечерта четата замина за Въмбел.

26. октомври - Косинец

Се научихме че Янков заминал за Нестрам и от там ще замини заедно со Коте за Гърция. Вечерта ние се прибрахме во Дъмбени и се установихме у Цильо Какалчев. Макар доста късно да беше но Кирияко и Кольо дойдоха да се видим. След като ни казаха как го биха Кольо и Гако и другите, почнаха да ни разправат за идването во селото им на Янков. Ето как са го посрешнали и какво им е говорил.:Ни разправиха Кольо и Кирияко:

" Чрез Динко Здролов ни известиха че иска да дойди во нашето село, ние му отговорихме нека доди, но во селото всички не можем да ги приемем, само Янков со пет шест души да дойди. Вечерта дойдоха, Коте замина за "Дребето" / гората / Янков, Гайков со няколко души останаха в селото. На утрото никой не му одеше при неми, едничките беха Динко Здролов и Нумо Поповски, изпратил ги Янков и двамата да викат селяните, те дойдоха да ни запитват, им казахме да отидат и почнаха да отиват. Янков му говорил и като прости хора човеците излизае со изопачени убеждения, мене казва Кирияко, ми беше много мъчно и почна да разправя кой се човеците които наредиха за да отива сега по селата Янков свободно. Селяните почнаха да викат:

" Защо не идите там да му го кажите". Тогава ние всичката комисия, отидохме и се хванахме, какво казахме това не възможно да ви се кажи всичко, от неговата уста излизаха само мръсни думи и нападки спрямо Чекаларов и Делчев, но му доказахме кой е Чекаларов и кой е Делчев, важното беше селяните разбраха истината. Направи разпределение на четата си и Гайков го изпрати со четиринайсе, петнайсе души.

Аз имах ищах да говоря со Гайков и Петър Погончев, но и двамата избягаха за Апоскеп. Тия много беснееха. Янков искаше да замини за Нестрам но не можеше да намери водач, защото той се опита без знанието на комисията да замини за Нестрам,а за водач да вземи Ристо Дуро, но той не отиваше без наше позволение. Ние го помолихме да ни освободи селото и всички излезнаха во гората. На другия ден след обед, дойде Янков во една къща на край селото со няколко души, ни повика почна да моли да изпратим човек да ги води за Нестрам, и ни предложиха да им купиме осем пушки, му ги купихме му ги испратихме Ристо Дуро и ги занесе до Нестрам. " Историите се големи, но по дяволите правотата му и той, по неми." Така свършиха Кольо и Кирияка.

27. октовмри - Дъмбени

Ислушахме новините от Битоля които ни донесе Кирияко Търповски, На основание Битолското писмо и случките с Янков, азкерите по селата, въобще положението на района ни описахме во едно дълго писмо / заедно с протокола на делегатите / тъй щото целия ден ми отне това писмо.

28. октомври - Дъмбени

Изпратихме писмата Битолски в Смърдеш, да ги вземат Лаки и Лабро Поповски и да ги занесат во Битоля и да се споразумеят с тамкашното началство. Лаки да лее бомби, а Ламбро да замини за Лариса, да пренася и изпраща динамит.

Писахме в Костур едно доста остро писмо до Шкутова, по назначението на учителите и му го изпратихме по две жени. Изпрати на Стасо Гелев по сестраму от Кономлади, една лира, Стасе нарочно я беше изпратил сестра му, да ни търси и да иска наставления, какво да прави во Кономлади сега като има аскер и Шайн го търси навсякъде да го намери. Наистина мъчно е седенето во Кономлади за Стасе, но на друго место още по мъчно, при това движение и при това разтройство. Я посъветвахме сестра му да направят едно скривалище и те да се грижат, като свой

хора, за да го зачуват, и разбира се колко ще се грижат своите хора никога няма да се грижат муждите.

29. октомври - Дъмбени

От Смърдеш бехме ги повикали Герго Кляшев, Лабро Хаджилазов, Ристовица Трайкова и Ставровица Митрушева. След като мислихме дълго време со Пандо Кляшев, като как да ги изиграем аскерите во Смърдеш, да им найдем някой причини да се подигнат всичките селяни и, като има причина да се оплачиме пред консулите, пред правителството и така да ги махним от селото! За най-важна изгодна причина измислихме следното:

Да убедим две три момчета от Смърдеш, тайно да си сгодат по една мома, да ги заречат годениците си да се сберат во една къща като на седянка и момчетата да отидат во същата къща при годениците си да се изудрат момите и да се изсрепат момчетата и да се приберат по други къщи. Щом турската нощна стража мини близо да почнат / заедно со хазайката / да пищат и викат тогава стражата ще навлезни в къщата да види що има същовременно, майките ке се затичат да видат какво има и тогава момите да кажат че аскерите ги обесчестили, а момите тайната да не открият даже и на своите домашни или роднини, тогава да се подигни цялото село и кой с дърво кой со каквото можи, да бият на аскерите, след това всички да се задигнат и да отидат в Битоля заедно с момите и да ги представят там пред консулите и пред самия Валия. Со това мислехме че ще се дигне аскеро и ще обърним вниманието в Европа. За това извикахме Георги Кляшев като се предполага да се ожени и се надевахме да ни разбере и ни послуша да извърши това, но за жалост Георги отказа, Ламбро х. Лазов той се сметаше за годен за дъщерята на Цильо Попоянчето и там предложихме, той се съгласи ни каза : " Само Попоянчето да я остави момата да отиди на седенка и да има още един като мене, аз съм готов всичко да направим." Добре но Герго като не се съгласи свичко напразно ни отиде. Повикахме двете жени Ристовица и Ставровица и ги насърчихме като им дадохме някой наставления за да направят ня-

кой наставления за да направят някой бъркотии со аскерите и всички да отидат во Битоля.

Някой Смърдешени без да питат, писали на Константин Дамянов да се завърни во Смърдеш и да отвори училището, уж ние сме позволили и той горкия дойде в Смърдеш, той беше дошел и поскоро, но ние му обяснихме каква борба водиме со Шкутов, а и той без да му е мъчно си заминa за селото си като каза : " Аз съм човек на комитета и ще слушам началството ".

Като се завърна пак в Смърдеш се почудихме ! Ние не знаехме като как се повърна затова му писахме едно писменце со следното съдържание:

" Вие не сте човек нито на Смърдешени, нито на Шкутов, като член на Комитета, принадлежите на него, затова трябва да слушате и пазите интересите на комитета, докато не се разправим со Шкутов, не можиш да останиш учител в Смърдеш затова трябва да си заминиш."

/п / Твой Чекаларов.

И чрез Смърдешени изпратихме писмото на Дамянова.

30. октомври - Дъмбени

Се завзехме да наредим някой наши сметки. Привечер се научихме, че сума аскери заминали за къде Търново. Казахме си, навярно нашата чета е предадена, защото знаехме че е къде там, това много ни безпокой защото при толкова много аскери немислимо е да се избави и по някой случай да е заобиколена добре устроената ни чета, която е водеше Иван Попов и Митре.

Тук се погоди Динкето Яневско от Габреш, дадохме му писмо да го изпратят на четата и да видят какво ще излезни от движението на тоя аскер и, да ни известит. От Смърдеш доде малкия ми брат Стоянето ми каза, че во Брезница бил Ставро и Георги поп Димитров от Кономлади,

искали да додат при мен.

31. октомври – Дъмбени

От ноще Стоянето замина за Смърдеш, дето намери Ставро и Георги и им каза да дойдат и те. Дойдоха при нас, разпитахме ги какво има нататък и що научават от къде Търново. Те ни разказаха, че от вчера на утрото, все се трупат войски около Търново, но не се научихме що има во селото, а до като ние тръгнахме от Брезница нищо още не се чуваше. Ние сами си комбинираме : ако до сега не се чу някакво сражение, особено ако вчера не станало някакво нещастие, на вечерта те трябва да са езбягали, ако бяха в селото. Но изглеждяше да беха излезли преди аскерите да заобиколят селото, но точни сведения немахме.

Ставро и Георги и разпитахме за положението в Кономлади и, как вървят со аскерите. Ни разправиха че со идването на аскерите беше и Шайн Бамбаш. Шайн от мнозина зема сума пари рушвет, като ги застрашаваше човеците, че ако не му дадат пари, во техните къщи ще му постави аскер да седи, се установиха в няколко къщи и во къщата на Цильо Котев, Юзбашията повикал поп Ристо / гъркоманин / и му казал: Толкоз дена стана дето съм дошел и никой не се приближава да ми каже нещо, ти като умен човек и като гръцки поп, защо не ми казваш нещо ? Тук има бедни човеци ако тия не услужат, Царо наш е много богат, можи да им дади сума пари и може да ги занеси където пожелаят да живеят...

И така нашите аги почнаха и суми да обещават, но попа на всичко му отказваше и до днес нямаме нещо. Най-вече се опасляваме от Кольо Пандов и от брат му Марко, те много ближат по турците. Доста пакости правят не оставиха по градините плет и дърва, всичко изгореха. Че децитe до сега нямат избите това е за сега во нашето село."

Така свършиха доклада си за Кономлади Ставро и Георги. Запитахме ги за Поздивища и ни разправиха следното:

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

" Там аскерите големи пакости правят, там се опасяваме да не би изкажи нещо Ването Сарията, той е слаб човек, едно време ви писахме за него каза Георги, че предаде и ето как ; Со заптията Мемо от Жервени, сторили вяра и клетва да си изкажат всичко каквото знаят, но на друг никому да не казват. И така Сарията му казал че поп Георги и още три четерма Поздивеци и всичко друго каквото знаят. Мемед без да се бави отива во Костур и всичко доложил на Каймакамина. Веднага повикват поп Георги и още четирима други Поздивци и каймакама ги подложил под следствие за убийството на поп Илия. Те им отказали тогава Каймакама му казал че имал свидетели и ще докажи. Тогава те му отговорили, ако им се докажи ще си претърпиме наказанието. И ги освободили като дадоха едно изарие за Сарията за да отиди во Костур, те разбраха че предателството е от Сариката. Се събра комисията кмета и някой други селяни, го подложиха на изследване, Сариката изказа, че той е изказал само на Мемо и, че те сторили вяра и клетва никому да не казват, но той проклет Мемед изневерил, почнали селяните да го молят да измени, но Сариката им казал, ако ми дайте три лири за път, да си отида за чужбина ще изменя. Поздивци нямали какво да правят му обещали и заедно с кмета заминали за Костур.

Георги го фанал и някой други и те го изкарали Сарията и така едвам Сариката отказал на каймакама. Щом Сариката се завърнал во Поздивища, настоятелно му искал трите лири, иначе пак ще предавал и така селяните му дали трите лири. Ето каква е историята на Сариката. За това много е мъчно и ние страх да не би да направи пак някой нови съзаклятия и со някой други турци."

Така свърши тая чудна история Георги. Говорихме му да се мъчат да задържат положението, да се подготвят жените да направят някоя гюрлутия.

Понеже голяма мъчнотия срещаме от Шкутова за дето не назначава учители по селата, па и на всички учетели му забранява да работят по делото. Изпратихме четри пет писма, го молихме, от начало обеща, но

после отказа да изпълни обещанието. Когато стана Дъмбенската случка и като се погоди в Косту руския консул, бяха отишли селяните да се оплакват. Самия консул му казал на Дъмбенци, да направят заявление и да изложат всичко каквото стана в селото особено за църквата, те направили заявление го потвърдили, Шкутов им казал да му го остават при него, той сам щел да му го даде. Те се доверили и оставили заявлението на Шкутова, след няколко часа се завърнали при Шкутова, запитали го дали е дал на Консула заявлението. Шкутов им отговорил че го дал още на часа. На това отгоре дошел при Шкутов слугата на консула и запитал : / като ги срещнал при Шкутова Лазо Поповски и Иото Шекров / - " Защо не подадохте заявление на консулът ?" те му казали че са подали на Шкутова и той ви го дал, слугата казал че не е подадено. Дъмбенци тогава поискаха от Шкутова заявлението и той им го подал. Тъй Шкутов искаше да го прикрие заявлението. Такъв доброжелател е на народа Шкутов. Никога не е излязнал да види що става по селата, никаква агитация не е направил, никога не е помислил да свика селяните от селата да избери община, тъй щото, освен да помага на турците друго нищо не прави. Затова ние го считаме за пакосник и решихме да се убие, за да извърши убийството избрахме Пандо Сидов, / който понастоящем ходи со четата /, затова изпратихме чрез Ставро и Георги писмо да се предаде на четата и да се изпрати на Пандо, да доди да се споразумеем.

1. ноември - Дъмбени - петък

След като поговорихме още за някои работи со Ставро и Георги те си заминаха през Габреш за Кономлади, им зарекохме да научат нещо от Габреш и да ни известят за аскерите, по какво отиваха в Търново. Дойди Кирияко Търпенов ни каза, че Коте днес от два часа нещо стигнал, но в селото не го прибрали и заминал в гората. Той е с четири души имат по две пушки, всеки един " маплихерови" и ги продават петте,

той отишъл близо до границата гръцка го занесъл Янков и той се завър-
нал. Вечерта стигна нашата чета. Повикахме Митре, Попов и Цильо от Ко-
номлади и ни разправиха следното :

" Малко остана вече да отидем на онзи свет, бехме в Търново направихме общо събрание, свичките селяни дойдоха и от събранието оста наха много доволни. Забелязахме един Лазо поляка го нямаше запитахме къде е Лазо? Казаха ни че го няма и че някой го видел да отива по ре-ката надоле, но къде е отишел никой не знае, след като разпуснахме събранието един от момчетата ни казаха да останем в селото, а ние не сер съгласихме и все ни вървеше шубето, от страна на Лазо. Затова ра-зубедихме ги, всичките момчета напуснахме селото и се установихме во една ново направена колиба на местността "МОРО" от горе на селото. Вре-мето беше студено и тук таме валеше по малко снег.

Още от зори излезна един от другарите вън от колибата и пак се върна, ни съобщи че аскери има во Търново! Излезнахме и какво да ви-дим брате ! Повече от 400-500 души обградиха селото почнаха от 4-5 страни да свирят с буриите и навлязнаха в селото, ние заминахме денем за "Цер". Вечерта стигнахме в "Клисурата " пристигнахме и днес там пре карахме, щом мръкна се опътихме на тука.

На пътя срещнахме Коте со четирма другари се здрависахме, той си цамина за къде Габреш, а ние ето сме при вас ---."

Така завършиха разказа Митре, Попов и Цильо.

Тук беше и Пандо Сидов от Жупаница, запитахме го дали е съгла-сен да отиди в Костур, да застреля поп Шкутов, защото е вземено реше-ние. Пандо отговори че е готов, когато му заповедиме да отиди. Ка-захме му да си заминат по определените места.

Ето защо решихме да убием Шкутова :

" За неговото минало во Лерин нема да говорим, нека Леринци говорят, тук той щом стъпи в Костер, на всичките учители им запретя-ваше да работят за делото, още от началото му се предложи да не прави

тия работи, които ги правел в Леринско, защото не е добре, каза му се да даде списъка за учителите да го прегледаме и да се разпределят учителите по селата както подобава, а той отказа и назначи учителите кой как изкаше, училищата ги държи в много села затворени до Коледа и во некой пак, никак не изпрати, некак не обръщаше внимание кагото отиваха селяните да му се оплакват, за да им изпрати подходящ учител за селата им, защото во много села имаше нужда от черковни певци, а той певците ги изпращаше там където нямаше нужда. Той по един най-зверски начин изругаваше селяните и ги изпъждаше. На мнозина беше казал :" Че тук го няма поп Търпо, а е Шкутов, никой няма да остави да си играе коня кой как иска." Някой си му казали, че ще се оплачат во екзархията, защо не им назначава подходящи учители и пр. Шкутов отговарял : " Че Екзарха не е вече во Цариград, а во Костур и много други подобни глупости! / тия работи ги знае пом Дамо от с. Смърдеш още по добре /.

За каранищите между него и Мише Николова и другите учители и за заплашванията им те сами нека говорят. Тъй или иначе прекарахме първата година. / още когато беше Гоце Делчев взимахме решение за неговото унищожаване, но ние го изоставихме /. Втората година като изостанахме сами со Пандо Кляшев и като направихме една сполучлива агитация много села се отхвърлиха от гъркоманството и се нуждаеха от учители, и от друга страна мислехме поне, да се назначат во някой по главни села подходящи учители, за да ни улеснят в някой работи. Затова още навреме писахме на Шкутов едно много благородно писмо, в което му излагахме, да вземи под внимание, че много села се отказани от гъркоманството и за да не стрещаме и тази година миналогодишните мъчнотии, поискахме му списъка от учителите, за да направим нужното разпределение. Шкутов на това нищо не ни отговори и веднага след като назначи учителите се отнесе до правителството. Изпратихме учителката Търпена п. Димитрова при Шкутова за да го разубеди да ни послуша, защото пак

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

ще имаме главоболие и ще назначи пак някой предател като Кирянов Бабчорския учител. Шкутов на Търпена и обеща да премести в няколко села учителите, а вдруги да се назначат подходящите за да не правим шум и да не обърнем вниманието на правителството ; писахме на Шкутова да премести учителите само во следните села : Смърдеш, Дъмбени, Кономлади, Загоричени, - Розов да се назначи и добри учители да се изпратят во Нестрам и Хрупища, но определихме някои учители за Хрупища и Нестрам. Шкутов освен че не ни послуша и си изпълни обещанието, остави селата съвсем без учители и гъркоманите пак почнаха да си изкат учители и си донесоха даже / в Смърдеш беха изгонили гръцкия учител но като видеха че няма български и те пак го повикаха /, а най-вече, ни домъчне когато ги скри Дъмбенските заявления, които обеща да ги даде на руския консул, когато беше в Костур, поради случката за изкопването на черквата, самия консул е казал на Дъмбенци да му поднесат заявление, а Шкутов обеща да ги поднесе направените заявления и той ги скри.

Панайот Шекров и Лазо Поповски за дето откриха тая подла постъпка на Шкутова ги предаде на Каймакамина последния не можеше да ги обвини или накажи со друго, уж писал на Шкутов, та Панайот и Лазо били подозрителни личности и трябвало да се изключат и ги изключи.

Со Каймакама и со много други бегове имаше близки сношения. От как стъпи в Костур, нито еднаж не излязна по селата, да види и поуреди някой въпроси, черковни или училищни, тъй щото той знаеше само да напада да псува и да се заканва. За всичко това са всички учители и учителки, ако те се занимават по делото ще ги и зключва и пр. даже нарочно викаше някой от учителите и строго му запретяваше даже окръжни издаде в които възхваляваме султана и турската миролюбива държава ... Неговите са много, не могат се изредат всички, но ще остава да говори всеки който го познава ...

2. ноември - Дъмбени - събота

Вследствие Янковото минаване и тук, почна да се забелязва едно негодуване за да се прегледат сметките на комисията / особено Коста

Здрольов и най-вече викаха/. Вечерта свикахме селяните на общо събрание, първо говорих аз по дохождането на Янков ; по неговата агитация, обясних че парите и разцепленията са развалнували селата, са гибелни за селата и пр. След мене говори Пандо Кляшев, после Манол Розов, накрая и Иван Попов, тъй щото им се говори много.

Избрахме нова комисия от четири члена : Васил Търпенов, Насо Поповски, Иото Шушулов и Иорго Делчето. Во заключение им обяснихме, че Коста Здрольов и Нумо Поповски правят разцепление во селото като им доказахме работите които вършат, свикахме всичките селяни и те почнаха да се извиняват и така разпуснахме събранието, свикахме четниците- им казахме че трябва да направим разпределение на четите и сприме движението ни, докато видиме какво ще правят аскерите. Разпределението стана така : Митре со Цильо Глигор, Вангел, Ристо и Колето от Дреновени да заминат за Кономладските села и, там да се прикрият. Войводата Иван, Пандо Сидов, Нумо Желински, Кольо Добролийски и Коста от Блаца да заминат за Жупаница, а Насо Кършаков, Дичо Андонов, Гаки Сидерчето и Митрето от Бабчор во Косинец, понеже наближава да осъмни, останахме за идущия ден, четите останаха в гората и вечерта да заминат по местата си.

3. ноември - Дъмбени - неделя

Свикахме на общо събрание и жените и им говорихме доста много като ги насърчихме в случай да дойдат аскери, да почнат да бият и да нападат аскерите, всичките жени да се подигнат со стапове и камъни, обяснихме им че те трябва да работят сега, повече от свите мъже, защото турците знаят че всички мъже, вече, се комити и където ги срещнат ще ги търсят за писма и ще ги бият, затова носенето на писмата става мъчно, а жените толкоз не могат да ги търсят .. И че жените трябва да бунтуват и да отиват да се плачат во Битоля и където стане нужда и пр. ..

Като ги изхвалихме, че добрите стопанки ни вършат тия работи, а на всека заслужваща ще ѝ се пише името и няма да се забрави ... и пр. Всички извикаха: че са готови и во огно да влезнат когато му кажем ние, или комисията. Почнаха да ни мъмрят защо да не сме избрали по от рано да изкажем тия работи и пр. И чаистина за забелязване е щото всички Дъмбенски жени винаги са готови да отидат да отнесат писмо където им се кажеше, никоя не отказваше и не отказват во много случай? в борба со турците са влизали. Миналата година под подбуждането на покойния Москов, се подигнаха всичките жени и изпъдиха турците поляци / Четирци / напоследък когато биха аскерите Кольо Поповски и Гакето Терзиовски, щеха да ги носят в Костур толкуз мъже, само жените се подигнаха со колове и камани и не дадоха да ги носят в Костур особено сега както ги насърдчихме обещаха и живота си да си дадат.

Вечерта от гората Митре си зема дружината и замина за къде Дреновени. Другите момчета дойдоха в селото и се прибрахме всички в Кириако Търповски гдето бехме повикани на вечера. Тая вечеринка е за забелязване, защото такова увеселение не ми се е случило на друго място, от как тръгна да ходя из Костурско, особено бяха остроумни комедиите на Кольо Поповски, со полегатите си песнички, като на Марко, като на Москов и некой Ботеви, тъй щото мене ме накараха со револвера, по "полекичка " да изгърма во тавана!

Първо оз говорих за падналите борци и за арестите, тази импровизирана скаска, произлезе като си припомних как миналата година, бехме събрани со Гоце Делчев в същата стая и, между нас още ни заобикаляха : Москов, Кузо, Стефов, малкия Наки Петров, Ристето / което се уби в Костур / Кольо Вишенски, Абдураман, Кице, Дине, Дамян и още някои други от Леринската чета, които са паднали, всичките гореизброени миналата година бехме в същата стая и се веселехме, со гордост като се гледахме куп събрани, толкоз борци които застрашаваха турската империя. След мене говори нещо и Кляшев, също и войводата Попов. Поне-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

186

же не оставаше повече време, момчетата трябваше да заминат, едните за Жупаница, а другите за Косинец, затова прекратихме всичко, подканих-ме и дадохме нужните наставления на Пандо Сидов, за да застреля и убие поп Шкутов вътре в Костур у дома му. Дадохме револвера на Кляшев и се обеща на драго сърдце да извърши всичко което му се каза и заминаха момчетата по определените места.

4. ноември - Дъмбени - понеделник

Се завзехме со Кляшев да приключим някой сметки и ги забележим во общия тевтер, за в всеки случай да не направиме и ние както някой наши предшественици ; привечер дойдоха човеци от Костур и гръмна слу-ха, че поп Шкутов бил убит у дома му ! Други казаха че на две места е ранен, много различни слухове. Всичките пазарени били запрени от часа 6-10 и на всекъде дирили убиеца. Получихме писмо от войводата Попов в което ни писваше :

" Пано Сидов уби Шкутов и благополучно избягал от града." Това много не радва, че можал да се спаси трябваше да вземем ред предпази-телни мерки, защото всичките писма до Шкутова бяха изпратени от Дъмбе-ни и като останал жев казал кой е убиеца, се казва че Жупанина било заобиколено от аскери, това много ни безпокоеше, защото пак наши мом-чета стоеха там, се предполагаше да додат аскери и тук затова взехме со нас Цильо Какалчев и влахат Ристо Дуро и дойдохме во Косинец, тро-нахме на няколко къщи никой не ни отваряше, най-после намерихме къща-та на Трайко Марковски той ни отвори и не настани в къщата на баба Гечка. Тук имаше направено скривалище за няколко човеци да се прикрият в случай на обиски.

5. ноември - Косинец - вторник

През целия ден тук имахме моабет с баба Гечка, очите не можах-ме да си отворим от многото пушек, защото огънът се кладеше до зидът

и пушекът си оставаше по своята воля да заобиколи всичката голяма стая и после да излезни през една дупчица отворена на покрива. Макар и да имахме належаща нужда от писване но неможеше никаква възможност, а и снегът беше доста много натрупан през нея вечер. Това беше цел скандал, между студът и пушекът во тая голяма и тъмнична стая, а нас не ни оставаше нищо друго освен да се забавляваме со оригиналната баба Гечка. Не съм стрешнал през живота си такава жена цапната в устата като баба Гечка, най-отвртителните думи ти ги изказваше без стеснение направо макар да имаше пред нея моми или жени. Внучката и Петра 18 годишна мома само двечките бяха в къщи, я спираше да не говори подобни неприлични думи, а тя отговаряше : " Що ме гибаш мори луда, яз това шчо казвам е така ... зашчо се жене па и тепани ке бият санким не знаеме шчо става, зашчо да не говора! Нещастното момиче се застрами и избягваше, / разбрана мома е Петра и много скромна / чак до вечерта баба та не престана да говори каквото и идеше на устата и а най-вече ни приказваше за усветените някога Доча и Кочо които след като пречестили всичките Косинци, собрали селяните и отишли да намерят во селско някакво съкровище, казва бабата, ние правим крест и метания и викахме " Доксон Кирие " / иска да каже Доксаси Кирие / - Слава тебе Госпиди - а тия вапсани Доча и Кочо не оставиха и си отидоха ... Ни разправяше как го криела Нумо Орлин и някой други арамии, най-вече му беше мъчно за дето не можеше да узнае от къде сме и кой сме, най-после докато хората му викаха на име Пандо, се сети че е от Кляшовци, а за мене не можа да научи кой съм и така напуснахме баба Гечка.

За Шкутов положително не можахме да научим дали е останал е жив или пак умрен. Вечерта ни преместиха у Васил Жагров.

6. ноември - Косинец - сряда

Тук стаята беше доста удобна и можеше да пишеме, хазайнът състоятелен, но не знаем по какви съображения ни остави без огън, си направихме устите еднаж аз другаж Пандо, за да накладят огън, но нищо

не помогна, дойде Никола Шинчев му казахме и той ни донесе две три оки въглища, снегът непрестанно валеше и студът се увеличаваше, но нашия хазайн никак не съжаляваше, доде обед ни донесоха да ядем во ед на плава со две кокалчета и малко ориз не доварен, това ястие беше толкова малко, што едно дете от осем - десет години нямаше да се нахрани, мене ми беше излезла една болка на езикът и даже ме болеше и гърлото, по причина на болката, до като хапна два три пъти, Пандо ми го изеде свичкото ястие, почна да ми се присмива, почакахме доста много за да ни си донесе друго, но нищо не последва, като ни достраме да чакаме се отеглихме и си продължихме работата си, по едно време дойде една жена, си дигна софрата и не каза нищо, дали ядохме или не, както си е обичай, макар и да беше доста студено по причина на нямание на огън, не ние и двамата се занимавахме са писане аз написах писмо за Атина, за атинските братя с химическо мастило, во което им изложих дохождането и заминаването на Янков, положението на района ни и за аскерите поставени по селата. / В Смърдеш 100 души в Билица 90 в Коно. млади 110, Вишени 150 - Загоричени 200, Нестрам 100, Костур 500-600, Хрупища 250-300 и Билица 200 души /. Пандо пък писваше за Лаки Гелин.

Днес научихме, че Шкутов останал жив и че не бил тежко ранен. Ето как ни разправиха за неговата случка :

Пандо Сидов отишъл еднаж во Шкутова, но не го намерил у дома му. На второто когато отишъл бил у дома, там намерил и Хрупитцкия поп, Михо от Лобаница и още едно момче от Лобаница. След като се здрависал Пандо седнал на столо, подал му на Шкутов някакво писмо да му го разпише, в това време станал Пандо, отворил вратата изкарал револвера и гръмнал три пъти, още со първия гърмеж извикал Шкутов убит съм, убит, съм, убит и паднал! Пандо мислил че е вече свършен и избягал. Но не се убил, а само се ранил в лявото рамено и малко в главата. Тъй щото Пандо гърмел да го удари в главата не го улучи и така си остана Шкутов жив.

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 209

Казаха че наистина аскерите заобиколиха Жупаница но що стана не се знае, това много ни мъчеше, защото Попов войводата со момчетата бяха там. Се мъчехме да не ни научат всичкото село, едно се опасявахме от многото движение на аскерите и друго от Динето Криво, да не би ни преладе в тази зима. Въпреки тези ни мерки всички се научиха и някой от младежите се разкараха помежду си и почнаха да се представляват едни, от наша страна, а други от Янкова и в нашето лице почнаха да си отмъстяват и да псуват!

Дойде Нумо п. Йовчев се оплака че Лабро Майналовски и Лазо Палчев, со още няколко други отишли на дукянат му и нападнали началството, защото им било мъчно да сте се криели от неми. Запитах Нумо какво си му казал ти ?

Не ви казваме защото сте предатели ! Скарах се на Нумо, защо да му кажи така, той се засрами и си замина.

Като видехме, че между младежите има едно течение, решихме со Кляшев да се повикат няколко души, стари по избрани за да му кажем да ги посъветват младите, защото края ще бъде жалък на това течение. Додоха поповете двата, кожобашията, няколко други между които и някой от младежите. Говорихме им, че това което вършат младежите / особено Л. Майналовски и Лазо Палчев / не са добри работи и от удар ще се убият един со един, па и ние тогава ще земем мерки. Старите разбраха че ние вече со това много пъти ги търпим и во много работи сме му правили остъпки и пр. като и помолихме за последен път да съветват младежите, да не правят такива разбории и пр.... Обещаха се и така се разотидоха. Ние се преместихме у Кировица Бешчурка.

7. ноември - Косинец - четвъртък

Снегът продължаваше да вали, аз състави една чернова за писмо до Коте, му писах на дълго и широко. Привечер дойде при мен поп Наум и ми каза съжаленията си за дето не сме поискали некогах да му отидем на гости, тъй като сега е заколил и свинчето, ни молеше да отидем у

него. Щом като е така обещахме му и за вечерта отидохме му на гости, тук намерихме Никола Калановски и Дичо Миовски, Лазо Палчев и още не- колцина от младежите, това повикване на гости от поп Наум се разбра че е с цел. След като ядохме, младежите поискаха обяснение, за дето сме говорили на старците за да ги наставляват и за да се поправят. Ка- то им обяснихме причините от раздорите които се създават се вредител- ни и като му доказахме, че те са виновни за всичко почнаха да скърбят и се засрамиха. Изказаха съжаление за поведението което са държали и поискаха извинение. Помолиха да се направи общо събрание, да се из- тъкни на яве всичко, да се измени комисията и да се турни край на всич ко. Ние им обещахме да свикаме общо събрание, се подигна въпроса за Динето Криво, защо да се бие; като разбраха се произнесоха че требва- ше да се убие ! През денът бяха заминали 3-4 заптиета, Динето му даде едно шише ракия да му занесат на Мюдура в Билеща, ние знаехме че зна- кът между Мюдура и Динето беше : щом научи Динето, че сме в селото, да му изпрати едно шише ракия на мюдуря и той ще разбере. Тъй като денес шишето со ракията се изпрати на мюдура, затова казахме на събравшите се тук, да имат пред вид защото предполагаме заран да се обискира се- лото. След като си разотидоха свички, ние се прибрахме пак у Кировица Бешчурка, защото у нея имаше добро направено скривалище.

8. ноември - Косинец - петък

И днес снегът с виелица се трупаше, това лошо време ни даваше да се надяваме, че не ще могат да се движат аскерите, затова си седех- ме спокойни. Около три часа Пенчо ни извести аскер стигнал ; се по- гледнахме от прозореца и ги видехме да минават при къщата на Лабро Ру- ка. Веднага навлезнахме низ съседните до нас къщи, да ги обискират, скрихме се в нарочно приготвеното място, наистина мястото е така на- правено, щото може да се кажи че има скривалище, пак не можи да се на- мери! Кировица на често ни донасяше известия, аскерите най-вече пре- търсиха къщите на Кольо Шинчето на Цильо Сарето, обиски се направиха

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

991

во много къщи но нищо не намериха. Студът отчая ги да продължават обискирането, ни казаха че ги кондисали по къщите, най-вече ние се грижехме за Насо Кършаков, за Сидерчето, за Дичо Андонов, за Шинчето, Гаки Кенчето и Цильо Сарето. За няколцина знаехме че са вече у баба-та Гечка, но за няколко само души скривалището, а за другите ни беше "шубе" да не ги намерат и стане някой скандал, чак до 10 часа излез-нахме от дупката. Се научихме че нищо не се намерило.

На свадбата на Кольо Сарето се опил Иото Стасков и гърмел со револвера, като пиян човек ранил в ръката едно 12 годишно момче, за което стана цел скандал между младежите. Искаха да вързват Иото, му взеха револвера, Иото грабнал от дома си пушката манлихер и изкаше да убива, ако не му се даваше револвера, след като му се повърна револ-вера, той се уталожи, но докато не дойдохме ние работата беше много наострена, даже още има негодувание и каранници.

Аскерите се научиха че има ранено момче, след като останаха само со викането си да му кажат Чекеларов и Кляшев се заловиха да издират как и кой го рани момчето и да искат фирарите. Повикаха май-ката на момчето и я иследваха, как се ранило момчето и от кога, тя му каза че се рани самичък. Отиде един мулязимин виде момчето как е ра-нено, и со какво се ранило, му показали едно просто револверче, тур-ците и те не се задоволиха само со това казвание. Обвиняваха майката на момчето защо не обадила на правителството, също обвиняваха и кожо-баша и поискаха да земат няколко души мутабер-адам в Билища да отгово-рят и да кажат къде ги скриха фирарите, Шинчето и Сарето. / На верно му беше казано от Динето Криво на аскерите за Сарето и Шинчето, че са били на сватбата, когато турците изпратили Динето да го вика зето Ко-льо Сарето, Динето го принуждаваше да кажи че наистина Шинчето и Цильо Сарето бяха на сватбата, но той не го послуша /. За да не ги веемат човеците и ги носат по Билища и бог знае кога ще ги освободят, а може би ще ги бият и арестуват, някой донесоха работата на рушвет. Това бе-

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 209

192

ше мелем на турците, обещаха им 4 $\frac{1}{2}$ лири, само со това не се задово-
лиха агите, повикаха Кольо Сарето и го заплашиха, че стреляше на свад-
бата. Кольо му отговори : аз сам стрелях имаме си обичай, когато се
обръснех стрелях еднаж два пъти, когато тръгнах зет да ода да е зема
невестата, изтрелях два три пъти, това беше всичко. Го запитаха за фи-
рарите той им отговори че не бяха на свадбата за да не го вземат и не-
го в Билища, му земаха една лира.

9.ноември -Косинец - събота

Още от зори рано се говореше, някой казваха, че аскерите се
очокват и други да дойдат, други пък казваха че щели наново да обиски-
рат селото да го претърсят и пр. но щом юзбашията и мулюзимина взеха
5$\frac{1}{2}$ лири се нахраниха добре, напълниха си торбите, привечер потеглиха
и вечерта останаха в Лобаница.

Получихме писмо от Дъмбени в което ни съобщават, че вчера и там
имало аскери и обиски, обискирали цялото село но нищо не намерили след
като взели рушвет си заминали. Се научихме че в много села имало обис-
ки во него ден. Вечерта се преместихме у Ристовица Мацанка.

10.ноември- Косинец- неделя

Кожабаша и азаите Косинцки бяха отишли в Билища за Таксит на
пари да правят и за да дадат някакъв сенет, че во селото няма никакви
лоши човеци. Привечер като се върнаха от Билища, ни казаха че от мю-
дура се научили, во Бобища имало сбиване завчера во петък со аскери
и четници. Убити имало от комитите 6 души, между които един со военна
форма. Си ухапахме устните, или нашата чета е, Никола Андреев, защото
и той приличаше за военно лице, или пък Гайков, но повече не мохахме
да научим, повече мислехме да е Никола Андреев, защото бяхме казали
на Розов да го викаи да говорят.

Вечерта свикахме селяните в една къща на общо събрание където
говорихме за причинителите на раздорите в селото, се говори много и мнози
на казаха да се тури край на всичко, да се измени комисията но за из-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

менлване на комисията нямаше някой уважителни факти. Просто поп Наум со младежите во съгласие, искаха сменлването на комисията, попо наз- тояваше да се смени защото той не беше в комисията и при това да се назначи и той, а на младежите му тежеше, защо да е председател Никола - Шинчето, те го завиждаха разбира се като ергенин, за да турниме крај на раздорите, избрахме нова комисия от следните лица: Трайко Марковски за председател, поп Наум за секретар, Насо п.Тръндов за касиер, Пенчо п.Христов и Ристо Калин за съветници. За всички избраните остана доволно събранието, само за попо Наум имаше мнозина, не искаха да е в комисията, но доката ние го знаехме че той ако не е в комисията ще дига постоянно скандали, затова го назначихме. Попо човек е деятелен и от нзще до ноще да има работа, той няма да кажи че му е дотегнало, само си е бързяк и не държи на тайната, па и си обича да си похвали на някой негови приятели !

Казахме на събранието да кажат на своите жени, да додат утре и те на общо събрание, дето ще ги викаме, за да турим един ред и в жените да се готови за всеки случай, да се бият со аскерите ако някога почнат да ги изтезават и така разпуснахме събранието, а ние пак се установихме у Ристовица Мацанка.

11.ноември - Косинец - понеделник

Рано рано стигна Нашко Рапов со две жени от Смърдеш, нещастния Нашко е между фирарите Смърдецки, него най-вече го диреха аскерите, като не можеше да се крие во Смърдеш се реши да замине за Гърция. Затова дойде при нас да му дайме препоръчителни писма и нужните наставления, дадох му писма за Попов войводата во Жупаница, за да накара Жупанищени да намерат кираджии, ако сам не може си намери. Друго писмо за Нако Доковите братя, които си отиваха за Лариса со овците, случай да ги стигни да го приберат и му услужат, и така Нашко доволен си замина.

Со Пандо Кляшев решихме : аз да замина за Дъмбени за да уреда и приключа някой наши сметки и да предадат сметките старите комисио-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

нери на новите, а Пандо да зимини за Смърдеш. Едно за да се предпазим по-добре, като сме разделени единия ако пострада другия да се запази. И друго да наредим кореспонденцията за Битоля по-добре от там. Известих в Дъмбени да ме чакат мене къде 10 часа, след пладне. Викахме на общо събрание жените, говорихме доста много, насърдчихме ги, похвалихме ги и пр. ... Свички изкажаха съжаление защо до сега не сме ги викали за да ги запознаем со тия добри работи и, така доволни си разотидоха.

За Битоля имахме приготвено дълго писмо, остана за сутрин рано да се изпрати во Смърдеш и да се предаде на брат ми Георги да го занесе в Битоля, защото той беше готов да итиде да е занесе Малина сестра ми, за да следва в пансиона, понеже ни бяха известили че се приема степендиянтката.

Вечерта аз заминах со четири момчета Косински за Дъмбени. Следствие на многото снег изтеглихме доста мъчнотии и минахме през Колища. Аз бях малко настинал, сега пак още повече настинах и така се поболях. Момчетата щом ме донесоха в краят на селото, дето ни чакаха Цильо Калчето и Лазо Марче. Те се завърнаха за Косинец аз во Дъмбени се установих у Лазо Марче.

12. ноември - Дъмбени - вторник

От Дъмбенци които бяха вчера на пазар в Костур се научихме за случката Бобицка, Гайков, Демир от Кономлади Погончев / но кой Погончев не се знае / Коста чауша и още един били убити, Чауша бил изгорен в огънта, а другите ги донесоха в Костур и ги заровиха в Апоскеп.

Вечерта повиках Коста Здрольо, дадох му писмото за Аристотели и го натовари да го предаде на Търпо Скивинче, за да го дай на Аристотел / в него му определихме разписка от 50 лири /, а Коста да предложи на няколко момчета да си изплатят разписките.

13. ноември - Дъмбени - среда

През целия ден се занимавах с уреждането на сметките им.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

14. ноември - Дъмбени - четвъртък

Чакахме на определеното време да се завърни Коста Здрольо, но като не дойде се осъмнихме да не би го предаде някой и го арестуваха. От страна на здравето ми, на място да се поправи повече се поболях и нищо не можах да работам. Късно вечерта стигна Здрольо от Кастур и ни разправи, че бил заловен от полицията по съмнение, след като го разпитали го освободили. Се научихме че заловения Янков четник Марко от Нестрам изказал всичко за движението на Янков. Като го запитали за нашето свърталище казал : се крият най-вече в Дъмбени и Косинец, уж се каза че изказал и другарите си. / до колко е вярно не мога да зная дали истина е казал /.

Гайков и другите убити во Бобища които бяха погребани во Апоскеп ги отгребаха и показаха на Нестрамарат. На истина той им показал кой е Колето Филипов от Дреновени и Ламбро от Габреш като Янкови четници. На последните им беше страх да живеят в селата, па и селяните не искаха да ги крият, затова и те дойдоха да се прикриват в Дъмбени. Вечерта се преместихме в Наковица Жугльова.

15. ноември - Дъмбени - петък

От Здроловото отиване в Костур никаква полза не се спечели. През целия ден се занимавах пак со нашите сметки. Трябваше да се прегледат и селските сметки и да се предаде всичко во ръцете на новата комисия. Те почнаха да негодуват затова заставих старата комисия да ми донесат книжата. Вечерта дойде Кирияко Търповски и ми съобщава че сметките никак не били наредени и че касиера Динко, нищо подредено немал записано и се забелязало, че у него да има фалшификация.

16. ноември - Дъмбени - събота

Дойдоха членовете от старата комисия за да прегледаме сметките, но какво брате ? Касиера Динко нищо не можеще да докажи. Казах му да си предаде сумата готова, която държи в касата и от там да се извлече нещо, но той и това не искаше да направи. Като видех че няма да напр-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

196

ви нищо натоварих Кирияко Търповски, да прегледа и да забележи всичко, та тогава да ми се представи сметката.

Получих писмо от Жупаница от Попов и от Стерио Ташков. Попов се оплаква че не искат селяните да го държат во селото и иска някой дрехи, Стериовото писмо бе много интересно за мене защото той беше со Никола Андреев, па сега ми пиши от Жупаница ? С нетърпение четох писмото и какво да видя ? Ми поши следното :

" Отидохме да се прикрием пет-шест души в Чуриловския монастир, ни предадоха и се сражавахме един и половина часа, аз скокнах от найгорния етах и избягах, ме последваха и другарите но не зная що станаха !"...

Това малко писъмце в което не ми се описваше подробно, кой беха другите момчета, как се отишли во монастира, как се предадени, колко бяха аскерите и пр. ме караше да скърбя, а за да се поуспокоя, веднага писах да ми пише по-подробно.

От много места пристигнаха писма со разни шифри, на всеки трябваше да му се отговори, мъчнотиите и безпокойствията ме разболяха още повече. Во Битоля писах и го изпратих Динето Шекров, да види авраците за Лазо п.Трайков и да купи малко шаек за дрехи за момчетата. Зарекох да донеси земя и чеши за лоение на тунчен материал, който ни беше нужен за да излива Никола Поповски от Смърдеш калъп,за препълвание и пристегание на патроните.

17. ноември - Дъмбени - неделя

Още от зори доде Лазо Поповски и ми съобщи че Нумо Търповски и Иотето Търсянче, два часа преди да осъмни днес, стигнали от Апоскеп, без гуни, без цървули и се настанати в една къща край селото, те били в Чуриловския монастир. Чудесно разправят как са избегали ! Со неми били Ването оф Черновища, но не го знаят що станал. Кирияко Търповски беше да ги разпита и ще ни разправи за всичко, след това Лазо излезна.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

Около 4 часа дойде Кирияко и ни каза : Аскери стигнаха и селото е заобиколено. Аз тъкмо писвах нещо збрахме всичките тефтери и нашите и селските, отидохме при Дана Заекова, изпратихме няколко жени да видят що става по село и да видят какво стана со Нумо и со Иотето. Ни се извести от вънка, че аскерите обискирали. Нумо и Иотето се облекли в женски дрехи и се преместили у Мутковци, со аскера е и заловения Яников четник от Нестрам, той показал къщите в които бил, заобиколени били къщите на Шимбовци и Иото Шмагранов, Иото Шмагранов и синът му ги заловиха. Всичките крайща на селото се пазеха и обискирането продължаваше и се достигна до околните къщи, раздадох книжата на жените и ние со Кирияко влезнахме в нарочното приготвено скривалище. Понеже скривалището беше добре направено се влизаше от вътрешността на керало под земя и под зидът, само това скривалище оставаше на открито място, обаче вследствие големите дъждове беше стекло сума вода и стана кално, послахме една ръжена рогозина со гуните седнахме и седехме от 5 часа до 10 часа вечерта, през остананата за въздух дупка ни известяваха за вървежа на обискът.

Аскерите повикали учителката Търпена п. Димитрова и ѝ подали писменце да прочете, писменцето се състояло от две имена писани на гръцки. Търпена прочела и имената, но му отговорила че не знае да чете гръцки. Имената били Васил Христов и Пандо Кляшев, запитали Търпена познаваш ли Васил Христов и Пандо Кляшев, аз съм мома и учителка со никой мъжки отношения освен с попа, затова никого не познавам ...

След обискирането турците хвалби я оставили. Дойдоха учителката Търпена у Иото и Иотовица Каракашева да запитват какво да правят Нумо и Иотето. Казах да ги занесат у Буковете, та и яз там ще дойда да се зберем всичките там./ Тук беше много удобно скривалището и четри пет избрани човеци го знаеха /. Щом се мръкна взех пред мене четри пет жени, научих ги да вървят пред мене, а во случай да срещнат аскери низ селото, да извикат условния знак за да земам нужните мерки. Жените вървяха всяка една отдалечена от другата, от десет-петнадесет разкра-

ча, аз най-подир. Отидохме в къщата и тука немерих Нумо и Иотето. Те беха така преоблечени цото от далече да ги вежда ше някой ще да ги познае че са тептил комити, оръжието си го оставили у Мутковите, аз им се скарах за тая глупава постъпка, за дето си оставили оръжието. Отидоха жените да вземат оръжието, но не го намериха у дома Цильо Мутков и си дойдоха без оръжие. Прегледах скривалището ми се видя доста добро. Се каза че поставят турците каракол в селото да циркулира цяла та вечер за да пазят, времето мина затова нямаше възможност да си отидат Иотовица Каракашева и Търпена повикахме Стасо Жуглов в случай на нужда да влезнат в скривалището, а Стасо да засипи дупката и така останахме да преноцуваме в тая къща. Аз и двамата четници Стасо Жугла Иотовица Каракашева Търпена и дъщерята на хазайна / Ристовица / разпитах момчетата как стана това предателство в Чуриловския монастир - Нумо Търповски не разправи следното :

" Седехме няколко дена в Клисура не се хранехме со наши пари, от как стана Бобицката случка вече невъзможно беше циркулирането ни, затова решихме да се разпределим по селата, в Мокрени да отидат войводата Никола Андреев и Цилето от Бабчор, Кълето още от там ги изпратихме за Мокрени, Андреев остана да занесе Иото Вишенски и Коста от Желегоже да ги насатани в Бомбаки, а Стерио и Иотето Търсянче у Куманичево, Ването и аз в Чурилово и така свите седем потеглихме наедно и дойдохме до дето се разделят пътищата Бомбоския и Чуриловския, трима заминаха за Бомбаки, а ние трима за Чурилово.

Андреев щом ги настанеше момчетата щеше веднага да се завърне за Мокрене, тоже и ние щом се настанехме со Ването в Чурилово Стерио щеше да замини со Иото за Куманичево.

Отидохме в Куманичево без известие неусетно от кучетата се приближихме в къщата на едно много добро и всецело предадено момче на име Тольо, / свършило в Одрин духовното училище и следвал в някакво френцузко училище /. Тропнахме и ни се отвори ни казаха че в селото имало кожара, изпратихме майка му на Тольо да вика кмета, домашните на кмета

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

му казали не е тука, а е при турците, му помина шубе на Тољо и отиде сам у кмета за да види дома е или пак лъжат. Го намери у дома си, Тољо му каза че тука има четри момчета от четата и искат да итидеш и да му намериш къща, кметът отговорил да бягат от тука оти ... И Тољо дойде при нас наскърбен и не искаше да ни каже що е чул от кмета, ние го заставихме и ни каза. Нас ни беше най-голямата надежда у кмета и член в комисията. Да останем в Тољо бе невъзможно, едно че кмета ни узна и се закани и друго Тољовата къща е доста бележита и всеки турчин си влазяше па и се подозираше, затова решихме да отидем на Монастира които не е много далеч от селото да преноштуваме. Па после да му мислим. Взехме со нас да не води Тољо, тропнахме на Игумена и извикахме условният ни знак, веднага ни отвори и ни посрещна много добре. Игумена ни заведе в приемната стая на най-горния етаж. Тољо забеляза да се свети по свичките къщи по селото, където бяха кондисали аскерите, кучетата селски почнаха да лаят, ние ни най-малко не обърнахме внимание нито допускахме подобно нещо за да ни преладе кмета, макар да се белеза от Тољо. Щом бехме се разположили добре и говорихме со игумена, почнаха силно да лаят монастирските кучета, игумена каза не е добра работата, така като се разлаяха толкоз много тия пусти псета, ние му казахме наверно още по нас лаят, но игумена каза, моите кучета от като влезнат гостите вътре, не лаят и тръгна игумена да си отива во неговата стая. Щом слезна во дворо го посрешнаха аскерите и почнаха да го бият, оставаше да осуни около два часа.

Аскерите не заобиколиха и почнаха да стрелят и викат. Открихме огън и ние, се сражавахме. Но оставаше време трябваше да се бяга, Стерио първо скочи от най-горния етаж от един прозорец, другите прозорци бяха со железа, Ването той слязна полекичка по стълбата и на юруш избяга, тогава се изгърмеха пет шест вистрела, но не знаем убит ли е или жив останахме ние со Тољо и со Йотето, Тољо нямаше пушка и ми микаше удрите тия читаци но да задържиш два патрони за нас, нямаше спасение трябваше да се бяга защото ни хванаха зората. Тољо ни заспа ! Ние со

Йотето скокнахме от прозореца и така благополучно се оттървахме! От тем отидохме во балкана се тикнахме во блоча седохме до вечерта, благодарение на мъглявото време, иначе можеха и да ни намерят, защото имаше и снег. Вечерта стигнахме во Апоскеп и от там си дойдохме тук, без гуни и без опинци ...

Тъкмо Нумо свършваше тоя интересен разказ, засвириха пак четирите бурии ? Часът беше четири, не знаехме защо се свири, взех приготвих едно доста обширно писмо за Пандо Кляшев, изложих горе-доле казаното от Нумо, също за днешната маневра на агите и за настоящето положение. Писмото го изпратих на комисията да го изпрати во Смърдеш на Пандо. 18.XI. понеделник 11 часа сутринта со чуваше шум по улиците изпратих Йотовица Каракашова да види що става, след малко се завърна тук и ни каза че аскерите си отишли. Стасо Жугла щеше да си отиди в Костур на пазар, щом излезна от вратата чу да го викат и да викат турците, се върна и ни каза по едно време пак почнаха да свират, се научихме че едната част замина за Косинец а другите цели да обискират селото. Стасо казахме че искаше да си замини, жените не можаха в случай на нужда да ни затворят вратата на скривалището, кмрукчиите които примерваха виното и те трябваше да минат и ако не се прикрием, щеха да ни намерят така влезнахме и тримата в скривалището,/Колко ми беше мъчно като влизахме живи да ни погребат /.

Разпитах Нумо за вървежа на работите в Пополие и за приемането на селата; селяните доста много си патили на последък и отказвали да приемат четата, откак Гайков оставен от Янков, агитираше и им забърка доста ума, почнаха да заплашват селяните за де не ни приемат и ги накарваше да ни итровят.

Това ми дойде много мъчно и не допущимо, запитах го как прекараха с войводата Никола Андреев и за неговото поведение по селата и за обноските въобще, Нумо се оплаква доста много от лошото държане спрямо другарите си, во Олица водел любов со някоя си учителка Филоме-

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

на от Загоричени / со нея той имаше една среща над Загоричени в гората и по този повод Загоричени доста негодуваха / подобно нещо забелязахме и в Мокрени / родното му село /, но не искаше нито да ви пиши нито да се стрешни, затова се появиха негодувания между момчетата, поискаха да дойдат и се срещнем со вас той винаги отказваше...

Тая Кольова постъпка с Филомена и други, много лошо впечатление ни направи ! До като се очистим от подобни войводи и четници болята си намерихме / напред ги имаше сума които развиваха любов : като Горанов, Петров, Кузо Стефов и пр. / Сега пак наново. При стрещата со Янков в Косинец ни го цапнаха Янков и Петър Погончев, задето Кольо имал стреща со Филомена в гората над Загоричени, земята ме погълна и не знаех що да отговоря на тая истина !

Едничкия въпрос беше той дето ме забърка !

Тоя разговор со Нумо водихме около два три часа.

От дупката ни известиха, че аскерите всички се отгелиха за Косинец / аскери имаше от Костур, от Смърдеш и Билища и бяха близо около 150 души /. Писмото за Кляшева което бех написал през нощта го изпратиха в Смърдеш, с Васил Близнаков. Щом излезнахме от скривалището аз отидох у Нако Сидеров, Васил Близнаков до вечерта не се завърна от Смърдеш и ни помина шубе да не би е заловен.

19.ноември - Дъмбени - вторник

Много се безпокоех защо го нямаше още Васил Близнаков! Също и за аскерите да не би да направят някаква нежелателна работа со момчетата. В Косинец има 6-7 момчета от Янковата дружина и се опасявах да не би предателя да ги изкаже. А при един по сериозен обиск, можеха да намерят някой! Там имахме и нашата чета : нашата част, Дичо Андонов и Митрето от Бабчор.

Чак вечерта получих писмо от Косинец, в което ми пишеха : со аскерите прекарахме добре обискираха в много къщи но нищо не намериха, но имаха събрано всички мъже в училището, след като не изпитаха

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

да не би имаме нещо в селото ни взеха "сенет " и не накараха да подпишиме, после стана претърсването. Сега заминаха за Лобаница. Смърдецкия аскер си замина за Смърдеш.

Пак нощес си дойде и Васил Близнаков от Смърдеш. "Щом отидох в селото два три аскери ме заловиха, веднага аз изтъпчих незабелязано писмото, ме разпитаха защо съм отишъл в Смърдеш и по що работа, казах им че имам една воденица за кафе за правене оставена тук, те не ме вер ваха и ме занесоха в къщите дето седеше юзбашията един от чаушите ми даваше три бели меджидии, за да кажа що имаме в селото, кой ме изпрати и до кого съм дошъл и пр.

Во това време се сгоди едно заптие от Костур, там и бил скаран со чауша, веднага заптието отиде и обади на юзбашията. Юзбашията ме повика на утрината, ме изпита и така ме освободи. Но как и да е, едно вечер цела спах со аскерите. Благодарение от това се избавихме, да да беха го измъчили щеше да си покажи до кого беше изпратен и кой знае какво щеше да стане !

Дойде от Битоля Динко Шекров, които го бех пратил да види за авраците на Лазо п.Трайков, ни разправи устно некой не свързани работи, а за авраците наскоро били изпратени в Битоля. Донесе чеши за топене тунч, за които беше заръчал Лаки Поповски / но той нещастния стана на жертва на Лаки Гелин, турска работа Лаки за Лаки ! не питат кой е крив кой е прав! /. Донесе и пръст за леене и два топови шаек, а писмата и донесъл до Кономлади и там ги оставил, защото му било страх да ги носи.

20. ноември - среда - Дъмбени

От Смърдеш ни извести Пандо, че брат ми Георги бил заловен от полицията и бил арестуван ! Заедно с брат ми Георги и заловена една жена от Брезницка, която държали шест часа за да кажела нещо притив брат ми, обаче тя не знаела нищо и нищо не можала да кажи, самаро от мъската на Георги, бил совсем развален от полицейските претърсвания, за да намерят нещо, но не намериха нищо. В затвора бил истезаван вън

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

от границите, за да кажел нещо зарад мен. Но той винаги отказвал на запитванията и нищо не открил, благодарение дето не го заловиха при отиването му ! Ако тогава го беха заловили щеха да му хванат сума пис.. ма ! Според показанията на Брезницката жена Георги бил предаден от мла дия поп гъркоманския що се именува поп Васил Псодерския, които по него време бил в Битоля, тъкмо когато идеше Георги со Брезницката жена, да си потегли за селото бил хванат. Псодерския гъркомански поп, е един най-близък приятел но Коте. Битолските писма които беха оставени в Ко. номлади не дойдоха. Вечерта се преместих у Митрето Мангов.

21. ноември - четвъртък - Дъмбени

Изпратихме нарочно жени за Кономлади за да ни донесат писмата. Жените отидоха до во Дреновени намериха там писмата и ги донесоха.

Следствие многото писма които получавах со разни шифри и които трябваше да се четат и да им се отговаря, особено днес пак во голяма- та Митрева тъмна стая, която е без жамове на малките прозорци, за да ми се гледа да четам и пиша, бех принуден да седа на прозореца, отда- лечен от огъна и изложен на лютия студ, вследствие на което още пове- че се поболях и ми се хванаха гърдите.

Вечерта от валението на силния дъжд смесен со снег никой не дойде при мене от комисията. Благодарение на Цильо Какалчев той дойде на него казах да намери една къща по удобна. Цильо запита комисията и определиха у Кенкови.

22. ноември - Дъмбени - петък

Днес со лехание прекарах целия ден и съм доста болен. Благода- рение на услужливия Лазо Поповски той много ми помогна во всичко, поч ти неразделим от мене, селските сметки още продължаваха да не се пре- дадат на новата комисия.

23. ноември - Дъмбени - събота

Още от зори намислих да пиша едно писмо до старата комисия, за

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

да ги подкана да си предадат сметките на новата комисия. На това от горе дойдоха новите членове на комисията и заявиха че комисията стара трябва да ни предаде сметките, иначе ще си подадем оставката. Казах че ще ги подканя още сега со писмо и вечер ще ги викам, писах на старата комисия, те дойдоха и почнахме, до вечерта се мъчехме да наредим пустите му сметки заплетени на Динко Търпенов. Не остана време да викаме новата комисия.

Се научихме че училищния инспектор Йорданов дошъл от Цариград нарочно, за да иследи случката на Шкутов, затова аз направих една чернова за прошение, от страна на селото, за да го поканят да дойди Йорданов в Дъмбени и с това да се разберем за поведението на Шкутова и за пакостта която ни я нанесъл в Костурско. Вечерта се преместих у Лазо Търпенов.

24. ноември - Дъмбени - неделя

За Йорданов писмото се изпрати в Костур чрез Цильо Ендриевски, да го подкани и устно за да доди в селото. Вечерта дойде малкия ми брат Стоянето со дрешките си за да замини за Костур на училището да следва.

25. ноември - Дъмбени - понеделник

Рано рано придружи Стоянето со Йотовица Каракашева на която дадох едно писмо за Аристид Дамянов / за главен учител в Костур /. Друго за Манол Розов, да му се изпрати во Бобища и трето за войводата Никола Андреев, от когото нямах никакво писмо получено и нищо не знаех за неговото положение.

Привечер тъкмо когато преглеждах сметките от старата комисия и предавахме ги на новата, дойдоха и пазарени от Костур, Йотовица ми разправи че Стоянето се настани в Костурското училище, писмата ги предала както бех й казал.

Учителката Търпена която беше в селото си / замина за селото си на 21. ноември през Костур и чрез Търпена, бех изпратил разписката на Аристотел за 50 лири стойността, която да се предаде на Лабро Поря-

зов, за да я предаде на Калояни, да я поднеси. Со Търпена бех изпразтил и писмото за Шкутов, което го предаде на Аристид да го поднесе на Шкутова. И тя замина през Костур и се отрешна со Аристид, който я натоварил да ми изкажи следното : " Писмото на Шкутов не се предаде, а се предаде на Йорданов и той много нещо извлече от това писмо. Шкутов никак не се раздели от Йорданов, така щото никой от учителите нямахме възможност да говорим с Йорданова. Дойде телеграфически известие от Екзархията до Йорданов за да си замини час по-скоро и си замина. Дъмбенското прошение не го престигна тук и не се предаде.

Търпена ми разправи за лошото положение в Шестеево, Ристо кожобашията и Станко совсем се измениха и не искат и дума да чуят за комитет. Владиката ги канел за да му изпрати гръцки учител те се на мнение да приемат, в селото те са всичко и страшно експлоатират. Петрето Христов и Стасо Лазаров молят, или да се пиши, или да се унищожат тия двамата, или четата да отиди да нареди нещо, защото всичко е разтурено завърши Търпена."

От Жупаница ми известяват че поскоро да се дигнат момчетата от селото, защото се опасяват от предателство да не стане ; Владиката ни каза ако не го земите за гръцки свещеник в селото ви поп Васил, /гърк от Костур / и ако не го изгоните българския, ще ви изпратя аскери в селото да седят ...

От всички страни все добрини ни известяват! ...

Вечерта се преместих у Йото Шушльов.

26. ноември - Дъмбени - вторник

Като видех не тъй лесно ще мога да си поправя здравето, зех рициново масло, со големи мъчнотии едвам привечер ме изкара два пъти повънка и олекна малко. Направих една черновка за Кирияко Търповски, за писмо до Шкутов за да го помоли и му обясни приминте дето не отиде да учителствува в Жупаница и да го назначи вместо Цеманов Кирияко, во Дъмбени за учител, едно че селяните повече го изкат като певец в цър-

ЦПА, Ф 226оп 1 а. е. 209

квата и друго той е подозрен от правителството по ще можи да се пази. След пладне изпратих Кирияко за Апоскеп да спие и на утрина да отиди при Шкутова да му говори и устно да го предаде писмото.

27.ноември - Дъмбени - среда

През целия ден валеше силен дъжд и снег. Кирияковица дойде много късно от Костур и неможах нищо да науча що му е казал Шкутов. Вечерта отидох у Лазо Московата майка да я вида, с нея приказвахме до 4 часа и пак се завърнах у Йото.

28. ноември - Дъмбени - четвъртък

От зори още дийди Кирияко Търповски и ми каза следните новини, които ги донесла Кирияковица от Костур :

"Шкутов по никакъв начин не се съгласява да премести Цеманов от Дъмбени и да назначи Кирияко, защото го смета за участник в покушението му. Панайот Шекеров и Христо Цеманов му били казали на Шкутова, че Кирияко има един месец от как е со четата. За Панайот Шекеров известяват да замине за Костур и ще му дай начначение за учител във Вишени. За сестрата на Чекаларов, дошло от Битолското правителство уволнително, и Шкутов наред на всички го показваше со голямо удовлствие. Се каза че ще се уволни Търпена но още не е сигурно за нея —

Артък Шкутов ни намери слабата страна, едничката поддръжка на фамилията ни беше тя и тя ни се отнима ! Но .. няма какво ще се понесат всички нещастия и мъчнотии ...

От Косинец получих писмо в което ни пишат : Че Лобаничени не изкат да ги приемат двамата Четници, които се определени за да ги подържат и още си седат тук. Ние сме натрупани со много, затова час по скоро направете нужното разпореждане ...

Отговорих му че утре вечер ще замина за Косинец. Дойде Панайот Шекеров ме запита дали да замине за Костур за което му известява за да го изпрати учител във Вишени или не, аз му казах да замине дадох му нужните наставления да ги предаде на комисията, натоварих го со

какой и другите работи и пр.

29. ноември - Дъбени - петък

Преди да Христо Цеманов няколко пъти му се напрани вафлежка от страна на селяните, за да не отива сам в Костур при Шкутов и няколко пъти му казаха да помоли Шкутова да го назначи него в друго място, а в Дъбени да остави Харалко, той не посмуна да направи ни едното ни другото. Селяните много се съмняваха и негодуваха против Цеманов. За да се тури край на всичко това реших : Да повикам Цеманов и неговите родители и даду говоря за мнението на селяните спрему и той да има предвид, за напред да се подпази. Дойде Христо Цеманов со сестра му / Димовица Харалова тета му / Диковица Търпевова / и зет му / Дино Харалов /, майка му не искала да дойде, но като видяла че няма да му отстъпи и че трябва да дойде, защото най-вече на нея трябваше да се говори, отиди тъмеря му и я доведе. Говорих му на дълго, изказах му мнението на селяните спрему тяхната къща казах му как трябва да постъпва за да не пропада по грешки и да не дава повод да мислят селяните че той прави някой работи со Шкутов, сам да не ходи при Шкутова и пр....

Между всичкото най-ловко впечатление ни направи майка му Цеманка Тя ни най-малко не признава че мъжа и Васил Цеманов, беше предател и само казваше : " Само от що го клеветиха непрятели от това ни го умориха мъжа", най-вече има око към Харалко Търповски и искаше да ни говори

Но понеже аз бях да заминавам за Косинец, за това ги разпуснах да си отидат по-скоро. Вечерта заедно со три четири момчета, отидохме дур на Арвенико, дето ги стреснахме Косинските момчета и заминахме за Косинец. У селото отседнах у Гелето Марковско, дето има едно добро скривалище.

30. ноември - Косинец - събота

Още от зори дойде Трайко Марковски и ме попита дали не е по-добре да се преместиме в някоя друга къща от близните като научат чове-

ците за пристигането ми, ще дохождат и всички ще узнаят че тук има скривалище, аз удобрих тая мисъл на Трайко и за да не дада затруднение да дири друга къща, казах му да бъди на Миайла Бойн там да отида, защото у него не е отивала четата, пак и като мой родиина по снаха му, Наковица ме е викала други път нямах време да отида, затова сега да отида.

Отиде Трайко му каза, но получи отказателен отговор, мене ми дойде мъчно! Наистина Миайла Бойн е състоятелен, но не преимва, нито чета нито разписката я плаща. Аз реку ще отида та нека ме изгони! Влезнах от горната малка врата и се намерих на салона, отворих една стая в която жевееха, като ми видеха всички се стреснаха и не знаеха що да ми кажат яз рекох :

" В коя стая не искате да ме приемете да не влезна, така влезнах в другата и да не можите да ме изгоните. И си влезнах в една стая Моята братовчедка Карафила / Наковица / дойде и не знаеше що да ми кажи. Почна да моли и да кажва че свекъра и е нервозен, че той е лош и пр. Но и рекох ще го поокротна и си седнах. Дойде Миайла разфърлен мамурлия от леглото си колко станал и ни " ош ни беш " ми казва :

" Мене къшчата ми е нова, яз съм со голяма фамилия човек, мене не ми трябват такива работи, не можа да си я расипа къшчата и пр."

Аз пък му отговорих :

" Дедо бе, мене ми е ро-добро во нови и здрави къшчи като твоята, затова няма да си отида." Той пак продължи :

" Да бягаш ти казвам, не мога да си я расипа къшчата да си оди там от дека дойде ! ... "

Като видях че няма да му помогни това, той ми се закани :

" Слушай бре, ти знаеш кой се яз ? За бълвата изгорвам гуната! Ке я расипа шчо ке я расипа къшчата, ама чекай да видиш ти." И гледам искаше да излезни вън.

"О да го земат дяволите си казах може да отиди да вика на селяните в село па и често пъти се случват заптии от кулата " Бейбунар "

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

и аз си рекох, чакай да повикам всичките четници да дойдат тук па тогава да се разберем со тебе, като чу, че имам и четници, се спре и си влезна в другата стая. След малко дойде засмеен ме хвана за главата и ме целуна !

" Да ме простиш синко ! Яз се нервикос / нервозен / и буен, посламе со дядо Миайла един безконечен разговор ; цел ден ме запитва дали Русия е со нас и дали има ръка в тая работа.Някой от младежите наточно му казали че Русия няма ръка в нашите работи, той вече не вярва в нищо, ако Русия няма ръка. Аз дадох тая негова надежда говорих му за някой и други работи от които направиха му добро впечатление. Сто пъти ми разказа как е зел участие в Севастополската война, какви си руските как се биели храбро и пр. Много се кае дето не ме прие со добро. Вечерта дойдоха членовете от комисията вечеряхме и се преместихме у Доновица Майналовска.

1. декември - Косинец - неделя

Непрестано идваха селяните Пенчо Терзиовски и Ристо Калинчев отидоха в Костур при Аристотеля да го запитат какво мисли за разписката ще я изплаща или не. Вечерта бях повикан у Дичо Миовски на вечера, се прибрах у Гелето Марковско.

2. декември - Косинец - понеделник

Няколко Сърбовски жени ми се набраха и дигнаха цел скандал за Фильовица Кърщачка, която я напусна мъжа и не му даваше обещаните две лири и някой други неща, понеже Фильовица е една жена съмнителна се опасявахме да не отиди да се потурчи и предаде някого, склониха Майналовските жени, за една лира да я склонят и да я изпратят при дъщеря и в Статица. Отидох при Фильо Кършак со хиляди мъки го склонихме да даде на изоставената си жена една лира и да си резменат нужните писма за отставането им. Вечерта се прибрахме у Герговица Гершанка.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

3.декември - Косинец - вторник

Дойде и Пенчо и Калин от Костур и ни казаха че Аристотели е съгласен да ги изпрати 50 лири за разписката, но за сега нямал ... Разбира се сега нямал, защо го съжалихме и го освободихме, без да го осъдиме за неговото минало. Вечерта се прибрахме у Гелето Марковско.

През нощта :

Ми известиха от Дъмбени и ни съобщават :

" Вчера на утрото стигна Муфтар ага, аскер-бинбаши, юзбашията и мулязимина, со седемдесет осемдесет души аскер и право отидоха в къщата на Дана Заекова. Со план намериха скривалището, като не намериха нищо обиккираха и у другите Заекови, но и там нищо не намериха. Муфтар ага, замина со една част войска за Корча, а другите го взеха Лазо Поповски и заминаха за Света Неделя и пр." / Писмото е запазено/. АЗ веднага писах писмо за Дъмбени, в което му казвах, щом Лазо не е освободен, веднага да заминат 15-20 жени заедно со кожобаша и азаите за Света Неделя и, ако не го освобождават Лазо да предизвикат скандал, а след това веднага да заминат 50-60 жени за Костур, щом и от там не го освободят за да отидат и в Битоля.

4.декември - Косинец - вторник

Ми известиха от Дъмбени че коджабашат и азаите щом се прочете писмото ми веднага заминаха за Света Неделя, щом те не го освободят Лазо, ще изпратят жени.

Отговорих му че не трябва да я изоставят така тази работа и пр.

Изпратих му от Битолските окръжни, които ни бяха пристигнали, и му обещах и за друго да му изпратим от наша страна. Веднага изпратих дъмбенските писма на Пандо в Смърдеш и ме изпратих една черновка да я прегледа и той, за да напишем и ние окръжно и едновременно да ги разпръснем по селата.

Привечер събрах всичките чаушки им говорих за работата, ги на-

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 209

сърдчих и ги принудих всека сутрин да изкарват по една две жени от всяка махала, които да заобикалят селото и да наблюдават да не би е заобиколено селото от аскери.

5.декември-Косинец - четвъртък

От Дъмбени ни известиха, че Лазо го занесли в Костур и кожабашат там отишъл за да разпита в случай че не го освободат, ще изпратят жени. Кожобашът и азаите известяват да не ходят жени, защото има се надужда да се освободи Лазо. Вечерта се прибрах у Ристо Жупанчето.

6.декември - Косинец - петък

От Дъмбени ми известиха, че Лазо се освободи като дадоха две три лири на юзбашията. От Пандо от Смърдеш получих писмо и моята черновка се удобри за окръжно. Оставих препис на Кършаков и на Дичо да приготвят 15-20 екземпляра от всеко едно окръжно / от нашето и от Битолското /. Вечерта заедно со Цильо Какалчев и Янето от Дъмбени, които бяха случайно во Косинец, дойдохме в Дъмбени и се установих у Цильо Какалчев без да знае друг някой от селото, освен Кольо, Лазо Поповски и Кириляко Търповски.

7.декември - Косинец - събота

Четниците Стерио Ташков, Нумо Желински, Нумо Търповски, Пандо Сидов и Йотето Търсянски, които се намираха тук от няколко дена насам и вследствие обиска направен напоследък през ден, за няколко дена, прекарваха вънка и претърпяваха голям студ, затова дадох на Нумо Търповски една лира и един наполеон и заедно со Пандо Сидов, Йотето Търсянче и Митрето Бабчорче да заминат през Косинец да отидат там, Стерио и Нумито Желински, а четирмата, да заминат за Въмбел и от там за в Бесвина при нашата чета на Митре Влашето, които циркулираха в Преспата и да му предадат и парите на Митре. Вечерта заминаха за местата си.

8. декември - Косинец - неделя

Изпратих нарочно човек во Косинец да занесат на Пенчо Терзиовски

писмото за владиката да го преведи по-скоро на гръцки и да му го изпра
тиме. Човека ни донесе няколко екземпляра от окръжните и Пенчо се зае
да превежда писмото. Вечерта Попов дойде от Жупаница на когото бех на-
рочно съобщил да дойди и остана при мене.

9. декември - Дъмбени - понеделник

Со Попов говорихме на дълго за много работи, той най-вече ни се оплачи от Стерио от Нумето и от Пандо Сидов, които не биле послуш-ни и пр.

Изпратихме за Розов по осем екземпляра / всичко 16 / чрез Кос-тур и чрез Аристид. За да се раздадат по Загорицките села и нарочно писмо за Розова. Вечерта накарахме селяните посредством Кирияко Тър-повски, да се свикат на общо събрание и Попов да им ги прочете окръж-ните и да им говори за направеното предателство и да ги насърдчим мал-ко и пр.

10.декември - Дъмбени - вторник

Ламбо Порязов ни известяваше от Костур да му изпратим нарочно човек при него, понеже имал нещо да ни говори, но човекът да бъдел най-сигурен. За такъв му изпратихме Стасе Жугльов. Стасе на вечерта дойде и донесе следните сведения. На основание казаните думи от Арис-тид Дамянов / учител в Костур / Иотето Шекеров е говорил со Шкутов на частно и много време. От по-напред Шкутов постоянно караше Аристид да го прочети шифрованото Лаброво писмо, което беше пропаднало в ръцете на Шкутов, но от как говори Шкутов со Иотето не го принуждавал вече Аристид за да му го прочете па и на Лбро Шкутов му казал, че писмото съм прочел, но няма да ти го дам. След тоя разговор Иотето биде назна-чен за учител във Вишени. На другия ден стана обиска и се намери яма-та в Заекови. На Шкутов вече били открити и двете азбуки - Нестрамара Калояни отишъл при Лабро и му казал : " Се научих от най-добро място веднага да известиш на Чекаларова , по какъвто и да е начин да се при.

крие по-добре, защото турците имат добър предател и всички вярват че наскоро ще го намерат и ще го убият". Това и Лабро го чу от мнозина Костурени, които говорили че наскоро Чекаларов ще бъде убит!

11.декември - Дъмбени - среда

Наредих едно писмо за синовете на Герго Лабров Смърдеш, писмото е написано на дълго от което се задържи и препис в архивата ни. В него е изложено поведението което държели от как аз запомних и като какви са като гъркомани и колко обичат комитета и пр.

12.декември - Дъмбени - четвъртък

Изпратих окръжни за по селата Вишенски и Кономладики. Пенчо ми изпрати писмото преведено за владиката. Вечерта Попов го изпратих в Късинец и дадох писмо за Пандо да му го изпратят в Смърдеш.

13.декември - Дъмбени - петък

От Косинец Попов ми повърна Пандовото писмо като мислеше че това да е за Розов. От Жупаница ми заявяват, че Пандо Сидов имал земано общински пушки три четри, а парите не бил ги е дал, за които молят да му се изкат от Пандо Сидов. Приготвих писмото и по тоя въпрос за Пандо во Смърдеш, които ми известяваше че двамата четника били оставени во Въмбел и двамата влезли во Смърдеш и се установили у Колъовица Панка. Пандо Сидов по настоянването на Кляшев заминал он Въмбел за Бесовица , на него му биле дадени лирата и напалеона да ги преда на Митре и, затова не можел Кляшев да иска обяснение за Жупанските работи.

14. декември - Дъмбени - събота

Пандо Кляшев от Смърдеш ми известява че искал да дойди и той при мене, понеже аз съм много натрупан со работа за да ми помага, понеже от всичките села и от много страни, писма непрестанно идваха и на всички требваше да му се отговаря. Пък се заех да преписвам и пис-

мото за владиката което е много дълго.

15. декември - Дъмбени - неделя

Получих едно писмо от поп Трайков от Корча, това бе така напи-сано щото много ме нажали, от друга страна, притеснен от не добри слу-хове за вървежа на работите, от трета страна от натрупаната ни много работа, аз реших и написах писмото до Кляшев, / от сестра ми бех по-лучил писмо со което ми пишеше, че вече Шкутов му изпратил увольнител-ното / во което му пишех да замине чрез Косинец да вземе Попов со чет-ниците и да дойдат тук, а от тук да изпратиме за Купанища, дето Купан-ци ми известяват че гъркоманите донесли гръцки поп и отворили училище-то за да я изправят тая работа.

16. декември - Дъмбени - понеделник

Жени со писмата за Кляшев в Смърдеш се изпратиха и довечер ги очаквах, но не дойдоха. Писмото за владиката аз го довърших.

17. декември - Дъмбени - вторник

Понеже не взех никакво писмо от Кляшева и ми беше страх да не би при излизането от Смърдеш, го стрешнали някой аскери и станало някое нещастие, затова писах до Попов в Косенец и му обясних за Пан-довото пристигане. След обед жените които бяха там Пандо ми пиши че бил пристигнал в Косинец и че вечер ще дойди тук.

Вечерта бехме на гости у Кирияко Търповски дето го бехме пови-кали Кольо Поповски на когото му направих забележка за държането му по неговите роднини по случай годежа на брат му Лазо, защото на годе-жа от роднините му никой не беше поканен, освен Дичо Шмагранов, но всичко това ставаше по диктовката на Кирияко Търповски, Кольо винаги е човек на доброто, но много се влияе от Кирияко, / Ако ми се отпаде възможност ще се помъча да направя едно описание изключително за села-та, за комисиите, за много други членове работници на комитета, които

ги познавам, да очертая техното държание, характерите и техната дея- ь
телност, или вредителност. Тогава ще говора нещо повече за Кирияко /.
Тук у Кирияко дойде и Пандо Кляшев, а другите момчета турнаха во дру-
ги къщи.

Дойдоха Жупанишчени ни казаха че имало готови киражии за да го пренесат Стасе от Кономлади зад граница. Заедно со Жупанишчени го изпратихме Стасе за Жупанища, Пандо остана и той при мене у Цильо Какалев, без да знае комисията.

18.декември - Дъмбени - среда

Решихме Попов и всичката дружина да заминат за Жупанища, да занесат окръжните за Костенарията и да ги изпратят во Хрупища до Илия Биолчев, / учителя / за да ги изпрати по селата.

Стерио Ташков и Нумето да заминат при Кольо во Добролища, да занесат окръжните и да се разпръснат по селата Нестрамски и да ги изпълнят / поднесат в Цакони на неколко разписки /- Попов да предаде писмото на гръцкия поп в Жупанища, да го натовари да го занесе в Костур и го предаде на владиката. Да ги посъветва гъркоманите да не държат гръцкия поп и след като свърши тези работи, на завръщане от Жупанища да се отбият во Сливенският монастер, да поднесе разписката на игумена / от стойността 20 лири, получени по от рано 10 лири / и да му земе още десетех лири, които не искаше да ги дава.

Вечерта Попов с горните поръчки замина за Жупанища отидохме видехме се с майката на покойния Москов. Пандо си отиде на определеното място от комисията, а аз спах у Какалчето.

19. декември - Дъмбени - четвъртък

От Косинец ни донесоха няколко писма и вестници които ги бил донесъл Петрето Бицо от Атина. Киселинчев во писмото ни пише за положението на работите в Атина и Гърция и за много работи които ставали по Европа. Също имахме писмо и от Насо Палчев / писмата се запазени, та

нема защо да пишам по тех /. От вестниците останахме много доволни защото нищо не знаехме какво става по света. Също имаме донесени и гръцки откъолеци, от които се виждаше че гръцкото правителство изменило поведението си спрямо македонците. Вечерта се стрешнахме тайничко со Кляшев за да си разменим мислите си, стрещата стана у Търпена учителката, Кляшев изказа съжаление дето не можем да сме заедно за да работиме дружно, тъй като нямаше възможност решихме щом дойди Попов, да заминем за Косинец и тамо да сме наедно и да се разпоредим за Корченцките работници, за поддръжката им и да се стрешнем со Лабро Поповски, да се споразуем за заминаването му во Гърция.

20. декември - Дъмбени - петък

През нощта дошъл Попов со момчетата от Жупанища и ми сообщи че всичките поръчки ги изпълнил както му бехме казали. Вечерта аз, Кляшев, Кършаков и Дичо, заминахме за Косинец и се прибрахме у Иоргето Терзиовско.

21. декември - Косинец - събота

Тъкмо се канехме да изпратим човек во Смърдеш да вика Лабро Поповски, дойде Пенчо и ни сообщи, че Лабро бил вече дошъл во Косинец. Позикахме го говорихме за неговото заминаване во Гърция, за да направи някой покупки от динамит, тельове, маши и пр.

Следствие арестуването на Лаки Поповски се съмнявахме да отиди Лабро да изкара тескере, затова решихме да остани след празниците. Вечерта се преместихме у Ставровица Пинзайка дето беше и Лабро и там преноќувахме, говорихме на дълго за разтур еното положение на Смърдеш и за причинителите Лаки Гелин и Апостол Чекаларов. / Апостол отишел и казал на Лазорица Митрушева следното : " Се говори по село че у тебе седели Васил и Пандо ... Тая му отговорила : - " Кой как сака нека си говори у мене няма никой".

Уми се лепо майче, лошо време втасаме, не ти трябва тебе такива

му я изгорве къщата на човек и на сюгун го пушве, со два мина, зема не се зева и пр. - " Море Толъо, Тольо, жал ми е що не можа да ги ви- да и що не дойдое, готова съм да им помогна, да ги държа, да ги крия, к- само да дойде ! Не ми е страх нито от вас нито от турците ! Къщата кога да е ке изгори един саат по бъргу, току ми е жал шчо не можа да ги вида и да им поможа ...

Като получи тоя прекрасен отговор нашия Апостол, застрамен из- бягал. Тоя брат не оставал дукян да не го заобиколи всеки ден като не-е кое шило ходи от човек на човек, да ги обескуражава хората. Апостол, Лаки Гелин, и Лазо Иотов Каранжов, налево и надесно укорявали комитет- ските работи и всячески се стараели да направят разцепление. Няколко пъти му се писа на Лаки, да си предаде сметката и вещите. Той ни най- малко не иска да обърни внимание, поискахме му и правилника и това не дава, така щото освен вреда от тия човеци, нищо друго не можи да се очаква. Според сведенията и според казаното от Кляшев, понеже той, Кля шев, стой толкова време в Смърдеш и наблюдава всичко, всичките гореиз- ложени са верни по показанията на Кляшев.

22. декември - Косинец - неделя

След обед Лабро си замина за Смърдеш. Се завзехме да напишем няколко писма за во Гърция, во отговор на техните писма. Вечерта се преместихме у попо Ставро.

От Смърдеш дойде Стерио Стериовски нарочно, говорихме на долго за повдигането на духа в Смърдеш. Стерио ни разправи, че махленски събрания почнали да стават и искали да изберат от всека махла по два- ма човеци, за да прегледат сметките на старата комисия, дадохме нуж- ните наставления на Стерио, като как трябва да постъпват младежите за подигането на духа ...

23.декември - Косинец - понеделник

Стерио си замина доста доволен. Понеже от Гърция ни пишеха:

" Че во вестниците во България пишели : В.Чекаларов е убит меѓуселата Брезница и Смърдеш от другарите си, между които и Кляшев"... За това Пандо направи опроворжение, аз пък съставих едно възвание до всичките работници в Атина / оригиналите се запазени /. От Попов дойде писмо от Дъмбени за началството Битолско, тоже и аз писах за Битоля на дълго но случай някой укори, които ни беха направени. Вечерта се преместихме у Кръстето Марковско.

24.декември - Косинец - вторник

От Смърдеш дойдоха : Търпо Цуцульов, Нако Гегата и Андон Дулов. Со тех подигнахме въпроса : преустройството в Смърдешката комисия.Първо говорехме за причинителите на раздорите, те и тримата знаеха че са причина Лаки и Апостол, но за някой работи, бяха много криво разбрали. Ние ги помолихме да се изкажат явно за да можем да се разберем. Тъй като ги осветлих во всичко, сами разбраха че всичките техни сведения били пускани от самия Лаки и Апостол. Като немаше възможност, днес да се разберем за всичко, решихме и останаха за утре да си заминат за Смърдеш. Вечерта се преместихме у Търпо Стамчето.

25.декември - Косинец - среда

След като се разбрахме за някой пусканици и криви донесения со Търпо, Нако и Доно, решихме да се изберат от всека махла по двама честни човеци, да додат при нас во некое блиско село, да говорим и да определим нова комисия, която ще приеме всичките работи и ще прегледа сметките на старата комисия. Ако пък това не моки да стани, по-скоро, тогава моки Кляшев да отиди в Смърдеш и после да се направи потребното.

Търпо Цуцульов и той беше много увлечен по Апостол и по Лаки, види се, по всичките решения против нас, той е бил съучастник, но не-

наги се е държал донекъде. Сега като се разбрахме и като виде, че той попаднал в заблуждение, изкара от пазвата си и ми подаде един препис от едно съзаклятие, направено от страната на Апостол, на Лаки, на Лазо Йотов / Каранжа /. Преписа не садържа никакви подписи, Търпо ми каза че не знаел кой беха подписали и дали се изпрати писмото на местоназначението си. Тоя препис запазен е, но аз за во всеки случай ще го поместа тук. След тия дълги разговори и тримата си заминаха за Смърдеш а ние вечерта се прибрахме у Ването Пуляч.

Ето съдържанието на съзаклятието, направено от Лаки Гелин, Апостол Чекаларов и Лазо Йотов - върховисти.

" Почитаеми господин началниче ! За длъжност считаме да ви явим нещастното ни положение, което ако не може да се усили то поне да се задържи в което се намира, до кдето, ни изложени на две ига, под вековни, първото, на турските зверства, а другото гръцката пропаганда, напоследък явява се и трето иго, по опасно от първите две и което усилва първите две ига и води населението во отчаяние и погибъл ; то е игото на натиска и постъпките на нашите началници, а именно на Васил Чекаларов и П. Кляшев.

Ето доказателствата :

На 6. вечерта те со четник, от къща во къща, събраха всички селяни от с. Смърдеш во черквата и, началникът В. Чекаларов държа реч, в която доказа, на бедното население, че между върховния и централния комитет съществува разцепление и голяма врахда. Тая реч приличаше както на г. Михайловски в Варна, и тъй от горната реч населението вече се отчая и изгубва кураж и надеждата и си каза, че тук не се работи за свобода, но за лични облаги. Не стигаше само това, ами за да се разцепи и населението, почна да бие хората со шамари, / О Боже от анархия на терор ! /. Като видяха това бедните селяни, останаха като поразени и като грьмнати от грамотевица. Какво да помисли бедното население за този господин, дали земените пушки от България и Гързия, които възлизат на една доста голяма сума напалеони, дали изгубения

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

другар от него,или за да се оправдае, ако не се лъжем купените пушки от Ларисa, по четиридесет гроша и прекарани от нас, та после да ни ги продава по двесте гроша златни. За нас всичко е тъмно, защото тук доверие нямат никакво, освен на две жени, които водат кореспонденцията.

Второ подир няколко дена по същия начин в село Габреш събра селяните во Черквата и между другото почна пак со бой за гдето минал Коте от тук и за дето му дали хляб. Като не беше самичак имаше и другари, ние бедните ни се стори че сме изпълнили длъжността, но уви! На лошо ни излезе какво трябва да правим ? Партия да отделем или братски да се борим против неприятеля, тук излиза за един друг да се бием и нищо друго. Удри сиромасите те се учени 500 години бой да ядат от турчина. Връз това за кураж защото не си купил пушка, а пък някой не си изпълнил някоя разписка, без да се разуми където се намира пушката къде се продава, бой, терор и друго нищо. О Боже нещастно и жално население на какво е изложено под трите ига!

Трето : Во село Дреновени пак същото и малко повече.

Четвърто : Същото в Лобаница.

Пето : В село Косинец не стигаше това, но ето и едно повече, освен разписки и членски вносове, наложи и един данък по три паници жито на къща, т.е. по 11 оки и се заканване, който не изпълни това, ще бъде прибит. Бедно Костурско население !ПРеди една година драго ни беше когато ни се кажеше че нашите тая вечер идат, се предварвахме кой и кой да ги вземе у дома, но за жалост сега треперем и си казваме: по лошо от турско ! Бог да ни е напомощ.

Като явяваме горното господин началниче, считаме че сме изпълнили една от най-светите длъжности на отечеството ни и, за да спасим населението от Костурско от Крайното отчаяние и обезкуражение, най-покорно ви молим да вземете най-бързите мерки, за подкрепление, изпреварване злото за населението, иначе отговорността е ваша, това е само от нас подписаните селяни, но можи да попитате и другите села во Кос-

турско, не само комисиите които може да се повлияни от тех, или от страх, но и обществото да питате.

Повторно ви молим господин началниче, колкото е възможно да се разпоредите и час по-скоро да ни отговорите, или най-късно до пет дена след получаването на настоящето, за да знаем и ни какво и как да постъпим, или ако не, да се отнесем до по-више началство, или пак самаутправство !"

Горното излагам тук да остани забелязано за во всеки случай. Щом доди някой ревизор ще искам настоятелно да се изнамерат инициаторите на които ще им искам обяснение, върху всичките им глупави точки. Нека да докажат кой е той, от мене изгубен другар, какви се сумите които съм слобил от България и Гърция, пък и ще видим, как какви се терорите и игата които бълнуват. Обещавам се по тоя случай / ако съм жив разбира се / да държа и отбележа и най-малките подробности.

26. декември - Косинец - четвъртък

Днес приключихме шифрованите писма за в Гърция. Писахме писмо и за Лазо попо Трайков, в Корченския затвор, ги предадохме на Цильо Бицето да ги занесе в Корча, за в Гърция писмото, да го даде во пощата другото заедно со три напалеона да го предаде на Лазо, а парите да им ги разпредели на затворниците. Вечерта бехме викани на вечера у Ристо Калин, където дойде и Кирияко Търповски от Дъмбени, и ни каза, че днес всичките младежи излезли край селото со пушките и войводата Попов ги поучаваше, Мало и голямо се радваха и всички со голямо удоволствие гледаха. Някой от радост плачеха, чак до 11 часа вечерта, едвам ги разпусна Попов, да си отиват по домовете си. След вечеранието ни е се прибрахме у Цильо Фармаки.

27. декември - Косинец - петък

За насърдчение на Дъмбенските младежи, както и на войводата Попов, по случай вчерашните упражнения, написахме едно възвание и го дадохме на Кирияко да го занесе и пред всички да им го прочете. Напра-

вихме черновки, от страна на с Дъмбени и от страната на Кириляко, за заявления до св. Екзархия, по случай изоставените Дъмбенци без учител и Кириляко без място. Вечерта се преместихме у Динето Сърбов. През нощта стигна от Дъмбени Митре Влашето со четата, заедно со неми дойде учителката Ана Николова и Панайот Шекров / и двамата учители во Вишени

28. декември - Късинец - събота

Повикахме Ана да я запитаме за положението на работите во Вишени, за което тя нарочно беше дошла за да се оплаква. Ана най-вече се оплакваше от Ристо Караиорго, който бе назначен като председател в селото Вишени. Почна да ни нарежда че всичкото село било против Караиорго и другарите му, предизвикали да се измени тая комисия, че те дружели со дядо Търпен Кочо и той предавал всичко на турците, че учителя не го изкали в селото, нападали началството, не искали да си предадат сметките ... Всички искали, да бъде избран за председател поп Христо ... И много други въпроси които не могат се опишат ни изнареди Ана.

На това от горе, дойде и Панайот Шекров и той приблизително Анините думи изреди. Разбрахме че той е под влиянието на Ана, а пък Ана от поп Христо, насъскана против комисията. Още со остаянето Панайот во Вишени, взел сношение со Ана и со поп Христо, за да свалят Караиорго и другите от комисията без нашето знание си направиват едно пълномощно, от моя страна уж дадено на Панайот да измени комисията и да прегледат сметките. За това Карайорго се опълчи против Панайот и не го искаше за учител.

Като му обяснихме на Панайот, че между попХристо и Карайорго, отдавна съществува вражда, скарах му се, за дето си позволил да направи без мое знание пълномощно, откриха се и двамата, изказаха си всичко и почнаха да се карат помежду си.

Обяснихме му да приеме за караниците между попа и Карайорго,

обрисуваxме що за човек е попа и той разбра, как стой работата. Казахме им да не правят разлика между селяните и пр. и да си одат и двамата. Те не очакваха това, а мислеха, че напълно ще им удовлетворим желанията, особено Ана остана доста недоволна и вечерта си заминаха за Дъмбени. Ни известиха, че от Билища мулюзимина со двадесет и пет тридесет души, дошел в Лобаница и изкал всичките селяни един со други да се фанат кефили и им данесъл у един ферман написан на турски на гръцки и на български, в които се пишело да отидат желающите да се запишат жандари и полицейски по правителствените учреждения.

Вечерта аскерите от Лобаница дойдоха в Косинец, ни се извести че зад Дъмбени минали аскери около 40 души, които били и в Смърдеш да искат фирарите, между които потърсили мене и поискали да му печата кокобашите че съм бил хайдутин. Те им отговорили : За хайдутин не го познаваме да е, а за комита да ! И така им фулосали. Вечерта и ние заминахме со четата за Лобаница, прибрахме се у Кърстовата къща и Костовата / со отрезаните уши от Орлин / збрахме се свичките на едно и запитахме Митре и другите за случката по убийството на Селфо Бей и другарите му во Преспата. Митре ни разправи следното :

" Всичките Преспански села трепереха от тоя прочут Селфо бей и неговите другари, и всичките селяни ни молеха постоянно за да ги уништажим. На 20-и декември те бяха в селото ... па и ние тая вечера отидохме там, горките селяни дойдоха и свички ни молеха да ги убием, макар и вътре в селото. Мислихме, кройхме, но нямаше възможност за в селото, повикахме двама от селяните на страни и му казахме, тайно да додат да не занесат при черквичката на близката кория да хванеме мястото, а единия да следи и щом да тръгнат беят со другарите си към нас да извикат : И найде воловите бре "! Ние ще знаем че идат. Отидохме на местото во зори още.

Цильо Котев и Ристо влезнаха в черковната алвия, а беше казано, а беше казано, тия двамата първо да стрелят на бегът и като мислихме ще бъдат качени на кони, от зад оставихме Иотето Търсянче и Вангел от Бесвина, а от пред заехме местото аз и Григор В.Котев и Ставро Лясков

от Кономлади. Щом се озори, слушаме човека да вика : " Да не ги оставиш волите бре!". Видехме идат четворица и два кони, които ги водеха, а не качени както ние мислихме, дойдоха тъкмо под алвията и чакахме да се гръмни от Цильо и Ристо, като видяхме че те изминаха от тях и наближиха до нас ние изгърмехме понеже ни идеха на опаки не можахме да ги поделим. Со първия залп само един падна на място, тежко ранен, и друг един малко ранен. Всички се заловихме за пушките си и хванаха по едно дърво / местото бе гористо / почнаха да викат и псуваха ! От това си поднови силите и той който беше тежко ранен, той грабна пушката и почна да гърми! Ние на тях тия на нас. Задните ни другари се изплашиха и напуснаха мястото и избягаха. Особено Вангел той не се виде къде хвана, Цильо и Ристо не можаха никак да стрелят, защото алвията идеше високо и никак не му помагаше да стрелят, со големи мъки те излезоха от алвията, напуснах и аз мястото, тъй им взехме гърбат.Двамата вече, ги повалихме, единия тежко ранихме и падна во едни камани. Четвъртия и той непрестанно гърмеше и като виде че остана самичък,удари на бегом, се отдалечи доста много, легна в едни трапища и от там гърмеше, тъй щото стражението трая повече от един и половин час, аскерите от близното село ..... излезнаха и гърмейки тичаха към нас Ние сполучихме да обезоръжим двамата паднали, а другия, който беше падна̀л во каманите го оставихме и така избягахме от там ; сбрахме се всички и на вечерта стигнахме в Брезницките колиби, известихме во Брезница ни изкараха хляб. От взетите сребра поиска Вангел да носи някой, ние му дадохме две токи. През нощта този брат, незабелязано ни избяга и не знаем къде отиде. От там ние на Габреш като получихме вашето писмо дойдохме тук ето и взетите вещи."

Ни показаха една пушка со корона, со три гривни / кавалерийска пушка Гра / и една от дългите пак со корона / кавалерийската я задържа Ставро Лясков, а дългата Ристо Цвятков /. Техните ги оставиха в Габреш и ни замолиха тия две пушки да се изпратят в Кономлади и да се заплатят на началството. Ние му обещахме пари в брой, около 210-215 гроша, о

една сребърна со шинжири хаймалия, една паласка и една тока сребърни и една кама.

След като ги испитахме, Митре и дружината за вървежа на работи. те ни из Преспата и движението за мъчнотиите и пр. ни се отговори дос. та удовлетворително : решихме :

Аз да се прикрия няколко време по селата Косинец и Дъмбени и да наблюдавам вървежа на работите, Пандо да замини со дружината во Въмбел и Върбник и пак да се вмъкни в Смърдеш, а Митре да земи още ня. колко момчета и да замини пак низ Преспата, да пише в Битоля, да пиши на ревизионното началство, да се прибери към Буф, или Ърменско, или Преспанско, да ни съобщат и да се вмъкниме по нашите села. Така мом. четата ги разпуснахме по определените къщи, а при нас задържахме Ми. тре и Цильо.

29. декември - Лобаници - неделя

Макар и да бяхме казали да бъдем тайничко, но всички ни узнаха даже и гъркоманския поп Герман, поиска да доди при нас. Позволихме му и доде. Тоя брат до там се е погърчил, щото почна да ни говори една българска две гърцки. Подигнахме въпроса за народността му, той се по. мъчи всячески да ни докаже че ние сме гърци! Като не можа да изложи факти, които му поискахме, почна да развива историята за Великия Алек. сандър Македонски, че не сме нито гърци нито българи, а сме македонци, без да помисли, че во македония има и турци и еврей и от много други нации, Човек който не разбира от история и да почни да ти проповедва со нея, това е много смешно ! Ние не искахме да влизаме в повече раз. при с него и затова го зарезахме.

Дойде Лексо Ральов / гъркоман / и той почна да казва българ. ският поп Никола е много лош, той е като шпионин, по-добре е да се истера от селото, не можи да си туриме ред, не иска да си раздели се. лото со другия поп и пр.

Вечерта свикахме селяните на общо събрание и говорихме на дълго

по реда и по положението и по успеха на комитета и пр. ... За черковния въпрос решихме така : кой когото обича него поп да си зима и него да си държи во черквата да си служат и двамата по ред, както става в Косинец. Да отидат двама души от българската и двама от гъркоманската страна в Костур при владиката и да му кажат това ни решение, за да не дига скандал гъркоманския поп. От това останаха доволни всичките селяни и така ги разпуснахме. Пристигна и Пандо Сидов които придружихме со Митре. Дойде и Лабро Поповски от Смърдеш говорихме за неговото заминаване за Гърция и за положението на Смърдеш. Лабро каза, че ще отиди в Костур да се опита, ако можи да си искара паспорт и веднага да замини.

Колкото за Смърдешкото положение изказа дълбоко съжаление. Кляшев и дружината заминаха за Въмбел, аз и Лабро, Насо Кършаков и Дичо Андонов, дойдохме в Косинец, влезнахме у Пенчо Христов, тук го оставихме Лабро аз Насо и Дичо Андонов заминахме за Дъмбени, без известие во селото, за да не ни усетят мнозина. За по лесно отидохме и чукахме в къщата на учителката Търпена тя ни отвори, но ни каза че у нея е и Ана Вишенската учителка, която заран ще си замини за Костур. За да не ни разбере Ана, аз влезнах во хазайката на Търпенаа Насо и Дичо се представиха пред Ана и казаха че са дошли да вземат двама четника.Отидоха да питат Кирияко Търповски, за тези двамата четника които трябваше да ги вземат. Но тъй като не били дошли четниците у Кирияко, когато ходили момчетата и когато влезнахме доле в селото чувачите ги забелезаха, защото месецът ясно грееше чувачите отишли у Кирияко и го запитали защо са дошли, той му казал че са дошли да вземат Лабро от Габреш и Колето от Дреновени, не им откриха за мене, защото от как се появи предателя не се доверявахме, Насо и Дичо заминаха аз останах да чакам, да замини и Ана и тогава да повикам само Георго Делчето да се повера нему и така аз си останах у хазайката на Търпена.

30.декември - Дъмбени - понеделник

Вследствие дъждовното време, Ана късно замина за Костур, тъй

щото стана късно и невъзможно да повикам некой от комисията. Вечерта Попов имаше събрание бе свикал всички на обучение, затова аз самичък отидох у Кольо Поповски, дето повиках след отпуска на ученията и Попов. Той ми даде няколко писма налошли от разни места между които и едно от Розов и едно от Андреев. Андреевото писмо беше со дата 22.декември и ми пишеше следното :

" Щом получиш настоящето, веднага да дойдиш дето дето ще те чакаме в Бяли Су со началника на ревизионната чета и пр."

Розов и той пишеше да мина през Черешница-бобица и от там за Бяли Су, аз веднага писах на Кляшев во Въмбел и се разпоредих за да се зберат четниците и да замина за Апоскеп и от там право в Бобица.

31.декември - Дъмбени - вторник

Още не бех станал, дойде Янето Пренленче ми съобщи аскери идели станах и си мисля, че тоя аскер по това време, непременно идел со цел; забелязахме настреща, Попов бягаше низ балкана но нагоре, аз вече имах удобно място за прикриване, за во всеки случай, но като видях Попов да ходи нагоре самичек, реших и аз да го придружа, защото той не познава местата, па и ни знаем що се случва. Взех малко хляб дадох торбата на Лазо Поповски и го зех со мене да ме изкара нагоре до като стигнем Попов. Кожко стигнахме Попов и седнахме в дола да починим и решим на коя посока да вървим, чухме глас да вика:

- " Хайде, хайде " ! ... Попов каза че е Кирияко Търповски, аз рекох че това са аскерите, гонат жените които ни следеха и заличаваха нашите дири. Попов предложи да вървим към "Дребяка", аз не удобрих това, защото лесно можеха да ни забележат аскерите и могат да ни стигнат пак местото никак не помагаше нито за отбрана нито за бегание, затова аз потеглих низ долът нагоре, дето трябваше да излезим над едни каменци от където лесно можехме да наблюдаваме движението на аскирите и укрепени ще бъдем.

Не бехме се отдалечили триста, триста и петдесет крачки от пъти

нагоре, оставихме Лазо да наблюдава движението в селото, а ние да излезнем за определената височина. Бехме минали около тридесет крачки Лазо ни извика че от иде Цильо Какалов, аз помисли може и той да е избягал подир нас и уверен че Лазо го познал, изсвирих му; но веднага станах пишман и рекох си, че е аскер ;защото забелязах го по бялите клашни. Хайде рекохме на момчетата да вървим да си застигнем на височините, на високите камани дето ще имаме възможност и да се стражаваме и да наблюдаваме, той не е Цильо, а е аскер и тръгнахме!

Аскера ни гледа доста време и не зная защо не стреляше ! Ако той откриваше огън от началото когато ни виде, можеше някой да удари от нас, или пък не щеше да ни даде да бегаме нагоре, защото беше застанал стрещу нас и нямахме възможност да бегаме, а пък така добре потагаше мястото за турците, щото лесно можаха да додат от горе нас и да бъдем заобиколени. Се отдалечихме доста много, аскерите ни следиха и станаха четри души, извикаха ни еднаж и почнаха да стрелят, разстоянието не беше повече от 600-700 крачки, тримата стреляха с маузирови пушки, единия с мартина, маузеровите куршуми минаваха високо и силно пищеха, той со мартината, стреляше се около нас но куршумите падаха право, не зная как беше дошъл един куршум от мартината ме удари во десния джоб на куртката ми и падна на земята и аз го земах тогава Попов хвърли гуната си и им изгърми еднаж, тъй като мястото не ни помага ше да се стражаваме и куршумите ни само напразно ще ни отидат, затова аз спрях Попов и со едно по-голямо усилие излезнахме на желаното място дето стоехме и си отпочинахме ; от тук видехме как всичкия аскер бе тръгнал низ балкана над селото и настъпваше къде нас. Щ

Щехме да стреляме и да ги псуваме но всичко беше безполезно и со това щехме да ги разтревожим и повече жестоко да постъпят со селяните. Ако не направим нещо, селяните ще имат възможност да отказват и да дадат друг характер / както и стана / затова спокойно изминахме още сума височини покрити со сняг, а те още продължаваха да стрелят. Дойдохме до върха на "Костолата " от където се гледаше Габреш и много дру

ги местности.

Казах на момчетата тук ще отпочинем добре, ако аскерите ни дадат по дирата, ще се бием и ще ги надвием, макар и двама на двесте, защото местото помагаше ! Не можеха от никде да ни заобиколят, а трябваше да идват през снегът от дето минахме и ние. Тук останахме около три часа, аскерите дойдоха до височините, но като видяха снегът се спряха и се завърнаха назад, ние бехме много изморени и изпостени, а и ветъра силно вееше, над това ни престуде много. Потеглихме за към Габрешките места, видехме настреща двама Габрешени, во Моровския трап, да правят кюмур, се опътихме към тех и слезнахме към дола, дето извикахме едно момче на име Василе, запитахме го що има в селото, отговорини, че е со стрикаму Танас Карапанжа и че в селото няма нищо. Лазо Поповски каза че ще отиде в селото Габреш, което оставаше на 3/4 часа разстояние далеч и ще каже на Динкето и на Лабро да дойдат да ви донесат нещо и да говори.

Изпратихме го Лазо, ние мислехме да вземем хляб и да заминем към Брезницко, защото се опасявахме да не би да обискират Габрешката местност, останахме при кюмуржиите до вечерта ; като видехме че няма да дойди никой от Габреш, казахме на Карапанджа да замини за да види, защото не дойдоха очакваните, со нас взехме Васил и тръгнахме да се доближим и да видим що става в селото.

От стреща ни извикаха Динкето и Лабро слезнахме по надоле разговорихме се, те предложиха да слезнем в селото, ние настоявахме да заминем за Брезницко. Динкето каза, елате ще отидем во мене, аз имам прекрасно скривалище и ще ви скрия в случай на обиск. Думите "скривалище " и "ще ви скрия" като гръм падаха на сърцето ми ! Защо пак да се крием, а не да се борим ?

Но няма как ще се преклони глава пред силата, времето и обстоятелствата, докато замериш на пролет !

Тръгнахме и се прибрахме у Динкето. По едно време го повикаха Динкето у Глигор Ханджията дето имало някой Смърдешар на име Лабро,

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

аз се сетих че е нашия Лабро Поповски, който беше во Костур и, навер- г
но се завръщаше, за това казах на Динкето до го данесе майсторски, да св.
поговорим. Дойде Лабро разправихме му случката наша, го запитахме кой тър
имаше в Костур Дъмбенци, на пазар и дали не е забелязал нещо. Лабро из
ми каза така :

" Видех няколко Дъмбенци, видях Нумо Поповски, той е много глу-
пав човек и мене много ме е страх от него, той за пари всичко прави ми
каза ке отида към конако, аз го запитах, що работа имаш там ? Той не ми
отговори ! Та мене много ми е страх от него." Повтори Лабро. а-

И наистина всички се съмняваме от Нумо защото няколко обиски
що стават све во вторник ставаха, а той в понеделниците винаги отивал с
на пазар в Костур. След обиска аскерите като не намериха нищо отиваха
в Св. Неделя при Меро. Види се през Св. Неделя трябва да предава чрез
Меровци от Дъмбени, освен Нумо друг никой няма сношение со Меровци.
Както се вижда предателя се старае да предай само мене, за да здобие
обещаните от правителството 300-400 лири. / Празна работа турчина пара
не дава ! /. Поговорихме и за някой други работи со Лабро, и му казах
сутрин рано, ке ти известя да си заминеш да не би додат нещо аскерити
да си я попатиш и ти. Лабро отиде да пренощува у Глигор.

1 9 0 3 година

1. януари - Габреш - среда

В 11 часа от ноще изпратих Динкето да повика Лабро и го изпра-
тихме за Смърдеш. Около пладне дойдоха от Дъмбени две жени, ми донеса-
ха писмо от Кирияко Търповски в което ми пишеше :

Аз и Гако Терзичето избягахме во Косинец и казахме за вашето
стражение, веднага известихме на Кляшев во Въмбел и той со четата дой-
де на помощ денес до " Добра Гора", но като стигнахме жените които
бехме изпратили во Дъмбени, казаха че вии сте избягали, известих на

Пандо и той се върна. Смърдешени бяха всички готови и щеха да дойдат на помощ, Косинци и те. Аскерите едни заминаха за костур, други за св. Неделя и тук имам 70-80 души. Всичките аскери бяха до 200 души, те тър сят мене и Кольо Поповски, до вечера ще си отидат и тия аскери, нобез друго да дойдите за да се разпоредитеи да издирим предателя."

Писах му да ни чакат и ще дойдим, привечер получих и друго писмо от Кирияко :

" Аскерите заминаха си взеха кожабаша и азаите."

Привечер повиках Глигор манджията, говорих му да не обезкуражава кожабашите, които му отиват на хана.

Повиках и кожобаша Ването Павуржията, говорих му за дето донесъ гъркоманския поп и за дето не послуша нашите съвети, той почна да се извинява да вика и да казва, че не е от него донесен попа и пр.

Запитах ги дали трябва да държат такъв поп и ако го държат, в вреда ще имат или полза те ми отговориха :

- " Че няма какво да правим като нямаме от селото поп и вреден да е трябва да го държим ! Обясних му каква цел гонят гърците со изпращането на подобни попове и учители, тогава и те се изказаха, че самия поп това го говорел, че те искат да кажат че са болшинство в Костурско, в случай на една автономна, или други реформи. Тогава Цильо / бивш поляк и чехлар / се обеща да стани свещеник, но го е страх да не би селото да стани партия, та после да не можи да се прехранява. Ването и другите от комитета се обещаха да не се подига никаква партия и с това лесно ще се изгони попа гъркомански от селото, за разноските ще му отпуснат пет лири помащ, тогава аз му обещах, че ще им дада една лира от страна на началството, да му помогнем па и во Битоля ще пиша за да го улеснат и от там в някой работи и така остана да се помисли и да ни отговори окончателно.

Заминахме за Дъмбени и се прибрахме у Кольо Поповски, дето ни чекаше Кирияко. Говорихме по въпроса за предателството и предателя и те най-вече се съмняват во Нумо, както и мнозина други от селото, всич

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

ки викат да се намери предателя.

Решихме за утре да изпратим 70-80 жени в Костур и три метири мъже да се втурнат при каймакама и да викат : Дрехите ни се откраднаха, ни е безчистиха толко жени, ни биха и пр. / Поповата гуна я намерили аскерите. Наковата къща и дукяна Шимбов, ги прекопали за да намерат скривалище. Предателя не знаеше в коя къща има скривалище, затова е показал тая, а скривалище има у другите Наковци, но нищо нямаше вътре/. А след завръщането на жените от Костур да изпратим и в Битоля човеци.

2.януарий- Дъмбени - четвъртък

Повиках комисията казах им да заръчат жени за во Костур, натоварих от комисията да отиди со жените Иото Шушльов и Насо Поповски и още двама други, Трайко Ралин, Иото Каракашев и Насо Поповски со трис-ес та мъки отиде, но искаше да отива, като казаха населението трябва да отидат в Костур вместо 60-70 жени отидоха 100. Кожабаша и азаите били затворени. Като урнаха жените во конака се слисаха всички в Костур, какъв е тая калабалък на кожобаша и азаите. Кажат да пишат арзовал, че са дали на заптиите 25 лири, но те не се съгласявали. Най-калпавите човеци в Дъмбени са кожобаша и азаите страхливци до немай къде. Жените е-изиграха своята рол от колко му беше казано повече нещо казаха. Напра-а виха харзовал и го подадаха на каймакама от който харзовал се разтре- и вожи страшно каймакама. Забитите полицейски се мъчели да отблъснат же-. ните, но свичко на празно кожобаша и азаите ги освободиха и така жени-,в. те напуснаха Костур. Някой си дойдоха през нощта в три часа, а повеке- т то останаха во Апоскеп и Жупанища да пренощуват. ну

3.януари - дъмбени - петък ра

Приготвих едно доста дълго писмо за Ерусалимци. Вечерта повикам ше комисията, Иото Шекеров и Ристо Ангелков и Иото Каракашев, последните трима и Цильо Търпенов от комисията, натоварихме четирмата да оти-

дат да подадат харзовал на валията в Битоля. Дадохме и писма уж за става дето го обискират, опътихме ги като как да направат харзовала и да телеграфират на комисията която въвежда турските реформи.

4.јануари - Дъмбени - събота

От рано со няколко часа четирмата потеглихме за Битоля, макар и да беше времето доста лошо, аз се преместих у Кирияко Търпенов. Повиках Гьорги Делчето като човек от Комисията и говорихме за предателя като кой може да бъде. Делчев напълно се съгласяваше за Нумо Поповски и ми каза, че мнозина мислили, защото той едно че е тамакяр за пари и друго, завчера когато бил на пазар в Костур му казал на Трайко Ралин че ще отиде до во горна чаршия, по работа и да го почакам малко, те са го чакали доста много, други Дъмбенци дойдоха от горната чаршия и запитали дали са го стрешнали Нумо на горната чаршия. Те отговорили че не са го видели понеже всички тръгнали и Трайко и той го оставил. Нумо тръгнал со всички, а Нумо си дойде най-късно от там самичък. Другѣ пак, Нумо страшно се мрази со Кирияко Търповски и со брат му Кольо и те вече от това предателство стават фирари, тъй щото на всеки окото му е към Нумо, но като не можем да схваним факти, следователно не можем да го накажим.

5.јануарий - Дъмбени - неделя

Като останах по свободен малко повиках Цильо Миовче / когато дойде от Варна се показа много върховист и даже един ден когато му предложиха да помогни со неща на селската каса той направи цел скандал со комисията, но от как го повика на разговор Кляшев той се поправи /. Говорих му доста много, описах му некой и други работи по нашето дело, дадох му да прочете и правилника, казах му каква е голема вредата от водението на партиите и пр.

Той доста много ме разбра, понеже има един подобен на него ново

дошел Апоскепанец от Варна на име Шлайнката, които скоро се завърна от Варна и като познат на Цильо Миовче, задължих го да отиде да го повика со още един двама Апоскепени да додат да говорим и да се разберем. Цильо прие на драго сърце и определихме да отиди в вторник вечерем. Цильо прие на драго сърце и определихме да отиди в вторник вечерта и во среда вечерта да го донесе. Вечерта си доде кожобаша от Костур и каза :

-"Снощи во четири часа ноќе, свечки аскер излезна от града но къде отишъл не се знае, всички мислехме да е дошъл во Дъмбени, сега се говори, че тези дена пак ще обискират Дъмбени, на тия слухови селяните доста много се изплашиха.

Шкутов заминал за Цариград за да постои, но по що как не се знае. Вечерта повикахме Нако Поповски, измъмрих го за неговото поведение което държи като член от комисията. Той се разкай, но като прост човек толкоз му разбира като видех така изплашени Дъмбенци реших да замина за Косинец, заедно со Попов и да ги оставим Дъмбенци на раят да си прекарат Водици, взехме со нас Цильо Какалов и Янето и без известие дойдохме в Косинец, ропнахме у Наковица Гершаничка дето знаехме че Насо и Дичо тук спират, те ни отвориха отпочинахме малко, Цильо и Янето си заминаха за Дъмбени.

6.януари - Косинец - понеделник

Решихме да не се обадим на комисията, за да не се тревожат селяните и се плашат. За да не бъдем забелязани не трябва во стаята да горим дърва и да пушат двата ожаци, затова зехме кюмур, накладохме в един мангал доста силен, мангала бе догорен но като не навикнали на такъв огън, ни повреди аз почуствувах главобол, а Попов той вече съвсем падна зема да повръща и му стана много мъчно. Снегът, който му турвахме на главата, ни най-малко не му помагаше. Като видех че от минута на минута все по-зле става аз събрах повече снег во двора, накарах го со гол гъз да седи отгоре ; нещастния Попов напълно се покоряваше и седна въз снега измръзна горкия. И това не ни спомогна, взехме ки-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 209

селина / оцет / мокри кърпи тургахме на главата му и на корема и така чак до вечерта се спре повръщането му и доде надеба ои, аз рекох нека да се обади на комисията няколко дена, а Попов да се обади че тая вечер пристига, вечерта Наco и Дичо го преспаха и го установиха по Личовица Пировска.

7. януари - Косинец - вторник

Като как постъпиха Косинци запитах Наco когато се каза че ние сме заобиколени в Дъмбени, отговори ми че всичките бяха готови да дойдат на помощ, само Трайко Марковски каза че не трябва да отиваме, защо то какво можим да направим, ако отидем. Той е со две лица човек, пред тебе говори друго, зад тебе говори друго, такъв е Трайко. А Лабро Найналовски, Лазо Палчето и Дичо Миовски никак не се показаха като разбраха вечерта, че няма нещо тогазаха излязаха. Море тия пет шест души много говорат едни викат да живее Чекаларов други йихов не можем да ги търпим ще убиеи някой или пак ще биеи ...

Аз им рекох недейте прави нищо тъй е то нека си викат колко искат, "баба от прекари на умира ", ние да си работим та нека казват кой какъвто иска. А на Трайко Марковски му писах едно писменце чрез Попов за неговата постъпка дето ги спираше момчетата на помощ при Дъмбенската случка.

8. януари - Косинец - сряда

Писах писмо на Спиро Олчев / книжар в гр. София и мой приятел/ чрез него и за Лабро Пенев Шкондуров и за Ристо Кенков във Варна. За да пиша на ристо Кенков, ми даде повод от разговора които имах с Цицьо Мосманче, той ни описа как Ристо говорел, че Чекаларов взел 700 наполеони от върховния комитет, че него го изпратили в Гърция да дири Чекаларов че той се е скрил и пр. ...

Колко е чудно човек да слуша работи, които не е виждал и на съ

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 209

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

даже ! Да ме запази провидението да остана жив, та тогава ще дам да разбере всеки, че Чекаларов не е който обича златото, а обича отечеството си. Колко нещастници са тези които мислят, че ние работиме за пари ! ... Като че ли гарантиран ни е живота та трябва да турним богатството. Колкото получи покойния Москов толкова и ние !

Ех какъв народ непризнателен сме ние българите ! Да се бие, да се мъчи, да умира чавек за техно добро, наместо да благодарят на борците, още неосвободени, почнаха да нападат и да развиват партизанство !... Но нема как ще търпим, ще победим, ще се борим, ще спечелем до край, на кой каквото прави ще намери ! Ние ще се надяваме на бъдещето и на делата ни, да ни оправдаят и ни отдадат заслуженото.

Понеже Пенчо п. Христов и Ристо Калинчев беха се наели да убеждават Аристотел да изпрати разписката, беха отишли нарочно в Костур да му говорят, те като станаха излъгани от Аристотел, казаха да му се пиши от нас едно писмо за това, днес се заех и му писах едно со доста остро съдържание писмо.

9. януари - Косинец - четвъртък

Чрез Калин изпратих писмото в Костур на Аристотел съставих черновата за писмо до владиката гръцки, също и за Апостол Димитров в Пловдив. Вечерта дойде в Дъмбени Ристо Влаха со писмо от Кирияко в което ни съобщаваше, че с дошли двама трима души от Апоскеп и ме искали мен, затова аз заедно с Ристо потеглих за Дъмбени.

фонд №

МАКЕДОНО-ОДРИНСКО ДВИЖЕНИЕ
(Наименование на фонда)

(Наименование на структурната част на фонда)

Заглавие на архивната единица

Дневник на Васил Христов Чекаларов за времето от 13.III. до 30.VIII.1903 г.- т.II, - 1 екз.

Дешифрирал Спиро В.Мореов /1949 г./

Македония,
13 март-30 август 1903
(Място и дата на документа)

Оригинал, препис и пр. прѣпис, машинопис

Екземпляри

Брой на листовете в арх. ед. 113

~~липсват 8 л., след л.45, 49 и 90~~

13.март. -Смърдеш - четвъртък

Приготвих заявление за Върбник за отказване на патриаршията / само печатите на заявленията се погрешни, Смърдешкото на место, да носи 12.март носи 11 март - Върбницкото и то е погрешно со един ден също и Въмбелското /. Вечерта заминах со около 30 момчета от Смърдецката селска чета за Върбник. Направих събрание собраха се всички селяни на драго сърце. След отпуск на събранието вечеряхме у Лабровските Гергови братя и се завърнахме още същата вечера во Дъмбени се прибрахме у Марковите.

14. март - Въмбел - петък

Вечерта свикахме общо събрание след като му говорих по редът и по некой други комитетски работи още преди да подигна въпроса за гъркоманите и те сами почнаха да викат : долу гъркоманството ! Тук беше подготвена работата още от Кляшев когато той посети Въмбел и, тук се подрисаха на заявлението и след това се свърши събранието.

Четата Смърдецка направи няколко маршировки и така си заминахме за Смърдеш и се прибрахме у Цильо Репацов, дето намерих едно влаше на име Васил и Насо брат на Митре Влашето. Те додоха от Лаки со Нумо Митрушев и со Дъмбенци, които бяха пръснати но гребенския мост, от турската страха, непознатото влаше / на име Васил / било арамия и така случайно го намерили запознало из пътя и се наело да ги донесе.

15. март - Смърдеш - събота

Дойде Нумо Митрушев и донесе 32 динамитни и 18 динамитни капсули и 50 тельови за пушки гра. Нумо Митруш ми се пофали за Влашето дето ги донесе по пътя. От Дъмбени дойде п.Трайков и ми подаде едно писмо от Ципушев во което пишеше : " Во Загоричени се появи некой си Тудо, гръцки говорел со 5-6 души между них имало неколко и от Янковите четници и запитали за Коте ; казали че иде Лазо Бицанов со 40 души откъм Гърция и имали определено да се срещнат къде Дъмбени.

Това съобщение не ни направи добро впечатление, миналата годи-
на имахме Янковите главоболия. Аз предложих на Лазо да свикаме со ня-
колко човеци избрани от селата Косинец, Въмбел и Смърдеш, да решим о-
да се отиде со една чета от селските чети оставена, по Рудоката река,
да свика човеци и от тия села и да разобеди Коте да се покори на начал
ството. Това ми предложение, Лазо удобри и веднага се разпоредихме да
доведат вечер и утре да тръгнем за Руля.

Свикахме Смърдецкото началство и им съобщихме намерението те
удобриха. Вечерта дойдоха Косинци со 23 души, Дъмбенци со 11 души.
Ние се прибрахме у братята Георгови-Дабровски.

16.март - Смърдеш - неделя

Дойдоха и Въмблени и Върбничени. Поденем от по няколко избрани човеци от всите 5 села, направихме общо събрание, во което решихме да отидем во Руля вечер и да направим потребното за помирението и поведе-нието на Коте со началството. Всички со радост приеха. Състави се про-токол за решението на които се подписахме събравшите се. От Битоля по-лучихме писмо во което ни съобщаваха, че скоро щеле да пристигне в на-шия район братът Сарафов. Това много ни зарадва. Вечерта заминахме за Руля, но не намерихме да ни чекат Рулени на определеното място, така навлегохме во селото и се разпределихме, ние бехме 90 души всички.

17. март - Руля - понеделник

Дойдоха няколко души Рулени при нас, им говорихме по някои и други работи. Всичките се оплакваха от Котевото поведение, се радва-ха за дето дойдоха да го подканиме Коте за помирение. Дойде при нас Трънчето Трайчев от Поздивища / Секретаря славен на Коте / изпратен от Капитан Коте, да разбере идването наше. Това човече което искаше да се представи за голямо нещо, почна да се представлява за наместник на Янков, му говорихме на това шантаво момче, и яз и Лазо но това про-дължава : " Началството припознавал но началници не припознавал! ...

" Като видехме че това е разсипано от корен, го зарезахме, сбрахме се по 2-3 от селата и отидохме при Коте да му предложим да приеме да се подчинява на началството. Но след много говорене от всички Коте си ост Четана какъвто си беше. За подкрепа на всичко служеше нашия Апостол Чекаларов и Лазо Иотев саатчията. Като видеха хората че не се разубеждава и най-сетне му казал : " Аз чекам човеци, и до двайсе дена не можа да се пимири ! ... Си разотидоха и дойдоха при нас, съжаляваха горките всички. Привечер повикахме комисията която се състоеше от 4-5 старци и му казахме да повикат човеците на общо събрание, те отказаха да направят това, защото не им позволявал Коте даже им казал:" Ако отидите на събранието знаете че ште изгоря селото .."

"комисията това го казваше во присъствието на Тодо, Рачо на Лаки Гелин и на Стерио. За това им говорихме че те не трябва да го слушат, защото за себе си правят зло, отидоха и доложиха на Коте, той ни изпрати едно писмо ни казваше да не се бъркаме во неговото село и още не знаем какви глупости, като видехме селяните, со свем изплашени зарезахме ги и си заминахме во Брезница се прибрахме и Петрето Жабона.

18. март - Брезница - вторник

Се научихме, че во зори заминал аскер за към Жельово, привечер ни се извести, че во Руля с деня аскерите се збрале и обискирали първо село Псодери, после Желево и Ошчима, се казвало че ште обискират и много други села. Това трябва да е предателство по нашето движение, защото ние бехме известили во Желево да ни чакат, за да им отидим во селото. Но като се премислих, че няма някоя полза от отиването ни, за това решихме да заминем за Брезница, и така направихме.

Лазо п.Трайков замина за Косинец, да уреди за следата ни со неколко човеци, со влашето Васили от Гърция, за пренасянето на пушки. Вечерта потеглихме за Апоскеп со 30 души, а Лаки Гелин со Смърдецката чета остана во Габреш. Со мене зех следните лица : от Смърдецката чета, Стерио Стериовски, Липо Лекаров, Васил Илков, Димитър Гежов, Лазо

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Калчев, Пандо Гичов и Янето Попоянчев. Косинци : Цильо Саров, Кольо Шинчев, Митре Пировски, Гаки Кенков, Дичо Миовски, Търпето Терзиовски. Дъмбенци : Цильо Какалчев, Янето Пресленчев, Ването Москов, Петрето Караманчев, Гельо Аджиовски, Цильо Ангелков. Въмбел : Гелето / синът / Дино Ставрев, Пандо Лъмбов, Доно Камбуров и Митрето Нанов, от Брезница : Иотето Пуленжов. Дойдохме вечерта в Апоскеп и се прибрахме у Иотето Гершанчев.

19. март - Апоскеп - среда

Получих писмо от Ципушев които ми пишеше че се стрешнал во Олимча со брата Сарафов ... ми разправи следното : " Вследствие разписката писмото което изпратих на Дервиш Селим бегови в Костур, които предадоха разписката на правителството, за това правителството лошо гледа на Ципушев и му каза че ще бъде уволнен. Беговите повикаха Ципушев и му говориха за разписката да му се намали / определено им беше 120 лири / те му разправиха за дето правителството иска да го уволнява, защото той бил предаден от поп Шкутов и го сметали като началник во Костур. Вечерта свиках общо събрание во Апоскеп. Не присъствуваха много,защото хората беха пръснати по работа, уредихме селската чета и заминахме през Тихолища за Блаца. Тук ни съобщиха, че Сарафов казал да отида при него во Черешница, дето и те тази вечер са пристигнали, понеже гъркат Гура, со още пет души беше стигнал от Гърция, во нашия район и се върткаше няколко дена по тези села, да ни чака да се стрешнем, затова повиках и него и го зех со мен и всичките момчета со още трима и заминахме за Черешница, дето стрешнах се со Сарафов. Другите мой момчета останаха во Блаца.

20. март - Черешница - четвъртък

Макар че бех много уморен и не заспал, но от радост за дето се срещам со Сарафов и за дето ни посети нашия край, не можах да спя ; во квартирата со него имаше : Делчев и Кръстю от Прилеп, всички бяха около 11-12 другари, между които и Кръсто Дамов от Смърдеш, донесоха

два товара припаси, след което се разговорихме по някой работи, вечерта повикахме гъркат " Капитан Гура " го запитахме за неговото намерение, той отговори че е дошъл да помогне на отечеството и да слуша заповедите на началството. Понеже не ние познат и, като на гърк не можем да дадем пълно доверие, за това му предложихме : да ни услужва во пренасянето на оръжие, понеже той беше казал че може да върши това. Казахме му, че ние на добре работници, тия който могат да ни пренесат наъ_много пушки, за това ние ти възлагаме да направиш тази работа,той се съгласи.

Вечерта свикахме общо събрание, първо говори Сарафов, после аз, наредихме селската чета, решихме да се махне гъркоманството. Всички селени накрай повториха само остана да се разубеди гъркоманския свещеник Ристо . Той сам остана и всичкото село се отказа. Той не се отказа, стана твърд на думата да поддържа гъркоманството. От там замнахме за Блаца.

21, март - Блаца - петък

Повикахме всичките комисии от околните села принадлежащи на центъра. По ред говори Сарафов со всичките комисии. Най_вече говорението беше, по въоръжението, приготовлението разпитването на положението по работите. Вследствие лошите донесения от страна на комисиите и на други селяни спрямо Сидо Стоянов от Кондороди, за това го повикахме на разпит во Блаца. След като го изпитахме и излезнаха работите на яве и като съученик на Сарафов па и свършил Солунската гимназия, затова по заповед на Сарафов му се удариха няколко стапа, особено защото немаше купено за себе си пушка като чорбаджия, му се наложи да купи освен за него две други още и да ги даде на сиромасите. Вечерта свикахме събрание во което присъствуваха комисиите от околните села първо говори Сарафов, после аз довърши. Всичкото говорене се приемаше со гръмогласно ура ! ... На гъркат капитан Гура му казах да чека да му изпратя 6_7 четници и да заминат за Гърция, да пренасят пушки, той се съгласи ; ние заминахме едни остана во Теолишта и други заминахме за

Шестево. Се научихме че во Жупаница станало обискирање, предателството било от гъркат Менелаос " Доктор " които бил назначен за "Беледие Рейс".

22. март - Тихолища - събота

Повикахме Кузо поп Хараламбов от Костур на среща, привечер дойде и разговаряхме на дълго, Кузо ни разправи за предателството направено от Коте посредством владиката, които му е говорил на Кузо следтова : " Сега е битисана веке Чекараларовата, той е бил со 100 души во Желево за да се помири со Коте, но Коте не изкал : Сега веке най-малко чекаме, петнадесет глави ке се донесат, сега има месечина. Ще избегат, а ко е много тъмно" ... Тия се думите на владиката на които Кузо не можа да се начуди и ги предаваше со възхищение, Кузо ми обеща да ми предава всичко каквото научи от Владиката. Кузо това го правеше и во Гърция. Той каквото учеше от "Елинисмос" на минутата ни предаваше и от тоя случай много се ползувахме.

От Костур ни се съобщи че учителят Ципушев е арестуван и училището обискирано това много ни разтревожи. Вечерта свикахме общо събрание на което говори Сарафов и аз, тук извикахме : " Долу гърцизма, но не зная дали ште повлияе за совсем премахване, защото доста е усилен ... Писах Никола Андреев, да замине от Шестево за Дреновени, а ние заминахме през Апоскеп за Грабеш и се прибрахме во Дичо Контракчията.

28. март - Габреш - неделя

Свекахме комисии от двата центра : Апоскепските села и Кономладските. Направи се нужното изследване. От Дъмбени дойде Лазо п.Трайков, Кирияко Търповски и Кольо Поповски, вечерта свикахме общо събрание говори Сарафов, Лазо п. Трайков и аз привърших, останахме да преспим тук, и към 10 часа раното да дойдат и другите от Дреневони за да потеглим през планината за Смърдеш. На Борис му дойде едно писмо от Коте во което му пишеше : " След като заобиколиш селата со Чекаларов и Кляшев, да доидеш и со мене няколко дена да видиш как ше се оплакват

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

хората от тях. Но тия да не се со теб и пр." / почерка на писмото беше на Апостол Чекаларов/.

24.март - Габреш - понеделник

Дойдоха към десет часа момчетата от Дреновени и веднага потеглихме през планината за Смърдеш. Во планината направихме няколко военни маневри, изненадвания на дружината, че аскери идват и пр.

Сарафов даде, някои и други инструкции по военните изкуства от които доста се ползувахме. Къде осем часат след пладне стигнахме на "Бели Кладенци ". Оставихме тук момчетата, а аз со Сарафов и п. Трайков, слезнахме во селото и се прибрахме во крайната къща на Диновица Савка. След като дойде комисията при нас, отидохме при Лаки Поповски дето работеше бомбите и видехме как ги лее. Отидохме на определената квартира у Герго Кардаш. Щом влезнахме во вратата Герго Кардаш избъбри : "Що туку ми ги носите тия човеци тука ? Къде отиват ?"

Ние влезнахме, но това ми седна като камак на сърцето ! Ни дава ха да поем кафе, но ние нищо не приемахме и вечерта се преместихме у Иото Фильовичин, а у Кардаш испратихме други момчета.

25. март - Смърдеш - вторник

Още от сабалие ни се изтреси обичния ни Лазо Киселинчев, които на скоро си беше дошел от Атина, ни разправи за поведението което те държали / Гърците / спрямо наши работници там. На ново почнали да затварят и во Трикала била заловена дружината от Дъмбенци. По слуха се казва, че и Ламбро Поповски бил заловен това го казал и гръцкия Костурски владика.

Сарафов писа писмо за Битоля во което характеризираше Леринци и войводата Папанчев. Писа нещо и за Котевия въпрос. Той осъждаше Битолци за дето без да изгладат спора между Коте и Костурското началство те кореспондираха и со това даваха на хората да вярват, че той припознава някакво началство и пр. ...

Писмото аз го преписах, писахме и ние писмо за Битолци и се из-

ПИА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

пратиха през Лерин. Вечерта Сарафов изследва Смърдешката комисия, запита за Котевия въпрос, те казали че Коте е лош, заслужава убиване нека се убие, но да не се убиват и другарите му, защото се наши момчета. Показал Търпо Цуцулев преписат заявлението, което беше скроено и во което се излагаше някакви злаупотребления, някакви убийства и пр. от наша страна/ това поместено во дневниците ми /. Като запитал Сарафов дали са вярни тия работи ? Отговорили не ! Но ние тогава бехме разсърдени и за това го направихме, но като не ни се подписа от другите села го изоставихме.

Вечерта Сарафов писа писмо за Коте и за Апостол Чекаларов,които то се намираше во Котевата банда. Со писмата ги канеше да дойдат да се стрешнат во Смърдеш, а ние заминахме за Косинец и се прибрахме в къщата на Цельо Цеманов. Тук во Косинец пристигна и Кляшев заедно со дружината си, ни разправи за вървежа на работите во Костенарията и за предателствата направени от някой си поп чрез владиката. Со разписки сбрали около 50 лири, от които много се нуждаехме за издръжката на четата.

26. март - Косинец - среда

Писахме Дъмбенската комисия да съобщи на техните подведомствени села да дойдат, комисиите на стреща. Всичките комисии на селата от Центра дойдоха, след като се изпитаха за положението и за работите во селата им, вечерта всичките присъствуващи на общото събрание. Събранието стана многолюдно първо говори Сарафов по напредъка на селото, со бъдащата ни дейност описа що значи робство и живот и пр. ... след него говорих аз, първо описах миналото на Сарафов и значението на неговото идване во нашия край, после неговото държание со организацията и го изтъкнах, че той се явява тук като наш началник, на когото всеки има право да се оплаче за всичко и всеки какво му тежи било от началниците било от войводите или четниците да му се оплачат. Всичкото дне говорено произвиди голям ефект и всички викаха продължително ура и

да живее нашия по-горен началник! Това даде повод на ново да говори Сарафов и да благодари както на Костурското началство така и на населението. Говори Л.п. Трайков, Кляшев и войводата Попов, всичко се изпращаше со неописуема радост и викание на разни благословии. Изпеха момчетата няколко песни след отпускането събрахме се у Илия Пировски.

27. март - Косинец - четвъртък

Сарафов направи още някои и други запитвания на комисията Четирската и Кърчицката, след туй говори на Косинската комисия, особено на Трайко Марковски и на поп Наум, за поведението, което държеха во време на Янковото идване па и до сега дето не искат да ни разберат. След всичко те се признаха за грешници и поискаха прошка, която им се даде и обещаха за во бъдеще да не грешат.

От после няколко души се представиха пред нас и се оплакаха от Трайковото поведение и от поп Наумовото и настоятелно искаха, или сменяването на комисията или отстраняването на Трайко и попа от комисията, за дето поддържаха Янков и компрометираха селото и, друго, Трайко вече държи всичко во ръцете си и работи без да пита другите членове от комисията. Оплакват се за дето бил много изпуснат на устата и за дето много бързал. Понеже ние со Кляшев вече, сме запознати со характерите на всеки един Косинец, затова не одобрихме да се изменява комисията, или пък да се изключат двамата, Ние предложихме да се увеличат членовете на комисията и да им се определят на всеки един длъжности во които строго им се заповяда да ги изпълняват, така и стана. Присабавиха още : Кольо Шинчев и Кольо поп Търпов, подигнаха въпрос защо да не бъде Косинец за център. След като им обяснихме те настоятелно искаха центъра селото им и со това щело да се подигне духът още повече на работниците и пр. ...

Като ги знаем какви егоисти са Косинци, помолихме Сарафов, да им се уважи това желание, затова им се обеща само, остана попосле да им се съобщи. Разпоредихме да замине Попов со четата си за Кърчища,

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Некола Андреев за Лобаница, за да уредят някой въпроси, а ние да оста-
нем и утре тук, за да направим разпределение на четите и изследване
на четниците и войводите.

Поп Търпо, който беше во Корча си дойде и донесе следното из- то мал-
вестие : " Грозда Гуляйка от Лобаница била во Билища и предала, че во ци на
Косинец имало комити и пр.!.. Затова потеглила войска за Косинец, но е бех- т
се завърнала обратно. Телеграфирано е во Костур и Корча и се предпола- (-
га да се обискира Косинец со големи сили аскери. явли- л

Затова ни е изменихме отиването на четите во Кърчища и Лобаница, мом-
и решихме да излезнем за в балкана и да избегнем ако е вярно предател- раул,
ството. Около шест часа ноще потеглихме от Косинец за во балкана, за ната и
голямо нещастие силно завале дъжд и затова изменихме посоката и зами- Смър-
нахме без известие за Смърдеш. Сбрахме се у Фоти Мержанов у Митре Заи- е щом
мо у Лаки Гелин, до като стане разпределението на къщите и четниците. и "Ку
Се разпределихме во следните къщи : у Лаброви во трите къщи у Наумче- зат
то Манчово у Лабро Лазаровски у Митрето и Цильо Рокови, а ние у Стам- оизве
ковица Рокова. вида
збия

28, март - Смърдеш - петък

Още не бехме се разположили и си сушихме мокрите чорапи / со ц,къ
пристигането ни, на комисията казахме скоро да се разпореди и да поста ните
ви караули да пазят отдалече, защото се съмняваме от известието което ски-
имахме / се яви при нас Стерио Стериовски на когото бехме казали да ках
постави караули и ни съобщи, че се обиколени. Веднага станахме и се е
преместихме у Йото Фильович, защото техната къща е по-здрава и по-от- д
ворена за всеки случай по-подходяща. Видяхме вече наоколо селото зао- м
биколено ! Аз веднага казах на Сарафов да застреляме няколко души ас- ел
кери, между които един офицер, понеже чухме неколко истрела. Сарафов
ме спре и каза да чакаме да видим какво ще стане, да разберем турските
сили и най-после, те да ни открият огън. Аз послушах, веднага писах

...ме откриме огън, со първите ис

писмо за Въмбел, дадох го на Ставровица Митрушева и тя со техното малко дете го изпрати во Въмбел. Също се извести и чрез други човеци на Въмблени че сме обиколени и да съобщат на другите села. Ние вече бехме сигурни, че ще ни стигне помощ.

Турците седеха по местата и чакаха нова помощ, никакво навлизане немаше низ селото от страна на аскерите. Вистрелите били по момчетата на Кръсто Репацов и по Липо Чолаков, които отивали на караул, момчето го заловили живо и малко ранено, Липо тежко ранен во главата и най-после умрел : Направихме нужното разпореждане по момчетата и Смърдецката чета. Писахме и друго писмо за Въмбел во което им писахме щом да се мръкне да дойдат и ударат во тила аскерите от към "Върба" и "Кулата " за да ни отворат път. Понеже аскерите не оставиха да излизат хората и овчарите вън от селото, затова т накарахме жените да произвехората и овчарите вън от селото, затова т накарахме жените да произведат скандал. Те направиха това, но никак не спомогна, отидоха да видат убития Липо, но и това не им позволивали и со камани искали да избият жените.

Се научихме, че Косинец и Лобаница били обискирани под ред,към часът девет след обед, стигнаха Косинските аскери, усилиха кордоните и пак си останаха по местата си, без да влезат во селото да обискират. От всичко се виждаше че знаят шчо има комити во селото и чакаха и друга помощ. Поискаха Кольо Гичов и Илъо Ковачев, но никой не се явяваше от страна на мъжете. Движени по селото имаше, само от жени и деца; турците се виждаха много разположени и не се пазеха, тъкмо когато минаваше един юзбашия и един милиязим, казах на Сарафов да ги застреляме и да почнем стражението, обаче, пак бех спрян, защото имаше движение на жени по селото. Наистина може би щеше да пострада някоя жена, но от турците щеха да бъдат сума избити. Щом заповедахме да няма движение на жени и деца и турците заеха си позициите и почнаха да се прикриват.

Во 11- 3/4 часа, Сарафов и аз открихме огън, со първите истрели повалихме по един читак. Едно мое извикване напомни на всичките мом-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

чета, писаното през деня и от всякъде се почна стражението. Виковете ура, псувните по адрес на Турция и Султана, на аскерите и пр. бяха неуписуеми, от всякъде се слушаха народни песни да пеят, Балканите от една страна с ековете на песните, от друга от гърмежите ечеха продължително и непрестанно. Около един часа ноще чуха се от към Въмбел зал_а о- пове, ни съобщи радост осилвахме виковете !

Въмбелци стигнаха на помощ и почнаха да стрелят во гърба на не- приятеля! Месецът грееше ясно и се виждаше на далече, почнахме да сме- таме за като как да напуснем селото и от къде ; от балканът мястото беше добре хванато и не позволява да бегаме, най_подходяще место е между "Кулата" и "Върба", / чесмите / знаем че и от тука местото е хванато много добре. Под къщите Рокови има аскери, во кулата на нивата на Стоян Консоло, при къщата на Кольо Чолаков, во трапа при "Върба", во Табаканата на Янчеви и по много ендеци, по нивята се хванати от аскерите.

Но както и да е, трябва да се излиза и всички казахме че ще оставим жертви, но немаше що да се прави, неможе да се остане во селото, защото от всекъде ще стигнат аскери и резултата ще е жалък.Збрахме се всичките момчета, при нашата къща, казахме на Попов и на Никола Андреев, со момчетата, во верига да нападнат позициите и да пробият път. Излезнахме и ние право по пътя към "Върба", слезнахме при трапо на чесмата, тук чухме да охка човек, аз рекох е некой от нашите момчета, сближихме се хванахме го за краката свлекохме го към мене и видех че е читак, пушката му я немаше. Лаки Поповски, пред мене като минал му я грабнал пушката на читака, слезнахме при Табаканата, надникнахме вътре, но нищо не забелязахме. Мислехме че аскерите се изплашиха и избягаха ! От всичките страни, куршумите пищеха непрестанно около нас.

Во това време се откри огън от към скала, разбрахме че са Косинци, на ново викове ура и псувни спрямо турците. Ние от към поп Стамковата нива се хвърлихме оттатък шосето и во "Тумбие" се сбрахме всичките.

ПИА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

След една малка почивка заминахме за горната Кория. Тук се збрахме и се пребройхме, тогава войводата Андреев ни обади че Иото Вишенски е ранен и останал от зад.

Отделих 5-6 момчета и ги пратих да го намерят и го вземат. Щом го намериха го дигнаха и го занесоха во Въмбел. Ние отидохме при селото близо и чувахме на нова залпове во Смърдеш. Ние мислехме, че стигнаха Дъмбенци и те откриха огън, за да им дадем да разберат, че сме избавени изгърмехме три залпове. Отидохме во селото Въмбел и видохме Иото как е ранен, той бил ударен во дебелините, на краката, след като очистихме превързахме му раната. Иото го оставихме тук, а ние след като похапнахме, потеглихме во Въмбелсктата планина. Со нас зехме около 20 души Смърдешени, които избегаха заедно со нас, като предполагаха да стане нещо обиск во Въмбел затова и от тук въоръжените момчета ги захме со нас, така щото станахме около 100 души.

29 март - Въмбелската планина - събота

От върхат на "Рушелица" наблюдавахме движението на аскерите во Смърдеш. Те държаха пак същите места. От към Капещица, видехме стотина аскери дето идеха за Смърдеш. По едно време чухме плач во селото от това разбрахме че трябва да има нещо изтезание во селото. Около Гичовата къща имаше натрупано сума аскер и виждах изнасянето надрехи от къщите, особено от къщата на Иорго Пановски сума аскери влизаха и излизаха и всеки носеше по нещо во ръцете. Аскерите по едно време се изкачиха из планината "Бели Кладенци". От там ни забелязаха и ни откриха огън. Двама от нас отговориха им со няколко вистрели.

Ние заминахме за Въмбелската планина, за към чешмата "Корита", тук отпочинахме малко, но силната виялица не ни оставаше на мира. Дойдоха двама Въмбелци и ни запитаха какво да правят за ранения Иото, защото се казало, че ште обискират селото. За да се окуражат Въмбелени и да го прикрият Иото по-добре, повърнахме Въмбеленската чета со нуждните наставления. Дойдоха и двама Брезничани со писма от Битоля едно за нас

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

и едно за Сарафов, в Сарафовото писмо писваха че во некое село Оздолени / И Сушени / издиглавско / во Дебърско селото Издиглавие е мюдурлук / било заобиколена четата. Като научил Тома Давидов / офицер / зел со себе си една чета и отишъл на помощ, на пътя имало засада от турци башибозуци. Това го усетиха Давидовите куриери и съобщиха на Давидов, той направил разпореждане заобиколил турците. но преди да открият огън Давидовите, неприятелските куршуми олучили нещастния Давидов и паднал мъртав. Турската дружина биде до крак избита. Давидов бил дигнат от неговата дружина, всичко негово прибрано и самия той е погребан от неговата дружина.

Това известие покърти сърцата ни ! особено на Сарафов много му домъчне. Те бяха неразделни по всичко другари. Давидов во Битолско през тая зима, изпълняваше длъжност на Виляетски ревизор, той замина през Лиринско от там през Желево за Преспата. Аз не можах да се стрешна со него, но и той не можа да заобиколи Костурските села, поради многото натрупаните по селата войски.

Двамата брезничени изпратихме ги во селото им да ни приготвят хляб и да ни го пренесат во гробищата, ние всички заминахме за гробищата за да сме по-близо и да научим станалото во Смърдеш. Брезничани дойдоха 5-6 души со хляб, ни разправиха за Смърдеш следното : "Всичките аскери селото напуснаха. Днес аскерите ограбиха селото, много пари се взети, убити има двама и един ранен, убити са : Мито Караяни и Георгето Цафаровски. След като му вземаха всичките пари и дрехи от къщите, искаха им още, но като нямаха що да му дадат, ги застреляха. Аскерите ограбиха всичките бакалски дукяни, на Трандовица Жуткова сасекоха и пояса и вътре намериха 30 лири и ги заеха. На Митровица Кардашка и на нея направили същото им намерили гердан от жълтици, на Иованица Поповска от Жебо и звее 7 лири, а на много жени им се вземени тъкъмите сребърни и златни. Илия Самарджийски го ранили со кама во гърдите, за дето не му давал пари. Като виде майка му дала : им 10 лири и така можал да се спаси Илия само со една рана !. На Танас Цафара не стигаше

дето му убиха синът и дето, всичко негово му взеха, ами се намериха нецърковни пари като питруп и тех им ги взели. На Митрето Займ и на него му взеха църковните пари, взеха му мъската, воловите и всичко какво имало в къщата му.

Особено Караяновската махала най-вече пострада, всичкият грабеж стана от самите аскери и го предаваха на башибозуците. Башибозуци имаше около 1,000 души, а аскери до 400-500 души. Като дошел Муфтар ага и некой Коласи от Костур, те собрали всичките селяни, им говорили на дълго, взеха во Билища Герго Кляшев, Нако Гегата, Нумо Кляшев и Ристо и Ирго Пандовски. Те нещастните били много бити и Герго Кляшев като брат на Пандо, щели да го застрелят! Башибозуците задигнали сума овци и добитък."

Това ни се разправи от Брезничани.

Келешите като неможаха да сторат на нас нищо, те почнаха да убиват мирните селяни. Най-жалко е за Липо Чолаков дето нещастния внезапно се уби, той беше един от най-добрите работници и добър ловжия /стрелец / определен за десетник во селската чета и най-послушен, казахме на Брезничени да известят на Смърдешени да дойдат по-рано двама души и да им кажем някой работи. Брезничани си заминаха, а ние останахме под орманчето во гробищата.

30. март - Гробищата - неделя

От височините караула гледаше далечните места, по едно време се забеляза движение на аскери от към Рулската река. От към Кономладско други аскери слезнаха на шосето и се стрешнаха со другите аскери, се отправиха към Желево. От Кономлади дойдоха жени и ни съобщиха, че аскерите се дигнаха от Кономлади и от Поздивища. Това ни зарадва, тоа дигане на аскерите ставало следствие застрелването на некой Руски и Австрийски консули, во Митровица. Там се препращаха аскерите.

От Брезница двама работници ни донесоха писмо от сестра ми Зоя, во което ни пишеше за пакостите направени от аскерите и во Битоля из-

пратили няколко мъже и жени. От Смърдешката чета, изпратихме двама от Смърдеш да съобщи да ни пострешнат към Рендовучие и да ни чакат во селото. Привечер стрешнахме Липо Лекаров, во "Плочата" той ни разправи, че комисията молела да не слезнем во селото, защото Мутесарифо бил дошел во Билища и искал да дойде во Смърдеш, обаче, не обърнахме внимание на известието на Комисията, защото знаем.....

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

Битоля, но те не отидоха и останаха да търгат грехове, храна бехме заре-
кли на Кирияко и Колью да ни донесат от Дъмбени. Привечер стигна не-
устрашимия Цильо Какалчев со неколко момчета и един добитък товарен
со хлябове провизии и четири ягнета. От Смърдеш нищо не можахме пове-
че да научим!

1 април - Голи Рай - вторник

За да привърши работите Сарафов со четниците, останахме и днес
тук, след привърши изследването направихме на четниците и войводите
следното разпореждане. Разпределихме четите, на по-малки четички, за
тая цел се назначиха още пет войводи, а имено : Стерио Ташков, за вой-
вода во Костенарията, Колью Христов, от Добролища, за войвода на Не-
страмско, Насо Кършаков за войвода на Косинския и Дъмбенски центрове,
Дичо Андонов за войвода на Смърдешкия център, Митре Влаха за войвода
привременно со помощник Цильо Котев во Кономладския център, Иван Попов
со помощник Нумо Желински, назначени на Апоскепския и Блацкия центро-
ве, Колето Трифонов от Бапчор, назначен за войвода на Загориченския
център и Колето Андреев, назначен за Мокренския център.

Това разпределение им се съобщи пред всички официално, за длъж-
ностите и местоназначенията им се говори доста на дълго от страна на
Сарафов. От Смърдеш повикахме брата ми Герго и Стерио Стериовски и ги
взехме со нас, защото ги потърсили он правителството, заминахме през
Габреш половината чета остана во Поздивища, а ние со половината зами-
нахме за Кономлади, се прибрахме у поп Сотир.

2.април - Кономлади - среда

Следствие поставения аскер тук, пак завеял стария ветър. Някол-
ко от гъркоманите на чело со поп Христо Нанов пригърнаха гъркоманство-
то, също се почнале на ново да се развива и женкарството. През денат
разгледахме няколко дела подобни, се зема решения от самия Сарафов да
се накажат со бой няколко души, а именно : Динката Петков, Дине Шанов,

Кота Скульов и Траян Кожабаша от долна маала. Наказанието само им се съобщи, остана да се приложи по-после. Те се обвиняваха най-вече за дето не оставили жените во Костур да се оплачат, за дигането аскерите от тези къщи за во други.

Вечерта свикахме общо събрание в което говори Сарафов и аз,тук се изложиха престъпления на всички за гъркоманството. Обешаха всички со поп Христо, да се махнат и далат заявление во Екзархията. Другата дружина дойде от Поздивища и се разделихме, п.Трайков со дружината заминa за Вишени, взехме со нас Митре и без известие заминахме заедно со Сарафовата дружина за Турие.

Щехме и ние со Кляшев да заминем през Пополие, Леринско и за во Битолско да се намерим на Конгреса, обаче предполагаемото движение на Сарафов се усуети и се измени. Сарафов беше писал Желевени, да изпратят куриери да го вземат но на место да отговорят Желевени на писмото, или да изпратят нужния куриер, той Коте, отвръща писмо и пише:" Не искам да се стрещам со вас защото зная вече че Геле е убит по ваше желание, за това черпа пример и за себе си, даже най-добре ще бъде да не дохождате во района ни ако искате да не отваряме работа на някой вестникари во някой свободна държава" .. Писмото беше съставено и написано от Апостол Чекаларов, а подписано по гръцки от Коте. От това писмо Сарафов много се разтревожи. За да не замине през Желево, най-опасното е от предателство, защото вече, имахме примери. Во Турие се прибрахме во Митре.

3.април - Турие - четвъртък

Тъкмо станахме от сънът, ни известиха, че от върховете към Бапчор се виде аскер, който идвал към Турие. Ние веднага излезнахме вън и се отправихме към върхът на име "Каменик" това подходяще место го зкаехме и от там наблюдавахме и чакахме да видим аскера. Напразто окодва часа чакахме обаче, нищо не се появи. След малко пак слезнахме ло во селото, понеже ни беше известено, че во Костур и Билища само се при.

бира аскерът, не се знае защо.

Получихме писмо от Дъмбени во което ни съобщаваха, че во Билища поискали бившите затворници и неколко мутабери. Също и от Косинец до като получат отговор на писмото от нас те, вече изпратили човеци, ни се извести во друго писмо, че повиканите човеци во Билища искали да ги изпратят в Битоля.

Привечер дойде Търпо Цуцулев и донесе писмо за Сарафов от Битоля и ни разправи за отиването на тълпата в Битоля пред консулите и Валията. Отишли и при Руския консул, той ги приел добре, им се оплакал за дето не отивали първо при него, а при немския консул и държели сме австрийска политика. В града направи голямо впечатление, Търпо ни разправи, че след връщането им от Битоля, останали да преноцуват во Желево наще след връщането им от Битоля, останали да преноцуват во Желево нашите : Апостол Чекаларов, Лазо Йотов и Пандо Костантин, отивали от къща во къща и викали всевъзможни приказки и нападки, задето са тръгнали да отиват во Битоля. Вечерта заминахме за Ърменско.

4. април - Ърменско - петък

Тук вече сме в друг район, от изпитването за положението, се виждаше много слаба работа ! От как си предали 26 души и от как се загнездил Геле Търсянеца заедно со жена си, всичко направено от покойния Марко се срутило, се разнебитило. Оплакванията от Геле от всеки ърменец се сипеха в най-голямо количество. Понеже тук не стрешнахме Леринската чета за това останахме да чакаме войводата Петър Тинев, кой то се намира в Буф, вечерта дойде Петър, запознахме го со нашия Митре Влашето, за да се стрешнат за во всеки случай-

5 април - Ърменско - събота

Войводата Петър ни разправи по-подробно как унищожението на Геле и на жена му ; тоя грешник не се задоволил само со попредишните си грешки и злодеяния, ами на нова сметка почнал да развива трескава деятелност со гръцкия владика и гъркоманите. На всеки акзархист за

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

нищо и никакво им вземал глоби, но на своите другари които минавали за негови четници, им е казвал : "Ние да се пазим до денат на въстанието, та щом стане въстание, ние може да се скрием тогава, защото да не мислите че се познава, кой какво е работил и кой какво ще работи до това време !" На край селото во Търсие се намерило нещо кръв тоя господин наред повикал всичките търсянски жени, за да провери да не би некоя да била пометнала и от която кръвта да била; другарите му четници се тревожели и винаги чакали да им се позволи да го унищожат, сега со идването на Петър Тинев, който му се представил като негов четник те се споразумели.

Един ден когато Петър го подканил во стаята за разбиране, той се сетил и почнал да трепери като казал : " Аз се съмнявах, защото така Чекаларов ме обезоръжи ... " и още няколко не свързани думи, обаче Петър отгоре на това му казъл : " Ето арестуван си я да видим сега какво ще правиш " и го заловил за ръцете, веднага го грабнали за ръцете неговите другари и го вързали, заедно с още един ърменец на име Симеон ..... и един Ристо ..... от Търсие / едно нисичко черно / и ги искарали в балкана, след едно изследване го измушкали и закопали. Двамата му съмишленици след един добър съвет ги освободили. Тъкмо тая вечер дойде от Търсие жена му и тая я заловиха и заедно со нея отидоха во Търсие и като ѝ дадоха един стиск, изказала около 20 лири, които ги имал сбирано от разни глоби. На другата вечер и тая убиха вън от селото и я заровиха. Така се свърши со Гелето и жена му.

От Лерин ни съобщиха, че към Екши-Су стигнала някаква нова чета от 80 души, обаче не определиха каква чета, от къде дошла и кой я води. Привечер селяни Ърменци дойдоха от към Гърция, които са минали през Поздивища-Кономлади, Търсие ;Ф те ни разказаха че тези села били обискирани навред и аскерите не били по-малко от 400-500 души. Също имаше едно силно движение на аскерите и во Леринско. Види се турците очакваха да не направят нещо гяурите на Великденските празници, обаче, обиските към Кономладската река види се бяха от предателството и то

ППА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

пак от Коте, на вярно чрез владиката. От Буф дето имаше няколко души аскери да се седат постояно и те се дигнали, имало в Буф доста предатели, един от тях вече, официално облечен во аскероки дрехи отивал со аскерите. Вечерта Буфенския куриер ни заведе от сам Буф, него изпратихме да види во селото що има, а ние останахме вън да го чекаме. При това чекане стана такъва виялица со снег, щото едната минута се обръщаше на един час, след два часово чекане дойде човека и ни съобщи, че во селото няма нищо.

Преминахме Буф, стрешнахме се со двамата куриери които бяха дошли нарочно да ни водат во Герман. Опътихме се към височините на балкана, обаче снежната виелица немилостиво се сипеше, без да пита че селската камбана известяваше Възкресение Христово. Колкото бехме поблизо към върхът, нарицаем "Шипурка" толкоз снегът ставаше непристъпен. Горките куриери се опрапастиха от цепението на големия снег. До като излезем на върха осъмна. Тъкмо на върха "Шипурка" имаше такъва голяма виелица со силен ветър, щото едвам можехме да одържим, всички капнахме. Со големи мъчнотии слезнахме до една колиба, дето се прибрахме и се подслонихме тук.

6. април - Германските колиби - неделя

Ни послужиха за прекарване на първия ден Велик ден, тоя ден нито аз, нито другарите няма да забравим! От много години во най-силното време на лютите зими, не ми се случило да прегазвам такъв снег. Привечер слезнахме во селото, най-първо ни пострешнаха : Нумче, Петре и Коле, които лежеха нещастните цели две години во затвора и едвам освободени по амнистията. Едните бяха предадени от няколко души компания предатели, върли гъркомани, за дето в първото време, посетил селата им войводата Нетров. В лицето на тези които били в затвора, се забелязваше голяма живост и обич към делото. Те не знаеха къде да ни турнат и, как и как да изкажат техната голяма симпатия спрямо нас. На първо място

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

се оплакаха от Коте и от техните чолбаджии, които предадоха и останаха помилвани от Коте па и най-верните привърженици му били. Второто оплакване беше гъркоманството, което още се крепело от лукавите чорбаджии и от Коте. Вечерта останахме в къщата на Стерио Питрупо.

7.април - Герман - понеделник

Герман е чисто българско село с 150 къщи, порва чета влезнала на войводата Петров, тая била пострешната от няколко селяни от средна ръка, които симпатизирали на българщината и които поискали да си имат учител, да се учат децата на своя роден език, обаче, 4-5 върли гъркомани / и до ден днешен са / и чорбаджии, станали компания и намерили за добре / след като дали клетва / обадили всичко на правителството, от това последва арестуването на неколко нещастни, които симпатизираха на българщината и които от сърце приели идеята за борба против Турция. След това дохождал Коте, упростил предателите и се закрепнал со тех, като ги тернал в комисията. Германци като човеци състоятелни, си накупили доста пушки, обаче, нищо повече во тоя народ не се забелязва, никакъв дух за борба, никой не знае как да хвани пушката, ни какъв ред и дисциплина не съществува.

Като видехме, че тук има се нужда от организиране, решихме да останем още един ден в селото. Повикахме и комисиите от околните села, от запитванията излизаше навсякъде същия дух, защото селата им се посещаваха от Коте. Сарафов като видя босотията во всички села, разтревожен им описваше реда комитетски, те горните се извиняваха с думите : " Това което ни казваше от Коте това знаем". Като им каза че Коте не е комитетски човек, те се очудиха ! За да тури край на всичко, Сарафов писа нарочно писмо до Коте и до Апостол Чекаларов, с които писма ги канеше да дойдат за разбиране. Също и аз писах на Апостол Чекаларов и писмата им се изпратиха в Желево. Сарафов писа на Никола гръцкия учител и на Унче Ендриеов, со които ги подканяше веднага да се срещнат.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Вечерта свикахме общо събрание в черквата, черквата се препълни от мъже и жени ; първо говори Сарафов, описа им всичко което тук не беше казано и чуто, на край ги подкани да извикат долу Турция да живее Македония ура ! Обаче последва мълчание, други от четниците им казаха : " Викайте бре!" и те почнаха да викат като от под земя ! Скора им се Сарафов и почна да ги учи, как трябва да викат, след това говорих им и аз като им казах за поведението което държи Коте и като каков човек е Коте, събранието стана блескаво, но дали ще остане нещо във тех незная. Изпехме им няколко народни песни. Се преместихме вечерта у Спиро Нашов, който беше и той в затвора.

8. април - Герман - вторник

Сарафов през целия ден имаше на ново работа со селските комисии. Им каза, че Герман се определя за център на техните села чак до Бесвина и заръча да не приемат Коте, а ще им се изпрати нарочно чета за този център.

От Коте дойде писмо в което пишеше :

" В отговор на писмото Ви ще кажа че се страхуваме да дойда моля недейте ме вика за среща, по-скоро да напуснете района ми, що се отнася за събранието не е моя работа, има по-голям от мен, имаите търпение да чакате до пристигането им - Коте ". Това е съдържанието на от. говора. За по-големите хора говори, за пристигането на Янкова. На куриера устно му казал да кажи за комисията : " Да му дадат хляб и поскоро да ги изгонят от там, той няма работа там, или иска да го направи селото като Смърдеш".

От тия думи Сарафов много се разтревожи, Апостол не го стреснал куриера да му го предаде писмото, на Желевени се предаде писмото, но не обърнали внимание, аз се наех и им уреди четата селска, както во нашите села, со войводата, подвойводата, старшийте и десетниците. Сарафов им говори много и за да не изменят на обещанията ги подложи под

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

под клетва като се погодиха и тук членовете на комисията, та и центровите началници и те се заклеха.

Тук намерихме осем души четници от Котевата дружина, между които и нашия дезертьор Вангел от Бесовина - те сами пожелаха да се отцепят от Котевата чета и се покорят на началството. На всички им се говори много, само един на име Васил от Краенин, пак замина за при Коте. След привършване на всички работи трябваше да тръгнем за Любойно. Спиро от Ръмби / от Котевата дружина / като болен пожела да остане тук, обаче, ние настоятелно искахме да го вземем защото сме уверини, че ще има предателство от страна на Коте, това го съобщихме и на селяните да имат пред вид за во всеки случай. Спиро го оставихме тук, а Леринската чета замина да към Буф. Понеже беше доста късно и като не се можеше да пристигнем до Буф, леринската чета се реши да пристой в Германските кории и на следющата вечер да замини за Буф. Ние заминахме за Любойно и со много бързане, едвам в зори стигнахме в селото. Благодарение незабелязано се промъкнахме в къщите, тук имало Три-четри къщи турски, колко за пакост.

9. април - Любойне - среда

Още не бехме заспали дойде селянин и ни заяви, че аскери идат. Рекох му да отиди да види добре колко са от къде идат като му дадох и бинокълът. След малко доиде и каза че били 15-20 души и идели да секат дърва в църковната курия. Те били от тези дето стояли во Наколец. /Наколец с Мюдурлере /. След обед колко бехме легнали да спием на ново дойдоха и съобщиха че 600-700 души аскери пристигнали во Наколец.

Силна тревога у селяните ние се приготвихме за да напуснем селото збрахме момчетата при нас обаче е денем забелязани от селските турци та и аскерите, ако се задърже ще се върнат во селото и ще създадем афера. За това изпратихме да гледат и щом видат да се отправят аскерите към селото тогава да напуснем и ние. Други дойдоха и казаха че стигнали во долната махала и обискирали къщите, трети казаха че нищо

няма и ние пак си останахме во кѫщите. Привечер дойде едно момче от Накулец и каза че аскерите били от Битоля около 150 души пехото и 40 души кавалерия и седат во селото. След малко дойде Накуленския учител и ни каза че всичките аскери се отправили за Герман и разправили следното :

"От към Буф около сто души аскери слезнаха за Герман. Леринската чета, която беше тъкмо на пътя во колибите, щом забелязала от далече аскерите се дръпнала на страни, един от куриерите изпратили да съобщи во селото. От към Желево около 100 души аскери и от околните села всичките меркези от аскери, навлезнали в Герман, но са закъснели." Предложението ни се сѫдна :

Коте, по цели месеци е лежал во Герман обиск не е ставало!

Направихме опит да свикаме сабрание тук, но напразно! Всички се изплашиха на чело со ръководителя им поп Христо до там, щото аз не съм видел на друго място толкоз много страх.

От околните села дойдоха неколцина от комисиите, след като им поговори Сарафов потеглихме во 3 часат и едвам стигнахме во зори на "Сливницкия Монастир " " Света Богородица".

10. април - Сливницкия Монастир - Света Богородица - четвъртък

Тук бехме се разположили во неколко стаи. Тоя стар монастир е доста голям, има повече от 20 стай, тук имало някакъв Игумен които злоупотребил сума пари и со името на Организацията, после почна да прибира турците и да става ближен со тех. Като се осъмнил да не го убият четите, той задържи да го пазят няколко турци от селото Сливени / тук имало колко за пакост 3-4 турски кѫщи / и искал да им предаде четата, но планат бил осуетен, него го унищожили заедно с фамилията му.

Тук преседохме целия ден, селяните казаха че и днес во зори минал аскер за към Герман около 100 души. Во монастиря добре ни нахраниха слугите, които се намираха во него. Монастира е разположен има

ПИА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

неколко стотин кози и овце и со доста друго имущество.

След пладне почнаха да дохождат поклонници, защото бил денат и идвали от много околни села, за да не бъдем забелязани и от някой разсипани елементи напуснахме още во 11 часа и се отправихме за далечното село Златари.

Едвам во зори можахме да пристигнем. Такива дълги конаци сме вземали, само за да прикрием дирата от многото потери. Както Преспанското тъй и Ресенско, било многоводно, обаче такива стратегически места като нашите няма.

11. април - Златари - петък

Писах на Спиро Олчев в Дъмбени за да ни дои да се видим. Днес прекарахме без тревога до къде мръкване, привечер ни известиха от Ресен и Любойно, че аскерите идейки от Преспата за Ресен, обискирали полските села и се предполагало аскера да се прибере во Ресен. Днес през целия ден дъжд валя непрестанно. От Кокарев и дружината не дойде никакво известие за идване. Вечерта свика се общо събрание в което говори на дълго Сарафов. Тук бяха надошли от селата околни комисиите, тук малко по живо ми се видя населението. Се преместихме во друга квартира и останахме още един ден да чакаме Кокарев и Арсов.

12. април- Златари - събота

Тук срещнахме две млади жени фирарки, по случай на едно убийство на турчина блудник и пияница богаташ Режо-ага. От показанията на самите жени ето как стана работата. Преди това ще отбележа имената на жените и фамилиите им за по-добро разбиране ; едната се именуваше Сребра по мъж Апостолица, родена от Лера Битолско, омъжена в същото села, а пък втората се именуваше Донка по мъж Ставровица Богданова родена от Острици / Крушовско / и омъжена во Лера Битолско. Като всеки нравствено развален турчин и Режо видял хубавицата Сребра и без колебание и предложил да си удовлетвори страстите си, тя не му отказала и го по-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

канила в къщи, дето повикала и Донка като другарка. Режо щом отишал, веднага изкал да постъпи към безобразия, обаче двете хитри жени го убедили, че те са на негово разположение цялата вечер и сега тъкмо на вечерята няма защо да бърза! Така го разположили щото Режо се вече раз хвърлял като си оставил на страни всичкото си оръжие тогава и двете веднага го грабват, извикват на прикрития в другата стая мъж на Сребра - Апостол, одушиха го со въже и като не могли къде да го закопаят, го закопали во християнските гробища. Режо вече го няма по белия свет, а неговите ближни го дират на всякъде и най-после го намерили в гробищата едвам тогава разбрали турците, че това е работа на българите. За да не попаднат двете жени в турските ръце и двете избягали от селото си Лера, и почнали да шетат и да прекарват по селата и двете въоръжени со по един револвер. Много пъти поискали от началството да им се позволи да влезнат в някои чета, до днес си остават пак фиракри и скитнички по селата. Апостол вече е четник в Битолската чета.

Се направи разпореждане по околните села да се изберат во 6 часа вечерта сред нощ, за да излезним към планината Бигла, да направим едно упражнение и маневра.

13. април - Златари - неделя

В седем часа нощта / ранкото / сбрахме се и потеглихме към селото Кривени, тук вече ни обзори взехме и Кривенци и отидохме во ливадите нарицаеми " Старо село". Щом почнахме упражненията со около 150 души селяни, почна да вали ситен дъжд, към 6 часа стигнаха и Смилевчани около 120 души, за ядене бехме приготвили шест печени брави на Смилевчани дадохме две на другите селяни три и една за нас. Кой пристигна хапна, кой не, остана гладен, дъждът се усили още повече. Както и да е ние се разпоредихме за маневрата около 80-90 души Смилевчани заминаха со Данчев за къде Смилевската планина / Бигла / или Дервента. Дечев държеше отбранително положение, а ние нападателно, направи се нужното разпореждане, обаче проектираното не можа да се изпълни, защо-

ПИА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

то тъкмо дето трябваше да стават действията падна гъста мъгла и нищо не можа да се види. Со тъга се разделихме со селяните, те си заминаха за селата, а ние потеглихме за към Смилево. От далече слушахме детски глас и викове ура!

Щом слезнахме доле в ливодите ни пострешнаха около 80 момчета на възраст 10_15 години, те ни поздравиха с гръмогласно ура и ни последваха близо при селото, ни посрешнаха всичко що е мъжко от Смилево со непрекъснато ура ! Се прибрахме у Павле Галевски на квартира, през цялата Преспа и Ресенско не намерихме такъв дух, както тук в Смилево, ми направи впечатление и самата местност ! Балканисто и облечено со гора,доста обаче. много унищожавана гора от кюмюрджиите. Смилево е село чисто българско с 350 къщи на горе. Всичките Смилевчани се прехранват само со майсторлък / градене на здания / от никъде друже немат никакъв прих д, немат нито ниви,нито ливади, всичко на купено. Владее голяма сиромашия Смилевци са потекло от Дебранци. "От мияците". Всичко е запазено : по носия,наречие, обичай и пр. ... според както ни разправиха, никога обиски целото село не е станало до днес от страна на аскерите, четите тук намирали пълно спокойствие и много било посещавано, имали първокласно училище.

14. април - Смилево - понеделник

Днес денът прекарахме во спане, само едно писмо Сарафов писа за Битоля, во което говореше за по_скоро да стане събранието и пр. аз го шифрирах и нищо друго, вечерта се преместихме во друга къща.

15. април - Смилево - вторник

През целия ден се излежавахме и чакахме отговор от Битоля за събрание. Вечерта со дружината си доиде Цветков. От Битоля съобщиха,че скоро ще пристигнат. През тези дни пристигнал во Битоля от заточение Даме Груев и обеща да дойди да се видим / Даме е родом от Смилево /. Вечерта се научихме че бил убит от турците башибозуци накакъв селянин. Ние останахме тук се преместихме в друга къща.

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

16. април - Смилево - среда

Доде при нас войводата Цветков за първи път се стрешнахме и се запознах со него, той бил назначен учител в девическия пансион, родом бил от Плевен, подгонен от правителството успел да избега и влезнал в четата, бил като запасен подпоручик, тук пред нас се яви со офицерски дрехи. Вследствие голямата сиромашия во Смилево всички отиват да търсят работа в Битоля. Днес потеглиха около 30 души още не достигнали под селото Сухи Дол, проклети няколко турци от селото турско Обедник - което стой на пътя им, дочакват ги на пусия и застрелват двама на место и един раняват. Турците от Обедник били опълчени против Смиленчани, вследствие на едно убийство, направено на един звер турчин от Обедник, от страна на Смилевчани и то вътре на пазаря во самото Смилево. Сума жени заминаха за Битоля да се оплачат на Консулите. И вечерта останахме пак в същата квартира.

17. април - Смилево - четвъртък

Къде пладне ги донесоха двамата убити во село и ги погребаха, на опелото им отидох, Сарафов държа реч. От Битоля дойде Даме Груев и съобщи че идели со четите Битолчани : Георги Петков, Георги п.Христов и Лозанчев. Вечерта Сарафов отиде у Груев да се видят и там остана да пристой, а ние останахме пак в същата квартира / Велян Бунче, Андрея Макрие - убитите Смилевчани /.

18. април - Смилево - петък

Сбрахме се няколко души от пристигналите делегати, за да не губим напразно времето и разменихме разни мисли по положението на районите понеже отсъствуваха и се очакваха мнозина да пристигнат от районите, затова се задоволихме само со една " Яуди шашарма". Без да дойдем до някакво заключение по някой въпрос. Даме Груев ни се престави като делегат на централния комитет.

ПМА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

19. април - Смилево - събота

Като видехме че нема да пристигнат всичките селски делегати и като времето не позволяваше повече, да губим времето напразно, за това реши се, да се постъпи към по-сериозна работа ;всичките вземани решения и предложения, се състави протокол, за да се пази редът в говоренето избра се Даме Груев за председател, секретари Георги п. Христов и Цветков. Аз нема да преписвам тук всички въпроси, защото резюмето на всичките заседания и решения е поместено во протокола, които ще изложа по надоле.

На първо место ще кажа за поведението и делата което държеше Битолското началство, всички ръководители и войводи от провинциялните райони, се оплакваха от окръжните ръководители, поради недобрата им обноска и лошото обръщение во писмата. Ние мислехме само со нас да е ставало така, но като видехме други още повече да се оплакват, ние всичко им оставихме, Атанас Лозанчев, който най-вече водеше коренспонденцията, се развика пред всички и не го сбираше от мъка. Като видехме така, всички се произнисохме да се изоставят тия частни дертове и така Лозанчев се успокой.

От Битоля пристигна писмо от Лука Джеров, пишеше следното : В Солун - Отоманската Банка е хвърлена на въздуха со динамит, низ града се хвърлени бомби и са избити неколко германци, има клане на българи, един французки параход е потопен пак от наши работници. Иницiатора е заловен. Пасажери от Солун няма да става два дена .. "

Това ни изненада ! Даме Груев почна да ни разправя разтревожен следното : "

Да ги вземи дявола аз още когато заминах от Солун, тия пакостници се хвалеха и не дочакаха до дена на въстанието, те ни костуваха повече от 250 лири, Те са около 15-16 души неразбрани хора, винаги нашите братя Солунци биваха заплашвани : " Ако не ни дадите пари, или ако хванат некой от нас ние веднага ще подпалим динамита. Един от нас

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

щом да се изгуби нема да щадим нищо ... " Винаги така ни заплашваха. Аз предложи да ги унищожим, но и тук стрешнаха мъчнотия, не можеше да ги зберем всички, пък по единично не бе възможно, защото пък щеха да си изпълнят своите планове и ето що направиха, да ги вземат дяволите"! Така горе доле привърши Груев.

Сарафов, той ми разправи на саме, че те били изпратени от него в Солун и те така си я извършили мисията както им беше зарекъл, повече от 300 лири бил им дал на неми, до като се сполучи това, за гдето са побързали не знам ко е причината, но все трябва да ги огрозяваше нещо, та затова побързаха. Както и да е, аз се радвам от душа и нека си гово. рят Груевци и к о м п а н и я, те мислят и другата година, да не дигат възтанието, Но както и да е, това, само по себе си ще си дойди .." Така завърши Сарафов възхитен от новината Солунска.

20. април - Смилево - Неделя

Откри се заседанието за разпореждане на разните въпроси. Различни фигури представляваха различните мнения, се даваха едни от други, все едни оргиналности, повечето време ни минаваше по разни препирни, от колкото по полезни въпроси. Дойде ред да се избере един Щаб, и во всеки район ръководителни тела / Това се зема образец от нашето Косовско, искаха да го приложат на всекъде, но за жалост никой не можеше да разбере, как трябва да съществува това ръководителство. По другите райони се работело само со няколко войводи и те всичко вършеха. За даване некой сведения само, е имало заседнали ръководителни тела низ градовете, но те си губили значението пред войводите /.

В Щаба се избраха Борис Сарафов, Даме Груев и Атанас Лозанчев. Избраха срещу тех в запас още трима / това фигурира в протокола, та няма тук да излагам подробностите /. Избраха се ръководители за всички райони, само за Ресенския и Преспанския стрешна се мъчнотия, защото ръководителят Никола Кокарев и войводата Арсов, се караха поради причина : Арсов като войвода когато се движел из селата, всичко усвоил

ПМА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

и всячески се мъчел да подбие авторитета на търпеливия и добродушен Кокарев. Той макар и да виждаше ясно това, но ни най-малко не обръщаше внимание, на тия Арсови деяния. Най-сетне този приятел Арсов, като започнал да блудствува и след като останала една жена непразна, това Кокарев не можа да го понесе, от тогава почна да го мрази, така щото живеенето им на двамата беше вече невъзможно, за това трябваше да се разделят.

Тук се стрешна мъчнотия да го преместат Арсов от Ресен, се опасяваше да не стани некой втори Коте, затова пак справедливия Кокарев се назначи заедно со Велето Смилевчанчи / Пенчо / за Преспата, а Арсов пак си остана да плоди Ресенското. / Това било справедливост! Сам Сарафов, като член от Щаба неможеше да го понесе това, но и той отстъпи като виждаше другите да прикриват./

21.април - понеделник - Смилево - 22 април - вторник и 23. април - среда

През тия дни заседанията продължаваха, со дългите им разисквания и неразбории. Изпъкна въпроса за денат на въстанието, най-вече беи против, войводата Прилепски Петър Ацев, защото не било въоръжено Прилепско.

Некой от другите райони се произнесоха по-скоро да е денът, а некой по-късно. Ние Костурчани искахме да се ускори денът, защото положението у нас е нетърпимо, поради следните причини :

От Битоля ни беше писано още во началото на месец януари да викаме чужденците / курбетчиите / и да не разрешаваме селяните да си отиват на чужбина. Това направихме и човеците си дойдоха без пари, вследствие на което гладат немилостиво из Костурско почна отдавна да върлува, освен това, Битолското окръжно имаше такъв дух, щото щом пукне пролетта, трябва да се обяви въстанието и затова всички чакат денат со нетърпение, от друга страна, четите во нашия край се намножиха, потерите се усилиха Гръцкия владика заедно со Капитан Коте, предава

движението ни и в случай на едно нападение на некой чета ще се подигни населението и ето ти частично въстание.

Зададе се въпрос : къде ще намерат Костурчани храни за водене въстанието на това им отговорих : "Да му мисли началството, защото населението знае че има началство, което се грижи за всичко и затова поисках да се разисква този въпрос, обаче отговора бе мълчание, разбира се на въпроси които не лесно се отговоря така. Вън от туй от Солун беха ни обещали да ни отпуснат една сума за поддръжката на гладните, но като мина во Солун Даме Груев / на връщане от заточение /спре сумата, която беше на първа ръка 100 лири, да се изпрати за Костурско. Тоя господин без да знае положението си даде мнението да не се изпратят суми на Костурчани, докато той не провери и не пиши на Солунчани, та казвам, вследствие дадените разни мнения за дена на въстанието,остана да се доложи на Централния Комитет, или по-добре на случая.

На това от горе дойде известие от Битоля че там има клане на българите, имало около 15-20 души. Повод на това дали турците, види се турците обидени от Солунската случка, предумислено това го направили. Ето как ни разправиха :"

Полицейските подгонили две българчета и като не се предаваха гърмели по момчетата, едното се отвърнало и застреляло един от полицейските, тогава още повече се разярили турците и като не можели да заловят същото момче, почнали да нападат на млекарите, касапите и разните работници българи."

Това известие много ни улесни в разискването, за разрешението на деня на въстанието. Тия които изкаха да се отлага въстанието почнаха да казват че не може вече, да се крепи повече. На това отгоре ни се извести, че во селото "Цапарци" / Битолско / има сражение, между селяните и турците башибозуци от ближното село Кожени. Това още повече ни разтревожи и веднага изпратихме четите на помощ.

24.април - Смилево - четвъртък

Заседанието се продължи. Изпратените на помощ в Цапари отидоха до Гявото, там се научили, че стражението е спрено и затова не отишли по нататък. Ето как ни я разправиха "Цапарската случка " :

От ноще турците Коженци, отишли и заели височините над селото. От Битоля пък стигнала кавалерия и Цапарци като видяли кавалерията, младежите почнали да бягат към балкана, без да знаят че местото е заловено. Турците Коженци ударили един залп и повалили няколко души. Почнало се стражение редовно и от къщите, така стражението траело до 10 часа вечерта. Внезапно аскера се изтеглил и веднага заминали за Битоля / види се им се извести за смутовете в града /. От селяните има убити до 14-15 души, другите младежи избегали в Балкана. Заловени и занесени в Битоля старци до 60-70 души. Всички въпроси и разисквания се привършиха / недовършени / и конгреса се закри/. Всичките делегати сме фотографирани на няколко джама от фотографа Лозанчев.

25.април - Смилево - пътък

Днес се преписа протокола начисто и се подписа от делегатите / съдържанието на протокола ще го поместя по-доле / между делегатите и щаба имаше частно разбиране, по разни въпроси. Ние най-напред поискахме ред, обаче, не ни се даде никакъв отговор, на зададените въпроси затова, се разкарахме со Лозанчев и со Груев, само Сарафов ни подкрепяше и ни съчуствуваше, защото той посети краят ни и знае що е глад. Груев обеща веднага да пиши во Солун, за да се отпуснат пари за гладуващите. Вечерта се разделихме и ние заминахме за Златари заедно со Папанчев, Михайл Чеков / Леринци и Васил Попов от Ст. Загора /, който беше назначен за Воденско да бомбардира някой железни мостове от линията. Леринци не минаха през Преспата, защото во Леринско и Битолско има много движение на аскери. Забравих да забележа : В Леринско в село Кърпещина има стражение со четата на Петър Тинев и потери три четри момчета били убити, аскери имало убити повече от 30-40 души, бехме придружени от Кокарев со дружината му.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Ето съдържанието на протокола от Конгреса:

П Р О Т О К О Л :

НА РЕВОЛЮЦИОННИЯ КОНГРЕС СВИКАН ВО ВТОРИ МАК.ОДРИНСКИ РЕВОЛЮЦ.ОКРЪГ

ЗАСЕДАНИЕ I-во

Днес деветнадесети април хилядо деветстотин и трета година, час дванадесет по турски сутринта, по поканата на ръководителите на II-ри Мак. Одрински окръг, се събрахме во место посочено от него, село Смилево - Битолско, окръжните ръководители на Битоля : Атанас Лозанчев, Георги п. Христов, Георги Петков. Делегати от Централния комитет Даме Груев, Борис Сарафов, Димитър Дечев. Делегати от подвижните горски ръководителни тела / и неподвижните градски / Битолско, Пелистерски участък : Георги Сугарев. Смилевски - Гявотско : Цветков, Мориховско: Никола С. Петров ; Костурско : В. Чекаларов и Кляшев ; Леринско : Георги Папанчев и Чеков ; Ресенско : Кокарев, Славко Арсов, Велян Илиев и Панаиотов / поручик / отсъствуваха делегатите от районите: Демир Хисарски, Крушевски, Кичевски, Прилепски и Охридски. Обаче беха на път и се очакваха да пристигнат. Преди да се пристъпи към дневен ред и да се открие конгреса, обяви се от окръжните ръководители, че се свиква настоящия конгрес, во когото ще се предложат ред въпроси, но за да се спази реда, ще трябва да избере един председател и нужното число за секретари. Предложи се и се избраха за председател Даме Груев, а за секретари : Т. Цветков и Георги п. Христов, след което се пристъпи към разглеждане въпросите. Предложените окръжни ръководители. Пред вид на туй, че някой от делегатите отсъствуваха, на дневния ред са : първоначално избраха се, за разискване следните въпроси : Разпределение на военните и морални сили ; подготовка до и във време на въстанието.

Второ: Длъжности и права на началническия персонал. До и във време на въстанието.

Трето. Що да се прави со не въоръжените и несгодни хора стари, жени и деца во време на възстанието.

Четвърто. Кой е собственик на оръжието.

Пето. Уравновесяване на оръжието.

Шесто. Определяне времето за възстанието, всестранно обмисляне показаните въпроси реши се:

I-во. За да има правилно ръководене на възстанието силите на окръга и комондуването се разпределиха както следва :

Един главен щаб за целия окръг, районни началници, войводи и възстанници.

За в главния Щаб избраха се следните лица : ДАМЕ ГРУЕВ, БОРИС САРАФОВ и ТАШКО ЛОЗАНЧЕВ. А като техни заместници в случай на нещастие да се допълнят стрещу ГРУЕВ - ГЕОРГИ п. ХРИСТОВ, стрещу САРАФОВ - ПЕТЪР АЦЕВ, срещу ЛОЗАНЧЕВ - ЛАЗАР п. ТРАЙКОВ.

Казаните лица се определят от конгреса и ще действуват от сега нататък, а ако биха дошли някой нови сили, представя се на Щаба да се разпореди со тех, както намери за добре, като се придържа строго в ръководните принципи на организацията, основния щаб, който се констуира подлежи на сменяване само от окръжния конгрес. Състави се списък от районните ръководителни тела във време на възстанието, но окончателното им произнасяне, се отложи след дохаждането на другарите от другите райони.

Що се отнася до назначаването на местните войводи и разпределението на възстанниците, предостави се на районните началства да сторят това за да могат да се подготвят всички ония сили, които на ново се проектират за войводи през време на възстанието, реши се за такивато да се устроят на неколко пункта специални подготвителни курсове, дето да могат во едно кратко време, да се обучат и след тую да поемат възложената им работа.

След като си разотидат всички ръководителни тела по районите, веднага да разпределят въоръжените сили в района си, на чети во чис-

ПИА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

леност от 30-50 души и да се прави со тех тайни практически обучения / походен ред, по единичен, стрелба и пр. /. До колкото местните обстоятелства позволяват, да се започне събирането на храна жито, сол, едър и дребен добитък, по доброволен начин, убеждение, а в време на възстанието по наложителен начин, като се издава на стопанина срещу вземаното от него срещу разписка, подпечатана со окръжния печат и подписана най-малко от един от ръководителите началници.

Да се вземат бързи мерки за приготовляването на дрехи, обувки, медикаменти и пр. да се изберат специални хора за интендантската служба, както и за приготовляване на патрони и т.н. относително правата и длъжностите на началническия персонал, реши се : да се изработи специален възстанически дисциплинарен устав. Заседанието се закри в 12 часа вечерта.

ЗАСЕДАНИЕ - II-ро

Заседанието се откри на десет часа по турски сутринта и присъствуваха всички явившти се во предидущето заседание лица, както и пристигналите през нощта Прилепски делегати : Толе Христо и Йордан Трентков, след като се изясни на новодошлите целта на конгреса и се прочете извършеното во първото заседание, се пристъпи към дневния ред :

Що да се прави във време на възстанието с невъоръжените хора, старци, жени и деца.

Подир кратки дебати се реши, да се отложи тоя въпрос за когато се разглежда начина за възстанието.

Пристъпи се към разискване на въпроса :

Кой е собственикът на оръжието в време на възстанието ; и се прие че собственикът на частното оръжие е всеки който го е доставил на свой средства, обаче, предоставя се на усмотрението на местното началство. Още от сега по мирен начин да вземат оръжието от негодните и го разпореждат както намери за добре, а во време на възстанието, ония кои то не би се съобразил со заповедите на началството да се прибере по ка

ПИА, ф 226 оп 1 а.е. 210

което и да е начин се намери тогава за нужно.

Що се касае до въпроса за уравновесяване на оръжието в окръга и районите, реши се : чифтетата, креманячките, евзалиите – излишни во един район, да се дадат на други.

Предоставя на щаба за напред при купуване на оръжие во приготвените райони, да разпределя където намери за нужно.

Прочете изработената част от възстаническия дисциплинарен устав и се прие, со някой изменения. Заседанието се закри в дванадесет часа вечерта.

ЗАСЕДАНИЕ III-то

Заседанието се откри в единадесет часа заранта, во присъствието на всички явивши се во вчерашното заседание и пристигналите през нощта делегати : Петър Ацев от Прилепско, Никола Карев от Крушевско и Иван Димитров – Порече, Йордан Пиперка и Димитър Матлиев от Демир Хисарско, Христо Узунов, Тасе Христов, Деян и Аргир Маринови от Охридско. След като се изясни на новодошлите целта на конгреса и извършеното в предидущите две заседания, внесоха се на дневен ред следните въпроси:

1. Да се определи състава на районите ръководителни тела, на които се поверяват районите, до и във време на възстанието.

2. Начина на воденето на възстанието и, какво да се прави със невъоръжените и негодни за възстанието. След дълги дебати по първите два въпроса реши се : Състава на ръководителните тела на всеки революционен район да бъдат 3-5 лица и се конструираха по общо съгласие както следва :

а. Битолски район се разделя на две самостоятелни части: а/ Пелистерски район : Георги Сугарев ; б/ Смилевски район : Цветков, Иван Делев и Георги Павлев ; в/ Морисовската част оттатък реката "Черда" присъединява се към Прилепския район.

б. Леринси район – Георги Папанчев, Лечо и Коста Груев.

в. Костурско – Васил Чекаларов, Пандо Кляшев, Лазар п. Трай-

ЦПА. ф 226 оп 1 а.е. 210

ков. Манол Розов и Михаил Николов.

г. Преспански : Никола Кокарев, Веле Илиев и Наум Фотев.

д. Ресенски : Славейко Арсов, Драган Петков, Александър Панаиотов.

е. Охридски : Христо Узунов, Андон Кецкаров, Наум Чакъров, Наум Анастасов и Димитър Стойков / поручик /.

ж. Кичевски : разделя се на две самостоятелни части а/ Горно и долно Копачко и Долна река - Лука Джеров, Янаки Янев, Арсо Мицов ; б/ Ребетинскол и Пороче : Георги Пешков, Ванче Мичуков, Янаки Петров / Ирландски / Цветан от с.Световраче.

з - Демир Хисарско - Йордан Пиперка, Георги п. Христов, п. Кузман / село Бобина /, Христо Пасков.

и. Крушевски : Тома Никлев, Никола Карев, Тодор Христов / офицер /.

к. Прилепски : Петър Ацев, Веле Христов, Ордан Тренков, Никола Петров ; Всички посочени сили се допълняват и изменяват по усмотрение от Щаба.

Относително начина за воденето на възстанието след дълги разисквания се прие :

а/ Възстанието да бъде повсеместно, всички районни во окръга да възстанат.

б / Пред вид на това, че само една част от населението е въоръжена, за да може военните действия да бъдат по продължителни и по упорите и за да се ангажирва въоръжената част, от населението во борбата реши се : Едино да се действува партизански характер и начина на тези действия се определи така : Во денът на възстанието да се дигнат всички въоръжени сили из районите на четите според предвидените разпорежзадания от местните началства, съгласно земеното решение во първото заседание в конгреса.

На останалата част от християнското население да се внуши да не придружава четите, освен когато последните би имали нужда от тех-

ПТА, ф 226 оп 1 а.е. 210

ните действия. На въоръжените сили повдигнати по такъв начин се въз-
лага следното :

Първо : Прекратяване на пътните, телеграфните и пощенските съ-
общения и недопускането за възстановяването им, отр страна на турската
власт, през време на възстанието.

Второ : Обезоръжаването на турското население до колкото можи.

Трето : Нападението на правителствените учреждения.

Четвърто : Нападението според обстоятелствата на всяка турска
команда била тя войска или башибозук.

Пето : Браненето на Християнското население, включително и
чуждите поданници от турските нападения.

Шесто : Запрещаване да се нападат мирното турско население и
да се посега на турските жени и деца и старци.

Седмо : Обикновено четите да действуват пръснати из районните,
те могат да се сгрупират 2-3 или повече, за някакви крупни предприя-
тия и после пак да се разпръснат. Определи се, при туй, четите да дър-
жат винаги нападателно поведение.

Осмо : Задължава всички войводи со четите си, да се притечат
на помощ на всеки чета, която е завързала стражение со противника.

Девето: Началствуващите лица, да доведат куриерската служба
до максимум во време на възстанието.

Десето : Проявяването на инициативата во духа на гореопреде-
ления начин, во време на възстанието е задължителен за всички.

Заседанието се закри в един часа вечерта.

ЗАСЕДАНИЕ - IV-то

Заседанието се откри на 24 април в седем часа след пладне. При-
съствуваха всички предидущи делегати и пристигналите от Кичевския рай-
он, свещеник Тома, Арсо Мицков, Спространов Димитър и Васил Попов.След
като се посочи целта на конгреса и се прочетоха взетите решения во ми-
налите заседания по които се съгласиха пристигналите, пристъпи се към

ППА, ф 226 оп 1 а.е. 210

дневния ред :

Определяне времето на възстанието. Реши се, взетите решения на конгреса относително подготовката и разпределението насилите да се приведат час по-скоро в изпълнение и районите да бъдат готови за възстание, не по-късно от края на м. Май. Представителя на Щаба да определи датата на възстанието, съобразно гореизложените обстоятелства, при туй задължава се районите началници, своевременно да съобщат заплашителното положение на районите им. На край прочете се възстаническия дисциплинарен устав и се прие окончателно.

Заседанието се свърши в дванадесет и половина часа вечерта и конгреса се обяви за закрит.

За верността на гореизложеното подписите на представителите следват:

26. април - Златари - събота

Като беще Битоля заобиколена от аскерите и беше невъзможно да се отива и се изкарва нещо от там, за това Смилевчани дойдоха тук, изпратиха Златарци в Ресен да им купат жито, обаче и во Ресен чаршията се затвори и не стана некакъв пазар. Всичкото Терско па и християнско население се развълнува и само повод трябваше да се даде мерки нагоре да настъпваме не се може, защото местото е съвсем голо. Да се крепи това место не може, аскерите продължават да стрелят и да настъпват. Оставаше само един трап, но не знаехме дали до там не е достигнал неприятеля, дадох сигнал за общо отстъпление и со голяма бързина се измъкнахме от трапа и се качихме на задния върх, дето беше Попов и Клишев. Тук местото помагаше и се укрепихме добре. Аз още не можех да си обясна каква е тази сила от страна на турците. Момчетата ми разправят че още во зори от Лерин пристигнал много аскер. Почнаха да ни обстрелват со два топа, обаче, ние бехме заели добри места и не можеха да ни напакостят. Тези аскери които бяха ни заобиколили можахме да изпъдим.

Стражението се усили от към Митре и трая доста време неколко аскери се промъкнаха и се загнездиха во едни каменяци, под позициите

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

28. април - Брайчино - понеделник

От дългия път още не бехме отпочинали, дойде по-младия не събуди и заплашено ни каза : " Ставайте да отидите в друга къща, защото от Наколец три четри бегове изкат да ни дойдат на гости, та ще ви намерят тук, те са много проклети турци, изкаха да влезнат сами но невестата не им отвори та се разсърдиха" ...

Нека дойдат казах му, турете ги во другата стая, ние сами ще си седим тук. Не можи, отговори попа, защото те ще изкат да влезнат при жените ... Това много ни разтревожи, добре рекох ние ще слезнем в келеро, ще седим малко докато поседат тия у вас, иди ги вземи. Попът отиде да ги вика, а ние слезнахме в килеро, веднага писах низ другите квартири на момчетата да бъдат готови, защото ние ще ги хванем или ще ги нападнем беговете, щом дойдат у попа. Ми се извести, че те имали и други другари, дошли да купуват кози па и таксидарът и той бил тук, затова не ни уидиса. Ние отстъпихме и се прибрахме в съседната къща, но и беговете не дойдоха в поповата къща, въпреки поповите покани. Тук в Преспата това ни се виде най-лошо, в всеко село има по няколко къщи беговски, те вършат най-големи безобразия и никак не изплашени. Вечерта заминахме за Германската планина в местността "Морисница" /Каренцо-ква Бука /.

29. април - Германската планина - вторник

Щом известихме на Германци веднага дойдоха ни донесоха хляб, те ни разправиха, че Коте отишъл в селото и повикал Петре, Наум и Коле и изкал да ги бие за гдето не го слушали него, но като видя че селяните се опряни и му каза че не можем да се делим от началството, той почнал да отстъпва и казал им : "

Щом не ме искате аз няма да ви дохождам в селото ви " ...

Коте сега бил в планината, малко по-горе от нас. След пладне се разделихме со Папанчев, Васил Попов и другите Леринци. Те заминаха през планината къде Буф за Ърменско, ние вечерта слезнахме во Герман,

ЦПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

вечеряхме взехме два куриера и четника Вангел от Бесвина и заминахме за Бесвина, стигнахме едвам в зори и се прибрахме в една къща.

30. април - Бесвина - среда

Тук се научихме, че Коте заловил някакво писмо наше, изпратено от Лазо п. Трайков за нас. Това писмо Коте можал да го открие и го прочете възгласи по селата. Вечерта заминахме през Брезница за Смърдеш и се прибрахме у Лазо Рачов.

1.май - Смърдеш - четвъртък

Тъкмо се приготовлявахме да съобщим на Лазо п.Трайков в Дъмбени за да дойди, той пристигна заедно со Петър Погончев, който беше още под надзор. Петър Погончев щом дойде от България повика един четник от Котевата дружина Търпо Трайков от Поздивица и с двама още Загоричени, потегли и отиде да се срещне со Коте, но не можа да стигне по далече от Вишени, Никола Филипов от Дреновени четник на Попов ги заловви и ги предаде на Попов, след това Попов ги представил на Л. п. Трайков, последния ги разпитал и Загориченци па и това Търпо ги освободи. Погончев го задържал в Косинец при Лазо Киселинчев, докато дойдем ние да го изследваме.

Отидохме во работилницата на Лаки Поповски дето лееше бомби и видехме сума приготвени бомби. Днес само имаше излеени 12 броя, така хубаво наредил работата, всеки ден да можи да лее не по-малко от 8 бомби, обаче се разчу на всекъде, че се приготовляват бомби и на всички му стана известна работилницата, па даже и на Коте. За това аз предложих на Лаки още днес да прибере инструментите и да замини за Дъмбени, на това от горе дойде известие от Билища, че аскер се готви да дойди в Смърдеш, да обискира селото, затова вечерта казахме на Смърдешкия войвода Лаки Гелин и на комисията, да каже на младежите всички да излезнат заедно со нас в гората, да пренощуваме и утре да му дръпнем едно обучение во планината. Вечерта излезнахме и се прибрахме на "Вълканова Чезма ". Въпреки нашето предложение Смърдешени не

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

излезнаха от селото, само Лаки Поповски и още три четри други, всички останаха в селото и се оповаваха само на прикриване. През нощта четите на Кършаков и на Дичо убиха развратницата Калковица Грозданова във Връбник и дойдоха при нас.

2. май - Вълканова Чезма - петък

Дичо Андонов и Кършаков ни разправиха за извършената от тех операция, върху Кольовица Върбницката на име / Киля сестра на предателя Сотир Димитров, сърбоман от Въмбел /. Каловица я унищожиха безследно. Щеха да бият Цильо / Шеро / Лабровски, за дето изнасилваше Върбничени да признават патриаршията. Шеро во Връбник минаваше цел чорбаджия макар да немаше никакво понятие от даскалък, но той много години бе гръцки даскал, същевременно и бакалин той задирял повече сиромаси и почнал на ред да обезчестява има обезчестени и моми. / Киля всичко е разправила /И Некой от четниците знаят имената на обезчестените моми.

Шеро бил предизвестен от Динето Жажията, негов зет че ще бъде наказан, затова Шеро избягал фамилиярно в Билища. Погончев Петър го повикахме и го изследвахме за дето искаше да отиде при Коте и за всичко.....

Липсват и в оригиналния прпис страници

ППА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

в четата от страна на комисията. Чифтетата, кремъклийските, тековете да се разпределят во четата, а излишъка да се предаде на началството.

е/. Всеки четник да си има едно здраво рало, опинци или 2-3-4 рала по-слаби, стегнати дрехи, провизия сол и масло. Да се приготви во четнически ред, всички хора без оръжие да носат коси, трионы, копачки и кюский, лопати и балтии.

ж/. Да се обучават новите селски чети во възстанически ред и тактика.

з/. Коте и дружината му да се поканят от страна на началството да разпусне четата и да си отиде всуки по селската чета, или да остане на разположение на началството до като дойде решението на Окръжния конгрес за неговата чета. А ако не послуша и тези покани, ще се разправим со него както се намери за полезно и угодно, за да не страда делото постоянно от разцепници. А от страна на събраните се делегати да се изпрати покана и разяснение до четирите села, които не влизат в общия състав на нашия район, а стоят отцепени от Началството : Руля, Желево, Ошчима и Търново / па даже и Псодери /.

и/. В това събрание се избраха заместници на ръководителите в случай на нещастие , а именно : Стрещу Л.п. Трайков - Лазар Киселинчев стрещу Васил Чекаларов - Иван попов, стрещу Пандо Кляшев - Кирияко Търповски, стрещу Манол Розов - Илия Биолчев. От това избиране може да има някой изменение, ако се укаже вишегласие во второто събрание от останалите центрове на Района, Апоскепски, Блацки, Загорцки или Мокренски. Заместници стрещу войводите центрови тук нема да има избирание. От Къстенарията и Нестрамско считаме за представители на Събранието двамата центроводители, Георги Христов и Илия Биолчев и войводата Стерио Ташков, които присъствуваха на това събрание / първо /.

к/. Ще се старят всички делегати да развиват наклонността към взаимно помагане по мирен начин, до възстанието, а във време на възстанието, помагането ще бъде наложително.

Днес на единадесет часа 4 май / неделя / се закрива заседанието

ковата чета, Лаки Поповски и Л.п. Трайков и заминахме за Смърдеш. ган-

Кьде един часат ноща, стигнахме над селото / на Шестие / и как- пред
во да видим братко !?... Всичкото село запалено и ужасно гори !!! ля-
Картината е повече от страшна, очите ми се затъмниха и неможах да а
гледам, чухме от горе над нас женски гласове, разбрахме че са от из- ат.
бегалите от селото, веднага изпратихме момчета да видят кой са и кьде коло
се, за да ги приберем, да видим кой е жив и кой убит. Удивлението по- ,
вече и повече се увеличаваше и не можех да си обясна, тази решителност и:
и мерка от страна на турците !!!...

Слезнахме кьде "Греота" дето чухме гласовете извикахме няколко е-
пъти познати имена, но отговор не последва. Напразно подължавахме да и
викаме, изплашените млъкнаха и никой не се обаждаше. Срещнахме се со
Насо Роков той ни каза на кьде се сбрани жените, той ни описа отчасти
ужасийте станали во селото. Насо и той беше во селото когато ставаше
катастрофата. Мене не ми се седеше повече да не слезна в селото. Слез- и
нахме на " Завалища" и от тук наблюдавахме горенето на грамадните не- е
догорени къщи. Не се слушаше некакъв човешки глас. Само падането на
зидовете и шумолението на огъня, смесен от време на време со некой ку- ч
чешко лаене. Стоех и гледах на ужасната картина, но тя ми късаше сър-
цето, защото тази картина е опустошителна. При това казах на Лазо п.
Трайков, поне да имахме една фотография и да направиме една снимка, со
която поколението да се занимава, да критикува или хвали.

Времето доста мина, но не ни се напускаше това ужасно гледище. е
Не знаехме дали останаха некой нещастници в селото, или всички избе- и
гаха, най-после трябваше да отстъпим, за да отидем и приберем пръсна- г
тите жени и деца. Насо Роков ни заведе во една камениста дупка, дето е
намерихме много народ от жени и деца и неколко мъже. Щом ни видеха
почнаха да викат и плачат, кои за свой изгорени, други за убити - тре-
ти за изгубени, за останали голи, гладни и без подслон. Ужасна карти-
на ! На всички страни се изговаряха сърцераздирателни думи. Между те-
зи фамилии намерих и моите домашни. Со изключение на сестра ми

ППА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

29 юни - Смърдецката планина - Неделя.

Дойде при нас Гаки Гелим, Газо Мицов и Нумо Митрушев, те нещастните се оплакваха от поведението на смърдешени, ни разправиха кък викаха по Кръсто Дамов когато се върнал в селото, след сражението при "Гоквата" и "Виняри"ни сакае да го предадат на турците. Кърсо като виде така избега. Когато ставаше сражението, смърдешани изпратиха во Билища Дичо Шапалков, да каже на правителството за сражението. Те на место да грабнат пушките да ни помогат отидоха да ни предадат! За всички тези неприлични работи, най големия подстрекател беше Цильо Янчов и некои други; куция Илия Зурльов постоянно отивал при мудура в Билища, той се наел да изучи къде е Стерио да го предаде. Той во съгласие со Гичовци и Каранджовци се стараеле да услужат на турците. Вечерята заминахме за "Тиза", а изпратихме три момчета во Габаница да повикат комисията и Косинската.

30 юни - "Тиза" - Смърдецката планина - понеделник.

След като дойде Габаницката комисия се явиха неколко души смърдешени и дойдоха седнаха во ливадата. Со бинокъла ги прегледахме и ги познахме всички. Изпратихме Кършаков со неколко момчета и ги доведе при мен, като ни видоха всички замръзнаха от страх! Те като виновници не знаеха как да постъпят пред мен и се престават за негрешници. Нещастните мислеха че комитета вече се изгуби! Наместото да се опълче против турските зверства и да искат отмъщение, те се изплашиха и се опълчиха против нас. Като почнахме да им ги нарекдаме престъпленията им, онемеха! Помъчиха се да прикрият кои но неможеха и сами почнаха да се изповедват как решавали да не приберат комити во селото и всичко да явяват на правителството, как търсели за Стерио и как изкарали човеци да пазят около селото, да не би да дойде Стерио и да го заловят и какви не още лудории.

Като главен виновник както казах по горе бил Цильо Янчов, като се намери во тая група решихме да го унищожим. Държахме ги до вечерта, предадехеме ги на Кършаков да ги занесе до во селото, дру-

ПТА. Ф 226 от 1 в.е.210

гите да освободи а Цильо Янчов да убие вреД селото. Същевременно да хване Дичо Цапалко и Илъо Зурльов и те да убие, та со товарда всее страх и да разберат че комитета не е умрле, ние заминахме през Дъмбени за Жупаница.

1 юли - Жупаница - вторник.

Тук не намерихме никой от войводите, писахме им да прибързат да додат, решихме двамата от нас да заминат за Костенарците, а двамата за Пополе. Сума писма днес получихме со разни съдържания! Дойде при мене Кирияко Търповски огорочен до немай къде! Страшно ми се оплаква от неговите селяни, дето го нападнаха и третираха след стражението на 31 май и го беше мъчно, дето нахалстват а не наказват виновниците. Кирияко ме беше оплакал на поп Трайков и Кляшев и поиска наказанието на виновниците обаче, изоставения поп Трайков не обърна внимание ни най малко на Кирияковото оплакване. Освен това /две думи не се четата/ на Газо п.Трайков /две думи не се четат/ да немай къде, виновница по затварянето на Митрето Пимбов и Дино Шекров, също за създаването на неколко фирари по убийството на Цеманов, за което тя най вече плачеше и викаше пред турците и посочваше неколко дъмбенци за убийци. Същата тая сега почнала да отива да развратничи со аскерите и това му се писа на Газо п.Трайков от Търпена п.Димитрова, по желанието на комисията, а той ни най-малко не обърна внимание. Като налачник на Костурско си понася безобразията които ги върши ..... , без никакво стеснение на душата му, особено за това, страшноисе тревожеше Кирияко, и имаше право, защото ние такива ги наказвахме а като гледат хората това, безправие /пет думи не се четат/ остават без наказание? Как после това население нема да негодува! Аз хвърлих неколко думи по тоя въпрос, но не последва отзив нито удовлетворение и така Кирияко со тъга на сърцето си замина.

Преди неколко дена Кляшев си беше оставил чантата во Берицките кории, по причина случай, беха намерени от неколко аскери. Те

ЦЕНТЪР ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

ППА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

се помислиха че ще бъдат заобиколени, понеже бяха само со поп Трайков затова си скрили чантата со книжата, Като неможаха други хора да я намерят отиде камичък заедно со Кирияко. Вечерта требваше да се разделим, Лазо и Розов да заминат за Апоскеп, а аз съм за Маняк. Часът беше шест ноще и той го немаше да се завърне. Това много ни безпокои. Като видехме че го нема и така се прибрахме во Ормана Манятеки.

2 юли - Манятеския орман - сряда.

Тоя гъсталак пресрасен за прикриване на комитите само едно лоша страна има - препълнен е от комарци и през целия ден ветъра не може да повее. Ни се извести, че Митре и Цико Котев пристигнаха во Жупаницката планина, имахме пред вид за вечерта да пристигне и Попов, за това трябваше да направим разпореждание за движението ни и да се разберем со Лазо и Манол. Между другите разговори аз откровено казах на поп Трайков /четири думи не се четат/ че е нетърпимо и че това много ни уронва авторитета пред населението, като знае колко е развалена до кокалите и ние търпим. Лазо малко се докачи и се виждаше едно вълнение в неговата душа, обаче неможа да заяви какви претенции, а ми отговори че трябва да се убие не сега, като се завърна от Пополе сетне. Тя беше осъдена още от когато предаваше за Цеманов и покойния Москов казваше "Ще я обесим во сред селото на върбата за нам!" Това решение не изпълнихме тогава по причина за да се освободи от затвора Шимбето и Доно Шекров та по после. Но до като те се освободят Лазо п.Трайков които беше по това време во затвора, той се освободи по скоро и оставихме тая работа вече на него. Но ето ... тя вече е още жива! Вечерта отидохме во Маняк и след като вечеряхме поп Трайков и Розов заминаха през Здрелци за Горенската планина и от там през Бабища за Мокрени. Кляшев и Митре пристигнаха во Маняцкия Орман от дето Кляшев дойде во селото при мене.

3 юли - Маняк - в четвъртък.

ЦПА, ф 226 оп 1 а. е. 210

От зори още ми донесоха неколко писма со разни неприятни
содржания. От Мокрени ми пишат че грцкия костурскиш владика бил
во Елхово со предателя Геле и со 40 души аскери, турнали под изслед
вание елеовени, дали отиват комитите во селото им, колко пушки имат
дали съм бил аз там и от там когато съм бил за къде съм заминал и
пр. Загоричени и те се оплакват от циркулирането на Геле по селата
заедно со аскерите. Попов и той пише че една дружина от 10 души из-
пратена от Коте, под предводителството на Аопст. Чекеларов била
около Бабчор ... /от друго място се научихме че Коте влезна л в
споразумение со Гелето от Србебрено, за да действува наедно против
нас/. Всичките ни писма се запазени и от неми може повече нещо да
се извлече. Само от Кършаков немахме писмо и не можахме положител-
но да научим що е направил во Смърдеш. Сеш чу различно: едни каз-
ваха че во Смърдеш ке убити трима мъже и три жени, други три мъже
и една жена и едно дете и пр. Но всичконе положително. От Попов
нищо неможахме да научим. И така вечерта се прибрахме со Митре и
со дружината му во Ормана Манятски, дето намерихме Ристо Цветков от
Кономлади, доста болен, оставихме го во Маняк и ние се прибрахме
во Старичени.

4 юли - Стариченската кория - петък.

Дойдоха от зори още, старчети да се видим, след обед ни
донесоха писма от Попов от Кузо Погончев и от Аристид. Попов со
Биолчев пристигнал во Манятцкия орман, на когото писахме скоро да
ни стигне до вечерта тук, се срещнахме и со Стериовата чета и со
Георги Христов, които винаги се навъртали околу тук. Вечерта слез-
нахме всички во селото да вечераме и свикахме селените на общо съ-
брание. Дойдоха от Госно и от Лудово членовете от комисиите и тия
прасъствуваха на събранието. Всичкото това събрание се състоеше
от около 20 души, им говорихме доста много на всички, но ми се ви-
де изгубена работа, никаква живост, никакъв дух за борба! Желанието
им е само да си седат дома, да се пазят да не би да бъдат подозре-

ППА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

рени от правителството, да се прикриват, под предлог че са патриархисти. Никакъв четник да не влези во селото и така само да се каже че и тия били четници на комитата. След отпускание събранието чакахме Попов до седем часа, през нощта и тъкмо що бехме излезнали от селото Попов стигна со дружината си и ни съобщи че на пътя заловили седем души турци от селото Забърдени, които отивали да гонят во Хрупища. Зехме ги и така ги занесохме во гората Стариченска.

5 юли - Стариченската курия - събота.

От зори още казах на Митре и на Стерио да хванат върха на Корията и там да чакат поляка от чифлика Лудово, понеже там винаги излизал да пази нивите, Момчетата се радпоредиха и чекаха со нетърпение поляка Муарем /кольонар/. обаче наместо да отиде дето го чекаха момчетата, той слезна ниско близо до Старичени и отиде при едни влахчета овчари. Едното от тех доде при нас и ни съобщи че поляка е близо и поиска неколко момчета да слезнат во лозето, да почакат да го занесе и да го хванат. Азъ незабавно повиках Пильо Кономладски, со 4-5 момчета, Кольо Добролийски, отиде и Пандо Кията Кономладски, со 4-5 момчета, Кольо Добролийски, отиде и Пандо Кията шев со тех. Хванаха местото посочено от Дина влашето и след неколко минути видехме влашето да го носи към местото и безцеремонно Кольо Добролийцки направи неколко крачки, протегна си ръката, хвана го и му извика: "Теслим: теслим!" ... Всички се измъкнаха от местата си и повториха думата "теслим", но всичко беше свършено, още когато Кольо му протегна ръката, той не мръдна,предаде си дългата корона "Гра" пушка 40 патрона и щика. След малко го доведоха при мене, вързан, той почна да хитрува да казва че нали не видел не искал вече да живее повече, че той пренасял пушки, че бил готов да носи ако сме го оставили. Запита кого казвали Георги и Коста, то ва ни заудуди. Запитахме го да ни каже от къде ги знае тия имената но не ни каза. Тоя същия поляк преди неколко дена стреля по четника Костандо и малко остана да го удари! От един турчин от Желегоже,

ПТА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

четата един ден била забелезана, турчина търтил да бега, а Костандо се впуснал по него извикал му да спре, и се предаде той не спрел почнал да вика и тогава Костандо стрелял два пъти и го убил. Полька Муарем като видел това не закъснел да почне да стреля. Тогава момчетата го оставили, защото не им помагало местото да го убиват. Но тоя звер сега е вече в наши ръце. Збрахме всичките войводи около мене а именно: Попов, Митре, Стерио, Кольо Добролийтци, Бисенчев, Георги Христов, Пандо и аз и решихме съдбата на тия днешни жертви: Седемтех турци забързенци да се занесат близо при Хрупища и тамо всички да се убият, поляка да се занесе близо до турското село Желегоже и там да се убие. Наистина турците от Забърдени се хванати не со пушки во ръце, и разбира се, жалко ни беше да ги колим, но сме заставени това да сторим по следните причини: Попов като ги заломи ги върза и ги прекара през делото Старичени и те видеха некой от селяните които го чекаха, един от забърденците позна Цильо Кономладски, Георги п.Димитров и много други момчета, които са лежали во Кортенския затвор. Между тях имаше един който миналата година беше поляк во Могила, аз го гледах от прозорците когато говореше со една млада жена и още тогава страшно се бех ядосал. Мисля за това да съм забелезал во миналогодишния ми дневник по обширно. Освен това, ние вече сме се изпарили и еднаж сме сгрешили со освобождението на Нестрамския поляк, когато той се показваше светиня, за които свички нестрамени гарантираха, че той нема да предаде, а след като го освободихме тикна 12-13 души во затвора! Сега нема защо да се затворат нашите невини селяни по добре чистотия, защото утре ще грябнат пушките и ще тичат подире ни. Ще пленяват и ще горят селата ни. Най после още раната на Дичо, Герго, Паки и другите убити при "Локвата" и "Виняри" не е затворена. Къде може да стане дума между четниците за освобождението им? Всички викаха: "Още седим; трябваше да заловим та да се хвани като за дажба на нашите убити при "Локвата" и "Виняри". Всички се радваха всеки се

готвеше да коли турци!" Привечер слезнахме в нивите под корията, збрахме всички четници около мен и им поверих заловените турци без оръжие, че не е човешко да колим турци без оръжие, защото со това и ние се показваме варвари, също като турците, обаче всички ми припомниха изгореното Смърдеш и избитите старци, жени и невинни малки деца, а това всичко стана от такива, които ги имаше во ръцете ни и щом ги освободим непременно всичко ще изкажат и утре първите ще почнат да нападат на нашите села; немаше какво да се прави трябваше да се свършат! Запитах го кой от всички желае да отиде да ги уништожи. Току речи всичките пожелаха, макар и да им беше казано; че трябва да се убият близо при Хрупища и трябва да се завърнат обратно. Оделихме триесет души со Стерио Ташков и со Георги Христов, дадохме седемте забърденци и заминахме. Поляка и той го дадохме на Нумо Желински, Коста от Желегоже, по когото му стрелише Нумо Дъмбенски, Петрето Шестевски и Насо Панчаров /брат на Митре/ и заминаха да го уништожат към Желегоже. Ние се опътихме през Жугелци и дойдохме во корията во "леска" близо при полето. /ето имената на турците забърденци и възрастта им, също и на поляка: поляка родом от арнаутлъка село "Тач" се именува Моарем Тазид, год. 35. Забърденци: Авип Адил - год.23; Мехмед Адил - год.22; Кязим Мемед - год.39; Репо Бекир - год.28; Адил Юсеин - год.46; Юсеит Асно - год. 40; Абедин Юсеин - год.20; всички млади и не женени за пушка да носат/.

6 юли - Доленската кория - неделя.

Получихме едно писмо от Търпена п.Димитрова и друго от Кирияко Търпевски во което пишат че Кършаков убил в Смърдеш три мъже и една жена, а именно: Цильо Янчев, Дичо Цапалков и Цильо Зурльо и жена му, но последните Цапалко и Зурло не доубити и ги занесли во Билища, това много ни очуди! Как така да не ги доубие и да остани живи! Цапалко вече и Зурло като и Цильо Янчов те се убиват като изменици и предатели а за жената,на Кършиков не бехме

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

му казали да убива и не зная защо я убил! Наистина тая беше една много лоша жена но не бехме взели решениие да я убиваме.

На ранкото во зори още пристигнаха пет четници които убиха поляка, същевременно пристигна и Коста Блацки от жупанищча со 6-7 четника. Стерио со четата не дойде при нас, остана во Жезулската кория. Привечер слезнахме во Долени во селото направихме едно събрание от неколко мъже и жени и след това, заминахме за Сничени заедно со двамата центрррви началници /Георги Христов/. Тук се стрешнахме со Стерио и дружината, ни разправиха че седемтех турци ги убили близо до Хрупища. Се прибрахме во планината "Одре", тук пренощувахме.

7 юли - "Одре планина" - понеделник.

Тази прекрасна планина е подходяща за комитета, сноци ми направи особено впечатление! Обаче тя била разделена на две: Малко и Големо Одре. Малкото било на некой бег и го пазел со поляци, а Големото Одре принадлежало на сничени, дойдоха сничени и ни се оплакаха, че бегът не им позволявал и усвоявал от техната местност не давал даже Сничени да берат дърва. До тук идвали много турците хрупнишени да берат дърва, двама от дърварите близо до нас и предхолагаме да се ни видели, това се разбираше от силното гонение низ пъта добитъците им.

Дойдоха осничени донесоха ни хлеб и никазаха, че около сто аскери дошли во Старичени и от там минали Кухалци до Долени. От селаните избили некой но по точни сведения не можехме да зберем дали е исказано нещо. Казахме на сничени да изпратят човеци, да изучат и да додат да ни кажат. Ние си останахме сами без да рознаваме местността.

8 юли - "Одре планина" - вторник.

От селяните сниченски никой не се появи и останахме без хляб, най после къде 5-6 часа дойде едно овчарче и донесе писма чак от Мокренския център. Момчето ни каза, че сноци дошел во селото

ПША. Ф 226 оп 1 а.е. 210

аскер и избил поляка Стерио влаха и днес го звели со них и замина-
ли към Д и с л а т т о , момчето ни съобщи, че от седемтех убити
забърденци при Хрупища, един останал жив и изказал всичко какво е
видел и как сме ги хванали и как идвали при мене старичени и пр.
Затова аскерите дошли" право во Старичени, ввели неколко селяни во
Костур ги изпратили, като ги били доста, но положителни сведения
немаха. Това известие страшно ме смути! Като видехме че нема да
ни донесат хляб станичени, изпратихме 7-8 момчета во Амза беговата
"Одре", да земат 7-8 овнета или козлета от власите /от гръцката
Блатца/ да ги опечем. След некой 2-3 часа момчетата се завърнаха и
донесоха седом ярчета, заедно со влаха овчар. Обаче между тех до-
несли и турчина Амзи бегов поляк, прочут звяр но тези села! Доде
Кляшев и ми съобщава: "Момчетата освен че донесоха ярета, ами и
поляка го заловиха и вече е тука!" Това много ме очуди. Тъкмо оно-
ва коетомислех вчера и говорих на некои от момчетата, да отидат да
пазят на водата и щом да замине да го уловат, обаче това се изпълни
и без да го чакат и пазат. Отидох да го вида и що да вида!! Тридесе
годишен човек, ръцете му под колената, гърбав со една дума цела
рангутанг, туу!! бре!! рекох що за човек е той та да треперат всич-
ки от него! Добре но той макар и такъв, но пак си показва своята
дързост! Момчетата като го видели изпокрили се докато се доближи
до тех. Колето Дреновчанче /Козинчо/ искал да го застреля, но вой-
водата Стерио Ташков спрел, обаче, Кучинчето повече не се стърпел,
спуснал се пред него да го хване. Гърбавият Шемо като го видел вед-
нага се хванал за пушката, сгодила се празна, та не му оставаше
време да я напълни, понеже Козинчето като хала налетело върху му
и като го видя, че прави опит за да турга патрон и за да не го убие
хвърлил пушката со приклада върху му и малко остана ремъка да му
се обеси на гушата на Шемо. Шемо като видя че нема спасение, хвър-
лил и той своята пушка на земята и ударил бегом, но Козинчо го на-
падна со такава сила, щото го прескочил и седнал на един камък и

ППА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

си ударил главата от която тече и крв, но за Кузинчо тези работи
са дреболии. И така Шемо вече беше в Козинчовите ръце! ,.. Всички
се събраха около него и на всеки му копнееше сърцето да го удри
да го закачи да го измъчи. Со много викане можах да го отърва. Из-
питах го от къде е, ми отговори: "От Гърлени съм, ме викат Шемо
Асанов, възрастен 40 годишен, женен имам две моми и едно момче,
брат му са казвал Ячо едноок /кьор/ и най лошия на света. Запитах
го дали имаше от неговите села во Смърдеш, когато последното идгоре
и Шемо ми изброи седем осем души като каза, не имало во Гърлени,
два три добитъци Смърдешки.

Момчетата хванаха един влах - овчар от Дисляпо и го доне-
соха при мене. Именуваше се Коста Георгу, страхливец до немай къде!
Успокоихме го, като се погледна на дире и видя Шемо се затрепери и
нисичко побъбри: "Бобо! тоя звер тука бил и ме виде! ах той ще ме
издаде! ..." И са клатеше главата овчара, запитахме го дали е лош
и дали го познава, отговори ни со един особен тон. Той е злодей,
ако го гледате така! Той много овци ми е крадил и преди 5-6 дни
искаше да ми откредни един овен, но като го видех скарах му се и
той веднага ми обърна пушката, той е ходил неколко години харамия".

Изпратихме в Сничени Пандо Сидов и още един четник за да до-
несат хлеб, по пътя намериха един овчарин покръстен на име Кольо.
Щом му казали Пандо, че Шимо сме го хванали, той рипнал от радост
и веднага се намери при мен. Видеха се и се здрависаха со другия
овчар Коста понеже се познавали. Кольо без да се целемони или да
се бои от Шемо, като другия овчар, обърна се към него и му извика:
"О Щемо! .. шчо ти семнеше, да ги фатиш комитите е,е,е!! ето сега
ги фати. Сега да ти кажа ти на кого му ги крадешр овците и на кого
му вртиш пушката? И без да иска позволение, Кольо отиде при него
близо, взе един щик от момчетата почна да го бие и да му казва:
"Кажи бре куче, защо я фатите некни тая жената от Оловради? я фати-
те или не...?" Шемо се призна и отговори че хванали и я обезчестили

настрана и му казах: Ако е тука Андреев

ЦПА. Ф 226 оп 1 а.е. 20

заедно со Сенко поляка от Гъка. Това възмути всички събрани около него. Момчетата почнаха да го бият! Стичах се и со много викане едвам го спасих. Оставете го рекох на момчетата, защото ще го направите не способен и вечер не ще може да върви, а той ще ни послужи да отидем во Гъка, да заловим и Сенко поляка. Шемо беше готов да ни услужи во тази работа. Решихме вечерта да отидем да го хванем и наго - Сенко та и двата да ги уништожим и со това да се всее страх во турското население и у поляците. Чакахме до три часа ноштта и едвам дойдоха момчетата от селото со два товари хлеб и со поляка. Стерио ни разправи, че един от седемте забърденци останал жив но днес умрел и изказал много работи.

Аскерите заминали надоле към Жужелци. Научихме се че в Тихнади имало един грък кираджия много богат и можело да го хванем и му вземем доста голема сума пари. Макар това да ни беше против волята но обстоятелствата докараха това да предприемеме, защото целта оправдава средствата, решихеме Шемо да го уништожим безследно и да се опътим към Сничени, да викаме един от познатите на кираджията от Мърчища и утре вечер да го хванем. Дадохме Шемо на Илия Биолчев, Георги п.Димитров, войводата Кольо и още неколко момчета, заедно со Стерио влаха, завадоха поляка во едно блиско дуло, да го уништожат и да го хвърлят вътре. Митре войводата му казва: "Щом го убиете и веднага да го хвърлите вътре да не тече кръвта". Кузо Темелков от Тиолища и той го гледам се върти около мене с турнат щик на пушката. Иди, рекох и ти да мушнеш! Поистина со голема радост, по едно време чухме пукот от пушка, това ме разтревожи и рекох на момчетата не е добра работата. Стигна Стерио влашето и ни каза, че не дочакали да го убият Шемо и го спуснали в дупката - жив остана и вика вътре да го вземат дяволите. Пак жив остава! Взех две въжета и аз отидох до там. Спуснахме едно момче вътре со една свещ /Кузо от Тихолища/ и едвам со голема мъка го намери. Щом го видя, Шемо му казва: "Дай ръката да излезва фатиме" Кузо му казва: "Кажи колко

ИПИ Ф 226 оп 1 ае 210

жени християнки си хванал и дали хвана онази жена от Оновради". "Я фати, пет сам фатил каурки" отговорил Шемо. Кузо почна да го мушка, а Шемо вика "Я фати, я фати!" и така се сварил со Шемо, нат рупаха отгоре големи камъни и така го оставиха за веки. Както се вевкдаше тай дупка на Шемо му беше позната, защото като види да ливбат шиковете по гърба му, щом му показаха дупката той веднага се сплъзна вътре. Момчетата като видели че той остана жив изгърмели по него но напразно. Шемо се скри настрани и си слезна чак на дъното. Ако беше малко по смел, много лесно можеше да не го убие нашя човек, когато слизаше надолне, защото той държеше свещ и Шемо лесно можеше да го удари со некой камък. Но види се Шемо не се сетти, или беше много изплашен. Ние се установихме на местността "Орлето" близо към Сничени. Не можехме да стигнем по нататък, защото осъмваше.

9 юли - "Орлето" - Синицката планина - сряда.

Ето еднаш чудесна височина от където се виждат всички наши села и току речи Деволската, Населицата, Нестрамско и чак до гръцките граници, всичко се вижда. Къде два часа забелезахме со бинокълите аскери да седят во турското село Забърдени под сенките. Наблюдавахме и чак до 6 часа и по после збраха се пред джамията. Тогава видях че са едно множество от 200 и повече души. Отидоха си към селото Галица и на пътя се стрешнаха с едно друго множество аскер, така щото се събраха до 400 - 500 души аскер. Потеглиха паралелно до едно место, после се разделиха, едните отидоха напред в Галица, а другите низ траповете и низ кориите потърсиха ги и пак се приеединиха и всички заедно потеглиха за Нестрам. Ние чакахме да дойде човек от Мърчица който трябваше да ни види в Гивхади и ни покаже богатия грък кираджия но напразно. Мръкна се и трябваше да се подвижим. Други аскери се видяха от към Хрупища, така щото плана ни се осуети и трябваше да се отдалечим. Оттеглихме се со една усилена бързина от "Орлето" и стигнахме во "Саракина планина", а

ПРА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

всичките момчета капнаха, понеже доста далеко беше.

10 юли - "Сакарина планина" - четвъртък.

Тук останахме на бивак на такова калпаво място, щото тряб-
ваше да ни подсетят и всички можеха да ни струмбочкат, защото от
всички страни заобиколени со високи непристъпни стени, само от-
пред оставаша един трап, който щом като се хване от неприятеля, не
остава повече друго, осевн да се самоубиваме или да се стражаваме!
В тези грамадни стени на една височина 40 - 50 метра направен ед-
на черква во която момчетата влезнаха. Влизането в тази черквич-
ка ставаше низ една дървена стълба, полугнила. Без да питат момче-
тата се качиха и когатовидях тази полугнила стълба, косите ми на-
стръхнаха! Чудно как не падна некой! Още по-чудна беше качването
ни по срещните канари за да излезним горе на височината. Некои не
можаха да се качат и заобиколиха доста много. Часа беше около 9,
когато се намериха на високата равнина при едни ниви костурански
в които женеха неколко селяни и селянки. Щом ни видяха неколко же-
ни избегаха от нивата. Селото костураджа не беше далече повече от
20 минути. Един от жетварите ни донесе един товар вода со едно ма-
гаренци и като видя че сме християни почна да нисе оплаква от кожа-
башиите и от азаите, че ги претоварвали със спаилъците и пр. Кост-
турачи е гръцко село с около 200 къщи, на Яни му говорих, че ние
сме християни и сме възстанници, които се мъчат да освободят Маке-
дония и затова да кажи на кожобашията да не ни предадат. Отправих-
ме се към Чурилово и насреща ни забелеха от едно бачило. Аз взех
с мене 15 - 20 момчета и отидохме на бачилото, дето намерихме само
един от овчарите а другия натоварил коня со манури /хубаво сирене/
и си заминал. Бачилото беше от гръцка Блаца, лукавия овчар които
беркаше в казана нещо бело, запитахме го що има нещо да ни даде да
похапнем и той ни отговори: Ето млекото се вари на ожака, друго ни-
що немам". Напълнихме неколко котлета да ядем но това не било мля-
ко, ами сурвашка от манурите, която никак не се ядеше. Благодарен

62

ПИА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

на Цильо Кономладски, той натрапа един кобел чисто мляко, три четири оки и от него ядохме, а проклетия грък щеше да се пукне за дето изядохме млякото. Казах му да не ни предаде на турците, обаче той почна да устроява план, как да ни предаде и от то пред нас!

Такъв прокретник трябваше да го заколим, но аз го набих доста добре и така си потеглихме. Казах му: "Щом ни предадеш ще те унищожим навръщане". Стигнахме над Чурилово дето чакахме да вземем заръчания хляб от Чуроловени. След като ни донесоха хляб, заведоха ни в буката Чуриловска и тук останахме да преседим. Нощта писах на Аристид в Черешница, да ни отговори за поп Трайков и Розов къде се намират.

11 юли - "Чуриловската бука" - петък.

Доде Чуриловската комисия и ни се оплака за следното: "Четникът Иван Христов от Черновища, дойде тук преди няколко дена прекрит от комисията и заедно со Тольо Христов, почнаха да се разхождат из селото и се загнездиха во една развратна фамилия. От това не добро прикриване го видеха човеци от Геринци и се почна да се говори че има комити в Чурилово. Затова ние го повикахме Апостол Христов и му казахме, защо да не ни каза нас, че е тук Ването и като как е дошел тук, да не би да е избегал от началството. Тольо на место да ни отговори, той почна да вика и да казва че бил поставен над комисията и пр. ... Ването чул това и излезнал от къщата и веднага с един бастун нападна едного от комисията, също и Тольо се нахвърли върху ни, а на един от комисията му я счупиха главата, ако това е дадено да вършат четниците тогава да знаеме! Ването тук ни се престави за болен во ногата, но това ние не забелезахме защото тичаше повече от нас. Той трябваше да дойде при нас, ние да му намериме квартира за седене. Ние досега криехме от вас, но от сега нема що да крием, в нашето село нема дерман, от неколко жени развратни у които отива постоянно телето, ето сига и Ването, а понапред отиваше и Никола Андреев, на когото еднаж му забелезахме той

ЦПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

удари един шамар на Динето Кожабаша. Молиме да вземете мерки ..."

Селяните това го говореха во присъствието на Кляшев и всичките го изказваха до един особен тон! Обещахме им да разгледаме тия работи, след като се завърнем. Писах во Мокрени дар ни изпратят еден куриер да ни вземе. От Бобища ни писа Михаил Николов, че Лазо и Манол били в Куманицкия гъсталак и можем да се намерим. След малко получихме писмо от поп Трайков, во което ни пишеше, че се стрешнал с Митре и ни кани по-скоро да се стрешнем. Къде 10 часа привечер се стрешнахме и ни разправиха следното: "Ние отидохме во Мокрени и се стрешнахме со Никола Андреев, той не можа да избяга след като се разговорихме и му обяснихме неговите грешки, поканихме го да дойде со нас. Той отказа заедно со некой от четниците, ние почнахме да ги обезоръжаваме, четниците и като видеха това, обещаха да вървят со нас и така дойдохме снощи чак тук, но при зори Андреев си взема четниците кой знае как ли ги измами и ни избега, та сега сме на мнение, да се завърнем и да го хванем или да направим едно общо събрание, да го обявим на всички, за неговите пристъпления. Да го изолираме и да назначим друг войвода за тоя център."

Аз им се скарах за дето почнали да го обезоръжават и за гдето като постъпили така, трябваше да ги обезоръжат еднаж за винаги. Разбира се четници да си позволиш да ги обезоръжаваш и после да ги оставиш свободни, ще избегат и още повече като неми. Но както и да е, вечерта всички подеглихме за Мокрени, една част со Розов останаха на Клисуравката Бука, другата со поп Трайков над Мокрени во буката, а ние со Кляшев слезнахме со една част в селото.

12 юли - Мокрени - събота.

Дойде при мене комисията и центровите началници. Комисията всичка скърбеше за дето нея удовлетворихме и за дето оставихме обезобразния Андреев; центровите началници и те все искаха да го защищават но немаше во какво да се придържат. Повиках един от центровите началници, Симо Костов, настрана и му казах: Ако е тука Андреев

ЦПА. Ф 226 оп 1 а. е. 210

кажи му да се яви пред мене, защото после ще пострада, сега е време да се изглади тоя въпрос, ако не се яви ще изкараме всичкото негово безобразие на яве и официално ще го уволним, ще назначим друг войвода на центъра и комитета ще го преследва. Симо Костов извести за всичко говорено от мене на Андреев, вечерта се получи едно писмо дълго и широко претрупано со глупости, во което отказваше да се стрешне со мене. Случайно се стрешнал со неколко наши момчета от четата и като ги видел веднага ударил на бег. Както се вижда той е зел хляб от Клисура и посоката му беше пак към там. Писах му во отгово на писмото му и го подканих да дойде при мен.

Вечерта дойде поп Трайков и Розов при мене. Писах на терин-ци да доведат четите и да ни определят място да среща, за да нападнем предателя Вангел Геле Сребренеца. Тоя предател со помощта на владиката, почнал да прибира около него разни елементи и да преследва нашите чети. Преди неколко дена, владиката заедно со аскер и Геле отишъл в Зеленичe; строшил вратата на българската черква и после я запечатали. Арестуваха неколко работници и така си заминали. По всичките села все со това се занимаваше, да произвежда скандали и да напада комитета.

13 юли - Мокрени - неделя.

Решихме да се разделим на две части: едната да замине за към Емборските планини а другите за към Гърцко-блацките планини дето имало некакъв богаташ от Гепшица со стадата си и имал бачило да изкарва кашкавал и сирене. Той бил много богат и само со три-четири сеизи седел. Та решихме да го заловим роб за да вземем некоя сума, защото сиромашията така ни е надвянала щото между всички ни се появиха караници и то само за дето не можем да обуем и облечем четниците. Днес получихме писма от неколко войводи, во които страшно ни нападаха за дето не сме им набавяли всички потребности за четите: некои докачени от обноските на Манол Розов, поискаха да се разотидат. За въпроса на Андреев решихме: Да го изоставим за сега

ЦПА. ф 226 оп 1 а.е. 210

и да му пишем да се вразуми, да дoди или при мен или да замини при Щаба. Ако това не направи тези три четири дни, до като ние се вър-нем в тоя център, да направим обко събрание и со окръжно да заявим че се лишава вече от войводството и се смята за отцепник. Вечерта повикахме комисията селска и им говорихме за решението ни за Андре-ев, също говорихме на центроводителите. Писахме писмото и го дадох-ме да му го предадат. Ние се разделихме както казах на две. Аз и Кляшев со войводите Митре, Стерьо, Кольо Христов и четите им се отправихме към гръцко Блаца, а поп Трайков и Попов со четата му заминаха за Емборската планина. Ние се установихме во местността "Громпопо".

14 юли - Емборската планина "Громпопо" - понеделник.

Во тази прекрасна и огромна планина препълнена со овчари, ние се прикривахме през целия ден и останахме незабелезани. Вечер-та още 12 1/2 часа се отправихме към Блацките местности, минахме край блацките гробища и към 5 1/2 часа сутринта стигнахме во гръц-кото село Титирище. Оставих дружината край селото а аз со Колето Гежов и со Кузинчо, влезнахме во селото и тропахме во една крайна къща, която ни се отвори и во която влезнахме. Тук се срещнахме со брата на Колето - Насо Гежов. Той прави кашкавал на некои солунски търговци. Се качихме горе и видохме неколко стаи пълни со кашкавал. Запитахме за богатия лепчински бег, който живее во Думовища, дали е там или не. Насо ни каза: човека по стария, е во лепчица, а син му и брат му са там, но брат му е фирар. Во говоренето Насо се познаваше че се изплаши страшно, изпратихме да дoди и дружината и след малко се збрахме всички. Успокоихме го Насо и потеглихме за Думовища. По пътя стрешнахме на много места овчари и от кучетата им бехме пострешнати и изпращани со лаяния. Стигнахме во един мона-стир, и тук кучата ни посрещнаха со своите цивкания, но ние минах-ме со голема бързина и се отбихме от пътя за към гората на десно, и едвампристигнахме да се омъкнем во един нисичък нодоста гъсти

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

копачки /гъстълак/ тук се затаихме защото вече съмна и местото ни-
кому не ни беше познато и така се спотаихме. На куриерат Колето
Гежов от Мокрени му беше позната само пътя за Думовица при Кулата
и бачилото на бега.

15 юли - Думовица - вторник.

През целия ден се пазеше голяма тишина и никой не смееше
да се изкашли свободно или да се подвижи от местото защото от вся-
къде бехме заобиколени со овчари со стада. На два три пъти кучета-
та ни лаеха и ние чекахме да бъдем забелезани от овчарите, но как-
то се виждаше не ни забележили. Къде пладне мина игумена към бего-
вата кула, на пътя го стрешнаха 2-3 турци и го запитаха: "Сапахбе
готину аскеро бе гормедин?" Отговора на попа не достигна до нас
да чуем, защото отговори много низко. Привечер отидохме со Кляшев
да разгледаме местото и да решим нападението на хващание на бегът.
Обаче горко сме били излъгани! Ние мислехме че ще намерим само ку-
лата во която да седи бега, според както ни беше казано а сега ние
сме изправени пред един голем палат, здраво направен со железни
врати и около алмии со доста високи зидове со вар. Неколко други
къщи и яхъри во които живееха сума работници и добитъци, а кучета
колкото щеш! Така щото цял чифлик. Тук се пренасяха снопия и се
вършеше, прашеха некой опоздели царевици и пр. А от страни до две
три стотини крачки бачилото, така щото цело селско движение со кя-
ите му, со пъндарите му, со всиките работници, ни се престави нещо
невъзможно да се осъществи и се хване бегът, при това немаме и бли-
жен вътрешен калаузин. Дойдохме до следното заключение: Бегът ще
може да се хвани само ако има преоблечени 5-6 момчета во аскерски
или заптийски дрехи, иначе неможи, а такива дрехи немахме, затова
се изоставихме от намерението.

Мръкна се излезнаха всички момчета от леглата си, збрахме
ги и ги запитахме дали имат хляб, отговора беше един от всички и

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

много кратък: "Немаме!" Сега тлябва ни хляби трябва да заминем по посока към гръцкото село Гопница, та там да направим нещо. Добре но хляб ако вземем от беговото бачило; ще направим скандал и ще ни се развали може би работата за Гопница. Решихме да земем хляб от близкия монастир. ..... Се зближихме до монастира и изпратихме 5-6 момчета да влизат да вземат игумена и го доведат при нас. Казахме на войводата и на всичките момчета, да не говорят никак български, а само да си мълчат, само тия които зноят добре гръцки да говорят, но и те помалко, да му се представим за гърцка чета.

Преди малко се завърна едно от изпратените момчета и ни каза: "Игумена е болен не може да дойди". Взех две момчета и отидох во монастира. С влизането ми срещнахме неколко власи и влаинки пред вратата на църквата, които вечераха, по нататък други гърци от Горна Пелена, там други работници седнали и свички вечераха. Поздравих ги всичките, те ме посрещнаха со особена вежливост. Един от слугите со содрана долама /от маница алажена/ ме заведе во стоята дето лежеше игумена. След мене влезнаха неколко наши момчета во стаята, а също и некои от гърците. След като се поздравихме со белобрадия игумен, който се подигна от постелята и си казахме обикновеното живо здраво, аз помолих всички да излезнат вън за да останем само со игумена; така ни останахме двамата сами во стаята му, седнати един срещу друг и на близко. Старика ме закълна и ме запита: "Ти ли си капиданина?" Аз му отговорих: "От Гърция дохождам!" - Да от Гърция? - Наверноисте изпратени со мисия от там! Колко души сте? - Петдесет души сме, и наистина сме изпратени от вътре; дето ще се стршнем со владиката Каравангели, той после ще ни упъти какво да правим.

ние тая вечер ще се отбием ей там горе над монастира, дето ще чекаме човеци от Гърцко Блаца, да ни вземат и ни пренесат към Костур,

ЦПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

68

- Да; да! Той е един юначен митрополит, страшен патриот! Той се бори отчаяно со българите во Костурско. Тия прокрети, едно време убиваха турци, а сега убиват христијните, та не знаем как ке я вапсаме, но вервам тия нищо нема да направят!

- Прези неколко дена се срешнах со един от старите капиданарси и со него говорихме на дълго, той ми каза, че българите правят грдултии но ние ще сполучим, защото ние сме много; освен това всичките други царие немат синове, та во случай даването на една автономия, ще бъде назначен синът на нашия крал Георгиос, онзи но малкия - Николас, та пак ние ще ударим кьоравото,"

Тъй зер, отговорих му, тук има умна политика, тая която води нашият крал е най-хитра, българите и подир 500 години не ще могат да я разберат, Освен това отче, аз не видех нигде до сега некой българин, макар толкова дена да пътувам. Къде на довялите се тия българи азм не зная!

- "От Блаца нататък ги има и от утре вече, ще имаш срещи со балгари, колкото за по тукашните села немаме българи."

- "Нейсе ще ке срещниме и ще разпределим со тия варвари ... Но имате ли готов хляб да ни дайте отче?"

- Ще ви дадем колкото имаме всичкия чедо мое! Колко хляба ви трябват? - Ами за петдесет души отче! У само двадесет хляба се намират мисля!

- Яни, Яни, ела тука! Влезна Яни со съдраната долама и игумена го запита:

- Колко хляба имаме? - До двадесет , отговори Яни!

След малко хлебовете се донесоха. Стария челнокапец и белобрадец унесен от разговора ни, най малко не се сещаше да ме разгледа и ме познае по облеклото, че не съм гърцки паликаре, а съм български комита! Той си продължи разговора и ни най малко не се осъмни:

ЦПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

– "Ами нещо друго нема ли да ми кажеш? Как минате по пътя прикрити или явно?"

– Прикрити отче, разбира се, е докачение за турското царство да ходим явно, со това се показва че не е способна Турция сама да се пази и ще се кажи, че ние гърците им идваме на помощ. Както и да е тук се работи майеторски. Ние от една страна идем като на помощ на турците, а от друга, щом да стани нещо от страна на балгарите, веднага ще го направим "котохи" /окупация/ местото и ето ти как ще сполучим со най голема леснина! Днес е потребна хитростта а ве грубата сила казва отчето, турчина е още върварин и не се сеща що му се прави. Сета вече, продължи гърка калугер, свободно ни остават да циркулират нашите вестници из всичката Турция. Тук стареца възхитен се изсме доста на високо и почна да ми разправя следното:

– "За вестниците това го научих, но една друга още по интересна новина се научих: ще станем сватовчина со Турция. Искал султана да даде една щома от неговите на Георгиьос Критски, разбира се ще я покръстиме но дали това е верно?"

– За това става въпрос отче, но неможеше да се споразумеем защото султана не се съгласяваше да я покръстиме, а поиска Георгиос да се потурчи и така сега я оставиха тая работа, та не знам какъв край ще вземе. Тук стареца се намуси малко, не му дойде добре да се потурчи Георгьос! За да отклоня въпроса веднага го запитах:

– Не ти ли беше известно отче, че ще заминем ние тука?

– Не, отговори ми.

– Чудно нещо? След 2-3 дена ще минат още 50 души, па тук, та требва да знаеш да гипосрещните!

– Хубаво, хубаво, чедото ми!

– Позволи ми отче да ти кажа адио!

– Чакай да те целуна мойто чедо и се подаде со брадата към

ППА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

мен, която се лепна до челото ми! Аз стиснах ръката му и така се разделихме со отчаяние патриот политикан, старец. Слезнахме по стъл бите и се стрешнах со власите. Запитах ги: Как сте как минавате со турците ха?

- Да, както и да е, со турците добре си минаваме. Но мисля со българите зле! Влахът и двете влаинки одговориха:

- Со всичките си минаваме добре и со българите добре! Що не ни го донесе онзи другия капитан да го видим? Онзи со големата брада! последните думи влахът изговори на български ....

Ха си рекох ни усетиха.

Прегледах черквата която е доста стара и просто устроена и си излезнах. Се опътихме попосака към гошница без никой от нас да знае пътят и стигнахме на един доста висок върх. Тук се спрехме да преспим.

16 юли - сряда.

Во зори още продължихме пътят за към гошница обаче срещнахме един коняр и двама овчари, зехме единия овчар со нас и конярат Те ни показаха къде има вода и се установихме на един връх, срещу селото Шан. Около 3-4 часа съгледахме со бинокъла неколко овчари, които заделваха неколко кози, между овчарите имаше и един шишкав облечен во долами алажени. Ставай рекох на Кляшев да видиш един богаташ касапин наверно, станда Пандо го погледна и решихме да го хваним като предполагахме че има пари у него за купуване на козите. Изпратихме Стерио Ташков со неколко момчета и след малко го донесоха касапина, при нас, заедно со едно малко 12-13 годишно момче и со двамата овчари. За големо удивление от двамата овчари единия се случи същия, на който бехме му взели преди неколко дена седемтех кози за месо, които ги опекохме во "Одре", преди неколко дена кога- то заловихме попяка Шемо.

Той нещастника тогава тагава така се уплаши, щото на другия

ден

ИПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

збра стадото си и дошел тук. Ха! Тамам, рекох му сега ще се разберем! Ето това ни направи да се измъчим до тук. Ти мислиш че ще се отървеш ха? Той нещастния си мислеше че наистина сме дошле за него и замръзна не знаеше што да кажи! Държахме ги до къде девет часа, говорихме на касапина на дълго и широко, той се случи един от онези касапи, които работят на вересия, та немаше що да му говорим за парична помощ. Той беше роден от Багатинко и се именуваше Атанасиос Цаганас, около 55 год. Говорихме му и за другите власи и така всички ги освободихме.

Потеглихме за към гошница со намерение да хванем неколко от селото и още там да им искаме некоя сума пари, така што да направим една гюрултия и след това де си заминем за нашите села. Минахме през едно бачило, там намерихме две магарета товарени со манури /хубаво сирене/, всичките момчета грабнаха по неколко глави и го задигнаха, взехме и 2-3 гуни от бачилото и така продължихме пътат за селото. На всекъде жетварите очудено ни пострешнаха и испращаха со погледите си.

Преди да влезнем во селото стрешнахме един мъж и го запитах какво има во селото и кое е кожобашията. Отговори ме; че били таксидарите и двамата турци поляци, а кожобашат бил Александрос. Като се доближихме до самия край на селото спрехме всички, за да се приберем и да кажем нещо на момчетата.

Задържахме всичките селяни да не влезат вътре и да разкажат посъвтевахме нашите момчета да си отварят очите и да гледат на четири страни, всички да си турят ношния патрон во пушките и да тръгнат под ред, за към къщата на таксидарина и на поляците. Наредиха се момчетата, тръгна напред войводата Кольо Христов /Добролийтци/ после Стерио Ташков, Пандо Сидов и още неколко момчета от Костенари йската чета, след която аз вървех, след мене Кляшев и войводата Митре со дружината си. Со нас взехме и двама селяни единия го да-

ЦПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

дохме на Кольо и Стерио да им посочи къщата на таксидарина и кожа-
баша а другия задържах го при мене. Дойдохме пред къщата на такси.-
зарина който ни я посочи селенина но тя беше заплючена и затова си
продължихме пътя за во сред селото пред черквата. Кольо и Стерио,
като вървеха направо отидоха при събраните селяни и се поздравиха
по гръцки со "добра вечер", ръкуваха се со некой и там бил и такси-
дапина со когото Кольо се ръкува. Той си пишеше нещо по турски и
продължи пак да си пише. По нататък съгледажи и са видели двете
заптиета, които веднага Кольо им се добрижи и им каза:

- "Калканас бе!"

Те почнаха да се усмихват и за зяпат, со пушките оставени
пред тях. Кольо хвана им пушките и на двамата изтогава те се сеп-
наха и станаха да се защищават, обаче късно беше. Стерио го грабна
едния и аз вече стигнах и го ударих много силно со тоягата по гла-
вата и той отпусна пушкатаси. Кольо и той го удари по гърдите со
приклада но турчина веднага грабна Кольовата пушка, а во същото
време Коле се залови со други да се бори. Първия почна да бега,
тъкмо исках да го застрелям, ме превари Стерио го застреля и падна
на местото. Аз веднага се обърнах на помощ към Кольо и застрелих
противника, обаче не го пододих на здраво место ..... Понеже пуш-
ката му я зема Пандо Сидов, турчина като се виде без оръжие и хва-
нат здраво со коравите ръце на Кольо, той изкара една доста голема
кама, искаше да я забие на Кольо, но нашия Кольо му завърти ръката,
а пък аз го ударих со тоягата и остана ножат во Кольовите ръце.

Турчинът се опити да се защищава но неможа да се отърве
от Кольовите ръце, аз сега стоях пред турчина а Кольо като го збра
добре към себе си почна да го мушка со ножето по гърба. Аз пък про-
дължавах да го гледам и го оставих со неговото ноже да го измушка,
добре но турчина беше един пълен младеж, здрав и като виде че се
забиват ножове во гърбът му, си собра всичките сили и се изкубна

ИПА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

от ръцете на Колью и почна да бега но за жалост не можа да направи пет крачки изпиде моята "Манлихерка" и той моментално се намери на земята паднал. Стигнаха всичките момчета и почнаха да ги мушкат двамата повалени полуживи още заптиета, ги направиха на решето от мушкание. Всичко това стане со голема бързина во неколко минути само. Зад мене гледам ми се представи един още жив едър турчин, той беше таксидарина.

- Имаш ли събрани пари бре читак рекох?

- Да! Ми отговори и искара една кесийка малка, наверно со жълтици, ми я подаде сам и каза да ги преброя.

- Нема нежда казах! Заповедах на момчетата да го претърсят. Тогава той изкара една друга по голема кесия и мия подаде и нея и се виждаше че во нея има бели межидии. Момчетата почнаха да го претърсват и му намериха едно револверче "Шмит" от по пет патрончета. Взеха му всичко и неколко книжа.

Тия ми ти пусти гълци селяни се изплашиха и почнаха да бегат но Митре и Кляшев ги спреха всички, ги повикахме около нас и рочнах да им говора че те не са патриоти а се предатели, заедно со владиците и сопоповете, па също и онези гърци во свободна Гърция и всичкия им печат и пр. От това се виждаше, че на всички им ставаше мъчно, за дето казвах че са предатели а некой даже протестираха!

- Е, добре! Продължих аз ако вие не приемате да ви наричам предатели можете ли да ми кажете че сте добри патриоти, когато вие ни най малко помощ не сте сторили на комитета?

- Е, това го признаваме! Никогаж обаче не ни се поиска такава помощ!

- Ами вие не слушате що работи и какво прави комитета. Не се ли погоди един свестен човек между вас да ни потърси и да се разберем? Но изглежда, че е изчезнал тоя пратен едновремешен гръцки

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

народ, вие останахте калпазаните и угодниците на турците. Вие ни наричате / ...../ убийци на гръцкия народ, но ние не сме такива, защото до сега не сме убили никой невинен, истински грък, а сме убивали гъркомани които прелъстени от гръцкия владика, стават предатели на и ни предават. Вие това го знаете от отдавна и нито еднаж не сте протестирали. Но както и да е, ето ние не сме убийци на Македония, а убиваме турци, както виждате. Но знаете че свободата ако дойде тя ще бъде за всички ни, но за вас не ще бъде така сладка както за нас българите, защото свободата е сладка когато се сдобие со кръв и не подерана. На това нищо не можаха да отговорят и най после им предложих сами да измислят и да ни кажат со що ще помогнат на комитета, Те се сбраха на една страна да се съветват след майлко дойдоха и казаха че не са всичките чорбаджии тук, за да решат, почнаха да прават един списък и да ни занимават со некой залъгалки.

Катовидехме че ще ни закъснеят а ние им определихме сумата от сто лири, които петдесет сега да се броят те се съгласиха и казаха да изпратим четници и со тех да вземат тия сума от неколко лица. Назначих за тая цел войводата Митре, от кого страшно се изплашиха нещастните гърци, но со доста голема мъка едвам се збраха 23 1/2 лири. Часът ставаше три и требваше да се върви. Свиках момчетата около мене, които донесоха пред мен едрия роб-таксидарин, той нещастния трепереше и незнаеше що да кажи. Изследвах го, но той не можеше и не знаеше вече да отговаря, защото момчетата не чакаха да им се командува а сами започнаха да го мушкат со шиковете. Хайде рекох му най-после нека да носи: "Чок селям на мухамеда!" и изкумандувах: "Мушни!" забиха се неколко шикове на Сулеймана таксидарина, родом от Мавровo, след това извирихме неколко пъти со тръбата за сбор. Веднага всички се събраха а Кляшев и Биолчев написаха по една бележка която оставиха на гърдите на убитите турци и потеглихме за

ПМА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

към Чурилово, боси без опинци и едвам пристигнахме на осъмване на планината "Кайнак", во гъсталака над Фотиница.

17 юли - "Кайнак планина" - четвъртък.

Изпратихме четника Митре Бабчорски во Черешница, за да кажи да ни донесат вода, защото никак не махме нито капчица и всички умирахме от жажда. Мнозина от момчетата се възхищаваха от напраевното в гошница и си разменяваха разни думи по случката, обаче, от много дългия път мнозина се поболеха вечерта се сбрахме во Черешница, дето призори стигнаха п.Трайков и Розов со другарите.

18 юли - Черешница - петък.

Тук се научихме, че Коте обра во Корешчата некакви мемури, които имали събрани пари от Желево. Писахме писмо за гошница в което му предлагаме да си внесат обещаната сума. Решихме да повикаме некой куриер от Прекопана и да заминем за Сребрено, да унищожим Гелевата дружина, и да накажим фамилярно некой от привържениците на Геле, обаче куриер не дойде от Прекопана и немаше кой да не води, за това изменихме посоката. Се научихме за Геле бил нападнат нощно време на пустия от некоя Леринска чета, били ранили един който заловили жив.

От към Кършаковия център ништо не знаехме што става, нито писмо сме получили от толкова време.Вечерта се прибрахме во агъла-ка Тихолицки.

19 юли-Тихолицкия осой - събота.

Получихме едно писмо от Кирияко Търповски от Апоскеп ни пишеше, че Кършаков бил ранен и не ни описа как и що. От Кършаков и Лазо Киселинчев имаше също писма, во които първия молеше да му изпратиме церове да се цери, а Лазо ни пишеше как беше ранен от Котевите четници Кършаков над Смърдел при чешмата "Бели Кладенци", същия ни съобщаваше че Динчето Яневски от Габреш бил убит от Лабро Кизов от Габреш, тоже четник от Котевата дружина. Динето беше един

ППА. Ф 226 оп 1 а.е. 210

от най-добрите работници и превързан към началството, върл противник на гърцизма.

Наверно неговото убийство е извършено по желанието на владиката. Писах на Кирияко Търповски да ни стрешни во Дреновенския Осой.

Направихме едно събрание на всичките четници и му говорихме доста много, това го сторихме за да се усили подържанието на духат, понеже се забелязваше едно разстройство. Ни решихме да заминем за Смърдецката планина и от там да нападнем и да изгорим турското село Капещица. Вечерта заминахме за Дреновенския осой.

20 юли - Дреновенския осой - неделя.

От рано дойде Липо Лекаров и ни донесе едно окръжно от щаба во което ни пишеха за денат на въстанието. За големо наше очудване видехме че ни пишат 20 срещу 21, се обявява въстанието низ целата Македония. Това много ни очуди и ни изненада защото не остава никакво време за да направим нужните разпореждания.

Както и да е, се заехме со разпорежданията. Решихме да изпратимво Костур по двама човеци во неколко ханове и во четири часат през нощта да подпалят ханищата. Изпратихме Ванчето Москов, во Дъмбени да вземе Лазо Поповски и да отидат во хана на Колето Габрецко да запалят неговия хан. На Дичо Дреновчара хана, натоварихме едно момче от Кономлади Мано и дедо Димо Попов от Дреновени, на Алекси хана изпратихме четника Насо Бабчорски, и заедно со Насо п.Николов да го подпалят. Жупанишчени пък некой други, а Апоскепени други ханища, а ние да се доближим, да нападнем чадърите та со това да отвлечем вниманието на правителството и да създадем сумятоха и страх. Изпратихме човеци во Дъмбени и во Жупаница, писахме чрез Липо Лекаров во Смърдел, чрез п.Киров во Косинец и Въмбел, Върбник за да заминат и прекъснат телеграфните жици, издадохме едно кратко окръжно со което обявяваме въстанието. Вечерта се разде-

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

ролихме со Митровата чета и заминахме за Апоскеп. Тук вечерахме, Ролзов замина за към Загоричени, Кляшев за към Блаца, а ние со п. Трайков и со Поповата чета и со Стериовата потеглихме закъм Костур. Се стрешнахме со Жупанишчени на определеното место. Часат стана вече 6 а още во Костур немаше да пламни. Апоскепени не пристигнаха да отидат во Костур. Жупанишчени малко остана турците да ги заловат и со триста мъки забегнали! Бабчорени и те наверно не пристигнаха. Оставаше да се надеваме на Ванчето Москов и на Дедо Димо, но на тех не знаем що им се случи. Тъй или иначе но факто е, че нишо не стана во Костур. Жупанишчени ни казаха че около сто души аскери били около Жупаницките лозя. Во Шестево и там имаше други аскери а до като стигнем на местото ни требваше още един час време и така не ни оставаше време, защото щеше скоро да се осъмни. Освен това що полза да отидим и изгърмими неколко залпа? Когато нищо от вътре нема? За това решихме да се върним и се сбрахме на Апоскепската планина на "Мелимите".

21 юли -Апоскепската планина - понеделник.

Тук се збрахме Апоскепската, Жупаницката, Тихолицката, Поповата и Стеровата чети, всички около сто души, от Костур си дойдоха всички и казаха че не им било възможно да подпалят ханищата, защото во тех имало аскер поставен на квартира. Към часа 5-6 се разделихме со п. Трайков, той замина за Дъмбени, а аз со всичките чети потеглих за Шестево, да нападнем там аскерите които били со таксидарите една част, а другата част да нападне Вишенския аскер, обаче ни се извести че аскера от Шестево избегал. На Митре войводата му бех писал да се наближи и той към Вишени, понеже запитва- ше што да прави. Денем со около 120 души влезнахме во Шестево дето жените и децата кръстейки и плачейки ни посрешнаха. Седнахме под високите и хладни тополи похапнахме малко, писах во Вишени да се приготват да нападнат на аскерите от вътре. Писах на Кляшев да е

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

готов от към десната страна да нападнем со Блацени и Черешничени. Казах на Попов, от Бабчор да излезни около Вишени со Бабчорени и така потеглихме като взехме и неколко души от Шестеево. Низ пътя планирах да стрелим неколко пушки и да изпратя един селянин да кажи че комити 7 -8 души убили един сувария и затова да ги предизвикам да излезнат от Вишени. Обаче на пътя хванахме около 25-30 души Жервенци турци които идеха от Костур от пазар, ги врзахме всичките и ги поведохме подирени. Момчетата забелязали десетина души от към Тихолицкия път и затова изпратих Нумо Желински с 15 души Шестевенци да ги нападни, още не беха достигнали на определеното место то аскерите минаха преку пресеката Вишенска и Тихолицка и момчетата като вървеха от към десната страна, едвам ги забелезаха макар че беха много близо. Аскерите ни гледаха нас когато им бехме на среща. Веднага Петрето Христов Шестевенски гръмна върху им, турците се заборкаха и почнаха да бегат по разни посоки, почнаха да гърмят и другите момчета и те се намериха между неколко огньове. Се отправиха да бегат към срешните височини нагоре. Като видех че ако излезнат и, те заемат височините ще се намерим во опастност, нашите момчета макар и залесено местото, почнаха да ги обстрелват со Манлихерката и те беха принудени да се крият и се завърнат назад. Нумо Желински пое дружината и без страх се хвърли върху турците, те почнаха да бегат към Вишени. Ние ги пресекохме, неколко турци паднаха убити, другите со бегане се спасиха. Почнаха другите аскери от селото да стрелят и да тичат, аз заех левата височина со Болчев, дето се стрешнахме со Митревата чета. Попов со другите момчета со Стерио Ташков во верига, настъпваха към Вишени. Добролийтски го изпратих по рано и той навлезна во Вишени. Со Митре избихме около 20 души турци жервенци, а другите и децата ги оставихме. Попов и той избил 3-4 жервенци. Навлезохме всички во селото от към Кондороби, пристигнаха около 20-30 души аскери, пристигнаха аскери

ИПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

и от към Костур, во селото седехме до 2 часа вечерта и от там заминахме за пресеката между Блаца и Черешница. Тук се съединихме со Кляшев и се прибрахме всичките чети.

22 юли - вторник.

В зори потеглихме една част за Прекопана а друга со Митре Влашето за Бабчорско за да отидат към Кономладските аскери. Ние мислехме че ще намерим аскер во Прекопана, за да се разправим со тех, но за жалост те избегаха от вечерта и оставиха храните. Тук останахме на почивка. Около 8 часа се сбрахме во сред село то хванахме предателите, Поп Христо и Ването Роров, при тръгването край селото ги унищожиха момчетата. Оставаше още един предател но той влезна во редовете на Прекопанската чета и остана друже да се уништожава. След една реч която държахме на Прекопанци, потеглихме за към Върбица над Загоричени дето се збрахме и останахме на почивка да преноќуваме. Всички бехме на брой 340 души. Известихме на Манол Розов во Бобица че сме тука, за да се присъедини и той за да се разпределим.

23 юли - Върбица - среда.

Се научихме че аскера от Загоричене избегал. От Манол Розов ни се извести че Загоричени не искали да въстават че ние со Кляшев со знамето и со една дружина от около 60 души, слезнахме в Загоричени, а Попов оставихме со другите чети да се закрепи на Върбица и над Бобища.

Со слизането ни во Загоричени срещнахме една дружина от 60-70 души от Жупанци и Шестевенци. Тази дружина се присъедини към мене. Като видеха това Загориченци всички излезнаха да ни посрешнат, а жените само секръстеха и плачеха. Влезнахме во една къща да отпочинем и да съ готови, а също и четниците ги уредихме низ къщите за да похапнат и да са готови за всеки случай.

След малко от Попов ни се извести че аскери идели от Кайляри во Клисура и той изпратил две отделения да ги нападнат, веднага ние

ЦПА. ф 226 оп 1 а.е. 210

определихме, Манол Розов со Бобишката чета, Пандо Сидовата /жупа- не-
нишчени и шестевенци и олишката чета около 150 души, да заминат за Друга
към Которската планина и да нападнат на клисурския аскер от към и
гърба. Се получи второ писмо от Попов, во което ни пише всички да
заминем во тази посока и да нападнем во гърба на клисурския аскер, не и
защото забележал кола да водят топове. Ние без да се бавем се отправ ерк-
вихме да куде клисурската страна со около 250-300 души. За да да- и же-
ваме разпоредбанията по-бързо, со Кляшев качихме по един кон и по- рай
теглихме. Като се доближихмер до Которската планина, разпределихме от
четите на три части и така да заемем един вид во верига всичката ногла с-
планина.

Клисурския аскер го видехме над върха на Клисура и гърме- около
жите непрестанно сш продължаваха и мислеше човек че са топони гър- ят
межи. Ние мислехме че стражението е започнато между Андреев со ерите
Мокренци но това беше само со Поповите чети. Колко повече да се кач-
ваме низ планината пристигна един четник изпратен от Попов и ни гаше
казва устно: Попов и Андреев натиснаха аскерите во един трап и зап- ърни
тисаха три топове, нагоре да не отивате защото местото е хванато ажа-
от аскерите и по всичките върхове. Колкото за топовете твърде не ске-
повервах, а за ассерите които ни хванаха височините нема да му от- ка-
стъпвам, защото се надевах на разпределението и бех уверен че ще
излезенме на върха. Не отидохме много далече и се откри огън на от
нашия патрул. Завзех место, мнозина от заторичени почнаха да бе- о
гат, бех принуден да ги бия, немаше що. Благодарение на Нумо Желин- ници
ски който водеше Тихолицката чета и на четника Васил Касов от Заго- им
ричени, те подеха командуването според показанията им, аз заех дес- во
ния фланг, а Кляшев со знамето левия. Извикахме неколкъ пъти ура! мю
Изгърмехме неколко залпове и "храбрите" султанови аскери се витоса- ои
ха към Куманичево. Ние си продължихме пътя за към Клисура и се до- ра
ближихме доста много, направихме тук ново разпореждане, защото бех- ег
ме се сбрали всички. Една част назначихме да заеме върховете на

ППА. Ф 226 оп 1 а.е 210

Буката Клисурска, и като наредих на три пунктове караули, по не-
колко души, и другите да навлезат от към св.Илия за Клидура. Друга
една част пръснахме во верига, а другата част, заедно со нас и
знамената и се опътихме за Клисура направо.

Аскерите като видеха че момчетата настъпват без спиране и
с викове ура, почнаха да бегат и напускаха п редното тепе и черк-
вата со гробищата. Клисурени излезнаха да ни посрещнат, мъже и же-
ни и децата, всички се прекръстиха. Най-после стигнахме до край
на Клисура при гробищата, дето вече всичките места се пазеха от
нашите чети. На всекъде ни посрещаха и ни поздравяваха с гърмогла-
но ура!

Тук се сбрахме доста множество, наредихме си караули около
градчето и патрули из града. Клисурени почнаха да се даобикалят
около нас и те ни съобщиха че Геле Сребреница бил сего со аскерите
и избегал, други казаха че е во селото се скриел и пр.

На черквата "Св.Илия" забелезахме сума аскер който бегаше
стреляхме два три пъти макра да бехадоста далече но те като сърни
бегаха. Тук се научихме че Андреев со Мокренската чета се стража-
вал со Геле и са му убили неколко момчета, убити имало и от аске-
рите. У всички момчета се забелезваше особено ентусиазъм, от ка-
квто и аз не се лишавах.

Наредихме още нужните караули и чаках да дойди Попов от
към Блацките височини. Най-после той стигна со гвардия, ние го
посрещнахме со особени церемонии. Тук наредихме всички възстаници
и четници ва редици, които дефилираха пред нас. След това ние им
държахме неколко речи насърдчителни. Подир това ние влезнахме во
града с 15-20 души и отидохме право во правителствения дом на мюду-
рина. Тук намерихме сума книжа, които ги озгорихме също и некои нещ
ща. Също намерихме во един хан един хубав турски кон на некой ра-
нен сувария, взехме коня со нас. Ни разправиха клисурени за бегане-

ППА. ф 226 оп 1 а.е. 210

то на мюдурина и как той нищо не можа да си вземе. Се установихме в една къща, след като наредихме на всекъде добри караули.

24 юли - Клисура - четвъртък.

На 22 юли Андреев со Мокренската чета имаше стражение со Геле Сребречанчето и со аскерите, понеже нашите не беха добре укрепени, затова дадоха пет жертви, стражението стана към черквата "Св. Илия", отидохме до там, видях нещастните момчета съблечени съвсем голи и обезобразени. На утротоестигна Андреев со мокренчани, които след стражението со турците избегали. Те разправаха че обхванати от всекъде чуваха само нашето ура. Заехме се да присоберем малко неща потребни за четата. Збрахме доста опинци и пр. Има списък за всички. Сбрахме и разхвърлените разписки и така през целия ден и прекарахме натрупани со работи.

От нигде не се появи никакъваскер. Стигна Бъмбоската и Куманичевската чети. Куманичени казаха че около 15 души повечето ста- ри от които само три въоръжени били нападнати от Геле Сребренеца и от неколко горенски турци. Един от куманичените се рани в ръката, а другите не се знае що станаха, дали изчегаха или ги хванаха и ги изклаха.

Се фотографирахме четирмата аз, Кляшев, Розов и Николов, друга поза ази и Кляшев на кони качени, по желанието на фотографа, сам качен на кон. Вечеряхме и в 5 часа през нощта напуснахме града Клисура, значи цели 30 часа стояхме во Клисура. Заминахме всички за към Бобищките плочи и Върбица, за да ваправим ново разпределение ва четите, защото инъче не се може да се прехранват и не може да се разбере, кой и сит, кое е гладен.

25 юли - Върбица - петък.

От Елехово дойдоха 25 души възстаници но оръжие немаха и от Сребрено дойдоха 12 души, наедно со едно гъркоманско попче което на първо място ни каза че ще припознава за напред светата Екзархия и пр.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Днес направихме ново разпределение на всичките четници /всички що сме около 700 души/ разпределението стана така:

На Мокренски център, за центров войвода оставихме пак Никола Андреев;

Загорцкия център: войвода Марко от Пагеор со дружина от по 100 души избрани от всичките села на центъра. На селските Загорицки чети едната Петрето Погончев, а другата част Митрето Гърков, на Куманичката Васил Касов, на Олицката - Костандо от Желегоже и на Въмбоцката.

На Блатския център, войвода Попов, на селските Блатца и Черешница - Нумо Желински, на Прекопанската и Требренската - Аргир Сетов от Сребрено, на Тиохолицката Ване Христов от Черновища, на Вишенската - Йото Рашайков.

На Апоскепския център за центров войвода Никола Христов, на селската Апоскепска - Стоянчето Бакалов, на Шестеевската - Янето от Шестеево, на Сетемската - Насо от Апоскеп и на Жупаницката - Пандо Сидов.

След това резпределение на четите, раздадохме всичките взети от мюдура и прибрани вещи и опинци. Привечер се забелеза че гориШестеево. От Загоричени се дигна една тревога, едно викане, пази Боже! Наредих Загорицкия центров войвода да изпрати неколко четници да проверят, а ние изгърмехме неколко залпа. След малко разбрахме, че не било нищо. Подир това аз и Кляшев со възстаниците от двата центра Блатцки и Апоскепски заминахме за "Вичо", а другите оставихме ги на "Върбица".

26 юли - Вич планина - събота.

От тук разгледах Шестеево и видех да димят една две къщи, а другите не беха запалени, забелезахме сума аскер и башибузуци, които прибраха Жервенските фамилии на които селото изгориха четниците от Корештенските центорве со газо п.Трайков и другарите му.

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

След обед се забеляза да гори и Черновища и то само една две къщи. Получихме писмо от Георги п. Христов който е дошъл с 150 души на помощ /Геринци/. Вечерта слезнахме во Бабчор, дето се стрешнахме со поп Христов, со него беше и Кочо от Зелениче, тој мъченик, който на първото време не ме позна. Со поп Христов свършиме следното:

След една седмица да се соберем и нападнем аскерите на Ексишуския мост и да го бомбардираме, а подир това да нападнем и Невеска. Се разделихме, ние заминахме за Кономладската пресека за да стрешнем со Митре, понеже от Черновища ни се извести че аскерите избегали. В Дреновския усой има стражение Кузинчо со неколко други възстанически чети.

27 юли. Кономладската пресека - неделя.

От тук наблюдавах идгореното Жервени и Черновища, току-речи тези села по кономладската река всички жители избегали по планините Вечерта со четите от Кономладския център и Блатцкия се опътихме за Кономлади, дето вечеряхме и подир това заминахме за Брезница. Тук ни пострешна поп Трайков со неговата голема чета при особени церемонии. От тук заминахме за Смърдеш и тъкмо в зори стигнахме и се установихме на "Гивадие".

28 юли. Смърдеш - понеделник.

Решено беше от тук да нападнем Билища и да го изгорим, Към седем саато след обед поп Трайков со неколко чети замина за Къпещица и от левата страна да нахлуе во Билища, Попов и Кляшев заеха десната страна над Върбник от горе, а пък аз направо во Варбник.

Колко излезнахме над височините над Върбник турците ни откриха огън. И се почне редовна престрелка. Също и на поп Трайков откриха огън. Види се турците имали известие и се закрепили много добре, всички фамилии са ги изтеглили. До вечерта се стражавахме и не беше възможно да се настъпи. Па и нашите възстаници до толкова се беха изплашили щото требваше човек со сила да ги кара да настъпват,

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

па и това го направихме со Илия Биолчев, но напразно.

п.п.Трайков даде жертва, Колето Шамандуров, а ние един ранен от турците. Всички остъпихме и се прибрахме во Смърдеш. Забравих да отбележа: п.Трайков и него малко го раниха во гърба. Възстаниците прибраха неколко стотин кози и овци и говеда и ги натераха во Смърдецката планина.

29 юли. Смърдеш - вторник.

Ни събудиха още во зори и ни казаха че Върбник гори. Всичките въмбени избегаха, също и смърдешени въпреки многото ни викане да не напускат селото. Се качихме и ние на "Бели Кладенци" дето беха възстаниците. От тук видехме димовете от изгореното Върбник, веднага повикахме Стерио Стериовски, центровия Смърдешки войвода, заедно со Въмбелската, Върбицката и Смърдецката чети и ги изпратихме за Въмбел, да заемат местата и да запазят селото.

Ни се извести от караула, че от към Дъмбени се слушат топовни гърмежи и много аскери идвале, аскери идват и от към Косинец, аз предложих да заминем за Дъмбени за да ги отблъснем, обаче поп Трайков и Кляшев казаха, че момчетата са много озморени, та да заминем вечерта. След малко ни се извести че Дъмбени гори и че всички фамилии от Дъмбени, Косинец и Побаница, избегали от селата и дохождат тагоре во планината. Аскерите и те настъпвали тук вече не ни сбирате повече и трябваше да заминем и да дадем помощ. Тръгнахме со четите Дъмбенски и Косински и се спрехме на "Тиза". От тук се виждаха хламените от запаленото вече Дъмбени и аскерите които настъпваха нагоре.

От десния фланг наредих Косинци и после Дъмбенци така ги наредихме по наредко. Кирияко Търповски и Цильо Бакалев со една дружина и те пристигнаха от към Берик и се закрепиха по височините на "Харамийската планина". Така аз прекарах всичката линия от "Корици" "Тиза", "Харамийската планина" та до височините на "Мали Вогли" на

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

"Търнова слива". По цялата линия настаних момчетата со голема бързина но на всекъде сигата ни бешеслаба и много пръсната, иначе не можеше да сенстори, защото непријателя и той беше много пръснат и дохождаше по всички направления на Дъмбенската планина. Стигнаха Митре влашето и Попов со своите чети, со тех попълнихме редовете доволно, огъня се откри най напред от към десния фланг и от далече. Тук се уби едно момче от Косинец и то толкова далече, щото маузеровия куршум не можа да гопнпробие, остана в телото /се именува Митре Киров Пировски/. Най-после се откри огъня по всичката линия. На всякъде момчетата се държаха акуратно. Турците грабнаха всичките дъмбенски стада и ги затераха към Дъмбени и хванаха да колят стадата.

Изкомнадувахме за настъпление което се почна от всички страни. Турците макар и да имаха два топа со които ни гърмеха, макар и да бяха повече от нас, се изплашиха и почнаха да отстъпват. Ние окуражени от това, со викане на ура, подех аз левия фланг и с голема бързина заехме некои места. Цильо Кономладски и той акуратно настъпваще и така турците удариха на бег. Во "Мали Вогли" един от турците тръбачи со още двама души, сплеткаха конците и не знаеха на къде отиват, двамата се изплъзнаха към селото Габреш, но тръбача почна да бега низ височините на "Мали Вогри" извикахме некои от момчетата напред да го хванем, защото остана самичък. Той като постоя малко момчетата мислеха че не е сам и слабо настъпваха, обаче той излезна самичек срещу нас и почна да бега силно. Мнозина стреляхме и настъпвахме от всички страни, аз забелезах турчина направи една тумба, казах на Биопчев че го раних. След малко той беше вече в нашите ръце, некопцина викаха че са го ранили те, аз мълчах и не им отказвах, че те са го ранили разбира се за да ги насърдча, обаче манлихеровия куршум се познава където минава, той беше ранен в четирите пръста на десния крак. Продупчих му я и шап-

ЦПА, ф 226 оп 1 а.е. 210

ката от главата, макар да стрелях от 100-120 крачки. Над него се намери тръбата, маузеров щик, 76 патрони маузерови, а пушката и патрондаш немаше, види се ги е скрил. Запитахме го, бихме го да ни каже, но не ни ги каза. Казваше че му ги е взел юзбашията,но това беше лъжа. Всеки искаше да си отмъстява и всеки го биеше. Той беше вече изнемощял. Запретих да го бият и го качихме на едно магаре и г го носим на "Мълканова чезма". Поп Трайков и Попов со неколко момчета заминаха за Дъмбени. Стадата всичките им ги откраднахме.

Сражението се почна от 6 часа и се свърши в 12 1/2 часа вечерта. Аскерите позорно се отправиха без да се спрат,направо за Костур. От турците се видеха убити над 13-14 души и заловения жив тръбач. От нашите само една жертва, а ранен никак..Неколко къщи изгориха башибозуците во Лобаница. Забележа се дим во Прекопане.

30 юли. Вълканова чезма - сряда.

С големи мъчнотии убедихме Косинските и Лобаницки фамилии да се завърнат по селата си. Днес можахме да прекараме без да имаме големи тревоги. Решихме да нападнем "Св.Неделя, обаче силите ни бяха доста пръснати и хляба закъсне да ни дойде, за това отложихме за утре вечер. Една част изпратихме во Косинец за да приготви хлеб друга част се установи на Косинското кале, а ние со третата част се установихме на "Тиза".

31 юли. Тиза - четвъртък.

През нощта настинах та не можах да се мръдна. На заранта и през целия ден лежах, понеже четите беха доста пръснати затова не можахме да предприемем нищо, особено мъчнотия срещнахме за храна, заръчахме в Косинец 400 хлеба а ни се изпратиха 200, останаха момчетата гладни.

1 август. Тиза - петък.

Макар че съм болен слезнах в с.Косинец и на сила собрах хляб. Научихме се, че во Св.Неделя стоели аскер и пазели селото.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Устроихме Смърдецката центрова чета от около 50 души, прочетохме им възстанническия устав. Вечерта спахме на "Вълканови чешми".

2 август. Вълканови чешми - събота.

От "Вълканова чезма" потеглихме в зори за Габреш и денем пътувахме. Оставихме селските чети низ делата Косинец, Дъмбени, Смърдеш, Въмбел и Върбник, да пазят селата, да набавят храни и да извършат оставените по нивите снопе. Во Габреш се установихме во къщата на покойния Динкето Яневски, каква жалка картина преставляваха домашните му, всички назваха нека беше сега жив и нека се убиеваше от турците, а не от нашия съселянин! Жалка картина представляваше всичката Динкова фамилия, а пък нас особено впечатление ни правеше, защото винаги во него сме ходили и сме били посрещани сърдечно. Сега когато Динкето щеше да хвърчи он радост нема го между живите, на убиеца фамилията още продължавала да говори безобразни думи, а самия убиец го нема на мегдан, види се избегал во другия район или при Коте. Още продължава да се крие.

Къде девет часа потеглихме от Габреш за Кономладиъ Минахме през Поздавища и се научихме че предателя Кърсто Демировски който беше отишъл в Костур при владиката да търси пробежище и спасение си дошъл и разнравял на селяните че во Костур имало много аскери и сега се очаква да дойдат до тридесет хиляди души, тогава няма да остане нищо християнско от онези които правят гюрлутии. А владиката му казвал, че само Битолския вилает е възстанал, та нема нищо да направят и пр. Нас ни беше чудно как така да го оставят него жив во Костур и да си дойде свободен! Устанивехме се над Всещановата воденица, во ливадите Кономладски.

3 август. Кономлади - неделя.

Ние со Пандо и Газо слезнахме во селото, Котев Цильо ни разправи че се срещнал со Кръсто Димировски и го изпитал как можал да доди свободен от Костур. Той му казал, че со много приятели и

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

пак може да отиде. Тогава Цильо му рекъл акох можеш, барем малко сол да ни искараш от градо. Той се наел и на драго сърдце ке се постарае да донесе, казал. Ние се осамнихме още повече в това обещание, той наверно е изпратен като съгледник, но да си го заповиш решихме пак да си накаже, за досегашните престъпления, на пример за предаването на пушките от селото му и за свичките явни доложения на турците со комитетските работи.

Изпратихме Козинчо со още двама да Поздавища да го заловят: върнаха се а домашните му казаха, че заминал за Костур, за да донесе сол. От тук вече се заключаваше че той е изпратен нарочно, да види што става по нашите села и да доложи на пашата които му бил приятел. След пладне ни известиха, че Кръсто Демировски минава за селото си; казахме скоро да го повикат и се представи пред мен. Го запитах:

- От къде идеш? Ни отговори:

- От при коте.

- Що си искал при Коте,

- Да видя дали има сол да взема от него. Домашните му казаха че отишъл у Костур, а той бил при Коте со некоя мисия от страна на владиката. Понеже мен ме стресе та не можах повече да го слушам го взеха Кляшев и поп Трайков да го изсле дват. Получихме писмо от Леринци че те се намираха над Търсие от горе и ни канят и ние да отидем да се стрешнем на "Езерец" близо при кулата на Бигла за да нападнем Кулата и Псодерския аскер. Ние бехме со същото намерение и носоката ни беше на там. Към 10 часа потеглихме и пристигнахме близо до "Езерцата" /Влашките колиби/. От сам, во трапо преспахме аз едвам се държах да отида до там, макар и качен на коня, ме изтощи тази пуста треска.

4 август. Влашките колиби при Бигла - понеделник.

Още от зори аз още спиех и слушам да пукат маузерови пушки, станах

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

и запитах Кляшев що е това стражение. Тойми отговори наверно по нашия караул се стреля, трябва да е забелязан от аскерите що седят на кулата, види се и те трябва да имат роставено стража и може би са ни забелязали и затова се стреля. Аз макар и болен не можах да седя, взех со мене Косинската центрова чета со Пазо Киселинчев и заехме пресеката малко по доле. Митре влашето войводата со негова- та чета зае от ляво и от мене високия караул, Стериьо Стериовски войводата на Смърдецката центрова чета, зае караула от десно на ме- не. Оставаше само свободно мястото на самата пресека.

Аз сега зная че ще имаме работа само со неколко псета, ко- ито взели местата и ще ги изпъдим. И с моччетата настъпвам, току речи се доближих. До самия връх имаше едни доста големи и удобни камъни, които непременно трябваше да ги вземем. Две момчета се до- ближиха до самиякамък и като видяли че от другата страна е заето от аскерите, се уплашиха и избегаха без да се повредят. Направихме неколко опита да превземем този камък, но турците се беха силно окопали и не ни пускаха. След малко слушам турската тръба да тръби зад търба ни и се намерихме заобиколени, Кляшев ни известява че турците наппаво от пресеката слезнали. Чак во местото детопреноцу- вахме, но да взема

..... /липсва една цяла страница/ .....

/следва страница 40 без връзка с страница 38 от напечатания оригинал...../

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

разрушим отидохме близо, от вътре ни откриха огън. Те се укрепиха от вътре и се защитаваха. Динамит имахме да я бомбардираме, но фитиля остана у Христо Цветков, а той остана много далече о т нас, затова бехме принудени да се откажем от това намерение.

Собрахме се, дойде Газо Киселинчев и ни казаха че Митре войводата бил ранен во рамото и имало убити Кузо Жунда от Дъмбени, Търпо Трайков Чекарчев от Косинец /това било убито он доста далеч както си ядело хлеб/, Лексо Христов и Митре Динов от Дреновени и от Черновища Стефо Ташов. Цильо Кономладски ни разправяше, ако не беха отстъпили от прадната позиция не можели да му превземат местата по никой начин. Неколко пъти били отблъснати аскерите со големи загуби, употребили и бомбите но само една от мапките се запалила, а три от големите не се запалили. Ако да беха се запалили тези бомби щеха да напакостят много на турците и щеха да се изплашат страшно. Чудно как да не хванат тия трите бомби? Дали не запалени още ги хвърлиха или пък фитилите им повредени бяха! Заедно со леринци потеглихме за Турие и се установихме на "Каменик".

5 август. Турянската планина "Каменик" - вторник.

До къде 3-4 часа бех добре, после ми дойде пустата треска и чак до 12 часа едвам се свестих. Слезнахме во селото Турие, от гдето походих пак ме обърна на треска, от един до четири часат през нощта не можах да се успокоя. Макар и болен трябваше да се върви. Газо поп Трайков замина към Кономлади со Дреновенската, Черновишката и Поздавишката селски чети и от там да види фамилиите: Дъмбенски, Косински, Лобаницки, Смърдешки. Вечерта турците изгориха Жупаница, Орман, Косинец и Лобаница. Кършаков ми пише, че лобаницките фамилии се заловени от аскерите и башибозуците и не се знае къде се отнесени, като прибавя че имало отведени и Косински фамилии. Газаровска била намерена от турците во Смърдешко към Капешчицко, во "Падинята" там била заклана. Всички фамилии от селата избегали се изхранят. ОтПсодери известяват за вчерашното стражение че

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

турците имали големи загуби, а тези що се установени во страшно се изплашени и само се укрепяват. Призори стигнахме над Бапчор, четите и Кляшев останах вънка, а аз со 10 души се прибрах во Бапчор.

6 август. Бапчор - сряда.

Зех и изпих рециновото масло /очистително/ голема слъбост чувствувам ще се пръсна от мъка, защо тъкмо сега да се поболя, кога нлябва да съм най-здрав. Вечерта заминахме през "Порта" /Вич/ оставихме войводите Цильо Какальов и Стерио Стериовски со четите тук а ние со четите на Попов и на Цильо Кономладски заминахме за "Пардинова падина" во каманите зад Блаца.

7 август. Блацката планина - четвъртък.

Образувахме една чета от двайсе души под войводството на Ристо Гушлев от Косинец. Тай чета един вид като наказателна полиция, да следи всички престъпления, предателите, дезертьорите-възстаници, крадците и каквито наказания се предпишат да ги изпълнява тая чета.

Слезнахме во Блаца и тук повикахме околните селски чети да ги изследваме, за времето което се прекарали во нашето отсъствие. Известих во Прекопона да изпратят човек во Невеска да изучи колко аскери има там, техното лазположение и пр. и да ни докладва до довечера. Обаче прекопанци ми писаха, че са изпратили трима човеци и нито един не се е завърнал. Сметнахме да заминем за Невеска за да разрушим мюдурлука и изгоним аскера, обаче не можехме да се научим положително колко аскери има и как е укрепен. Привечер ни се известили от Георги поп Христов, че от Герин около 100 души аскери заминали за Невеско, види се те се съмняват и затова изпратили подкрепителна сила. Понеже още не ми е поправено здравето, затова останах пак тук во Блаца за да се поизцера.

8 август. Блаца - петок

След като прегледахме околните селски чети и им дадохме някои наставления, заминахме во Черешница гдето се нахранихме всич-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

разрушим отидохме близо, от вътре ни откриха огън. Те се укрепиха от вътре и се защитаваха. Динамит имахме да я бомбардираме, но фитиля остана у Христо Цветков, а той остана много далече о т нас, затова бехме принудени да се откажем от това намерение.

Собрахме се, дойде Газо Киселинчев и ни казаха че Митре войводата бил ранен во рамото и имало убити Кузо Жунда от Дъмбени, Търпо Трайков Чекарчев от Косинец /това било убито он доста далеч както си ядело хлеб/, Гексо Христов и Митре Динов от Дреновени и от Черновица Стефо Ташов. Цильо Кономладски ни разправяше, ако не беха отстъпили от праднатa позиция не можели да му превземат местата по никой начин. Неколко пъти били отблъснати аскерите со големи загуби, употребили и бомбите но само една от малките се запалила, а три от големите не се запалили. Ако да беха се запалили тези бомби щеха да напакостят много на турците и щеха да се изплашат страшно. Чудно как да не хванат тия трите бомби? Дали не запалени още ги хвърлиха или пък фитилите им повредени бяха! Заедно со леринци потеглихме за Турие и се установихме на "Каменик".

5 август. Турянската планина "Каменик" - вторник.

До къде 3-4 часа бех добре, после ми дойде пустата треска и чак до 12 часа едвам се свестих. Слезнахме во селото Турие, от гдето походих пак ме обърна на треска, от един до четири часат през нощта не можах да се успокоя. Макар и болен трябваше да се върви. Газо поп Трайков замина към Кономлади со Дреновенската, Черновишката и Поздавишката селскиячети и от там да види фамилиите: Дъмбенски, Косински, Лобаницки, Смърдешки. Вечерта турците изгориха Жупаница, Орман, Косинец и Лобаница. Кършаков ми пише, че лобаницките фамилии се заловени от аскерите и башибозуците и не се знае къде се отнесени, като прибавя че имало отведени и Косински фамилии. Газаровска била намерена от турците во Смърдешко към Капешчицко, во "Падинята" там била заклана. Всички фамилии от селата избегали за да се изхранят. ОтПсодери известяват за вчерашното стражение че

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

турците имали големи загуби, а тези що се установени во страшно се изплашени и само се укрепяват. Призори стигнахме над Бапчор, четите и Кляшев останах вънка, а аз со 10 души се прибрах во Бапчор.

6 август. Бапчор - сряда.

Зех и изпих рециновото масло /очистително/ голема слъбост чувствувам ще се пръсна от мъка, защо тъкмо сега да се поболя, кога нлябва да съм най-здрав. Вечерта заминахме през "Порта" /Вич/ оставихме войводите Цильо Какальов и Стерио Стериовски со четите тук а ние со четите на Попов и на Цильо Кономладски заминахме за "Пардинова падина" во каманите зад Блаца.

7 август. Блацката планина - четвъртък.

Образувахме една чета от двайсе души под войводството на Ристо Гушлев от Косинец. Тай чета един вид като наказателна полиция, да следи всички престъпления, предателите, дезертьорите-възстаници, крадците и каквито наказания се предпишат да ги изпълнява тая чета.

Слезнахме во Блаца и тук повикахме околните селски чети да ги изследваме, за времето което се прекарали во нашето отсъствие. Известих во Прекопона да изпратят човек во Невеска да изучи колко аскери има там, техното разположение и пр. и да ни докладва до довечера. Обаче прекопанци ми писаха, че са изпратили трима човеци и нито един не се е завърнал. Сметнахме да заминем за Невеска за да разрушим мюдурлука и изгоним аскера, обаче не можехме да се научим положително колко аскери има и как е укрепен. Привечер ни се извести от Георги поп Христов, че от Герин около 100 души аскери заминали за Невеско, види се те се съмняват и затова изпратили подкрепителна сила. Понеже още не ми е поправено здравето, затова останах пак тук во Блаца за да се поизцера.

8 август. Блаца - петок

След като прегледахме околните селски чети и им дадохме некои наставления, заминахме во Черешница гдето се нахранихме всич-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

ки и след това потеглихме за Прекопана, нещастното село ужасно изгорено, останали само неколко къщи здрави. Преспахме во Прекопанско

9 август. Прекопанската планина.- сабота.

Се изкачихме на "Върбица" дето се стретнахме со четите Герински /Михаил Чеков со Ексиошолийци/. Со них говоривме за нападението на аскера в Невеска. Войводите Герински Динамидчията особено се изразяваше и от сърце желае да нападнем аскера, Михаил Чеков се колебаеше. Те преди два три дни отишли во Невеска и пак по искането на Михаил Чеков отстъпили и не нападнали Невеска. Понеже Розов не беше тук, за това остана за до вечерта да му дадем дума, като се споразумеем со Розов, Ако беха нападнали казармата когато отишли, щеше да се сполучи, защото само 80 души аскер "Илявета" имаше.

Вчера тоя аскер се промени и се замести с 180 души редовна войска. Заминахме за обед во Гехово, дето ни пострешнаха отлично, след като обедвахче привечер слезнахме во Мокрени, дето се стретнахме со Розов и говоривме по въпроса за Невеска и решихме да нападнем.аскера. Писахме на Геринци да ни чакат, тук преспахме.

10 август. Мокрени - неделя.

Още през нощта свикахме четите и се отправихме към славното Клисура, което още не е омърсеноот турски крак, от как го превзехме. Не знаем колко им е по волята и дали симпатизират на нашето отиване во техния градец, обаче клисурени се отнасят много мило пред нас и со особени комплименти.

Направихме сума покупки за обуване и обличане на босите и голите ни възстаници. Во сред града со всичките чети се фотографирахме, фотографирахме се още по отделно. Аз се фотографирах на две пози: на кон и пеш и то по желанието на фотографа. Вечерта се збрахме на "Върбица" дето определихме и на Никола Андреев ида дойди и той с Мокернската чета.

Решихме со Геринци да потеглим още тая вечер и да се набли-

ближим до Невеска и утре към 6 часа, първо Геринци да открият огън от северната страна а ние пък като на помощ да нахлуем во селото от към запад и юг. Обаче Михаил Чеков пак разви своите философии и отказваше да се предприема подобна акция понеже не разчитал на въстаниците си. Се опъчихме доста много войводите и той беше заставен да мълчи. Сам Чеков ми разправяше от как са въстанали никак не са влезнали во сражение, а само така се скитали и се сметат за въстаници и то това мислят че правят въстание!

Като видехме че времето минава и не ще може да се пристигне на определения час а пък Никола Андреев и той го нема още /и той е от породата на Михаил Чеков, само окото Мокрени иска да се върти/, за това отложихме за други ден, да предприемем нападението а Геринци да заминат още тая вечер.

11 август "Върбица" - понеделник.

Днес разпределихме опинците на босите въстаници. Андреев който трябваше да дойде снощи, той днес се явява, го повикахме и му направихме едно остро мъмрение за своеволията му.

Изпратихме човек до Невеска да вика со писма некой си Сиди Неманов да пробери некой Невесчани и да дойди во Прекопана, от там да заминем и се доближим до Невеска.

Вечерта тръгнахме през Прекопана за Невеска, от повиканите невесчани нето един не се яви. За Геринци нищо положително не знаехме, но ние решихме и без техното съдействие да нападнем аскера во Невеска.

Направихме следното разпределение: Манол Розов со центровата Смърдешка, Загорицката центрова и селската Загорицка чети, да заеми върхът от западната страна на Невеска и да бъде готов, щом ние или Геринци открият огън според както бехме предвидели. Никола Андреев со Прекопанската, Сребренската и Мокренската центрови чети, да нападне от долната страна - югоизточно. Наказателната на Ристо Гучов половината Дъмбено-Косинската центрова, Коно-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

младкката центрова, Олицката селска и Шестевската чети, да останем от към юг и ние да нападнем со настъпване като свържим веригите со Манол Розов.

От вечерта още си заехме местата.

12 август. Невеската планина - Вторник.

От зори още почнахве да се доближаваме към върхът на Невеска, неколко дървари заловихме които береха дърва. Аз и Попов отидохме да разгледаме местата и видехме тъкмо под Розов да отиват 5-6 души аскери на караул. Ние рокехме си да не би да ги забележат и още от рано да се открие стражението.

От стрещните височини на исток и от там на всекъде поставени караули, най високия караул който мислехме да бъде зает от Перинци към 4 часа видехме и той караула да се заема от аскерите.

На неколко места още поставиха чадъри. Часът стана 6 и со нетърпение чакахме от Перинци да открият огън, обаче всичко вятър. Казах на Попов и на Ристо Гучов да заемат десния фланг и да свържат веригите со Андреев и тъкмо в 7 часат Попов да открие огън. Към левия фланг изпратихме Шильо Кономладски со четата и со другите, ние да настъпиме.

Тъкмо когато вече се прибрахме близо до трапът забелезахме множеството аскери около казармата, ни се видеха повече отколкото ни беше казано. Ние знаехме да имадо 200 души аскери, обаче тук се вижда да со до 500-600 души. Към 7 1/2 часът една голяма тълпа повегли към Перин, тогава разбрахме че трябва да е дошел и друг аскер. Писах на Попов да не открива огън той, а да чака ние да открием и така ние забавихме да открием огъня чак до 9 1/2 часат.

Първо аз открих огън от към нашата страна, турците се разшаваха, неколко души дойдоха срещу нас и се загнездиха во един окоп От всички страни се сипеха залпове со ура, от всички страни се настъпваше юнашки. Турците не накъснеха данапуснат позиците и да бегат позорно. Мнозина не престигнаха да си земат пушките и избега-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

гаха без и пушки, тези що беха влезнали во казармата като се на-
ез
ближихме и дадохме неколко залпове и те почнаха да бегат от казар-
мата. Неколко души бидоха повалени при казармата, други при чадъри-
те и на по други места, само неколцина останаха во казармата и стре
по
ляха кучешки. От горе Манол до вечерта не можа да слезни до селото.
ем
Попов, Илия Биолчев, Андреев и много четници зеха сума пушки и па-
трони. Най-вече пушки зема Ристо Гучов со момчетата.
ка

Коста Желински навлезна со неколко момчета во мюдурлука и
ат
тук намери еден скрит аскер, който држеше пушката во ръце. Коста
му хвана пушката со едната ръка и со другата го застрели со револ-
вера. Юкумоте го задржаха обсаден, ние продължавахме да обстрелва-
ме казармата, тук случайно един коршум се заби во главата на Йо-
тето Здрољов от Дъмбени, който падна мар полумъртав, взеха го мом-
четата и то свестиха, влезнахме и ние во селото и се срещнахме со
другите чети направихме разпределение да отидат да бомбардират ка-
зармата. Аз и Кляшев заминахме и влезнахме у един доктор, дето го
донесоха раненото Йоте. Доктора го прегледа и го изми, но вече му
опов
течеше мозъка и не оставаше надежда за изцерване. Ранени имахме още
и
едно загориченче. Чухме да изгърмят две бомби и след това вече пре-
стана гърменето. От страна турците, обаче турците незабелезано ус-
пели да избегат. Казармата вече остана во наши ръце и на наше разпо-
во
ложение се намерика сума нещта, провизии и дрехи, обаче немахме на
шчо да ги натоварим. Позволихме на момчетата да земат кой каквото
намери и други неща заедно со казарвата изгорехме. Аз и Кляшев со
Коста Желигошки отидохме во мюдурлука тук намерихме скрити още се-
дем турци аскери, между които и един проклет заптия, скрит во един
хамбар. Коста стрели неколко пъти, рани заптието ш едисн уби, други
те почнаха да се молят и се предават живи.

Намерихме сума дрехи от които една част зехме а другите ги
изгорихме. Времето ни минаваше и трябваше да напуснем Невеско защо-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

щето това поражение на турците нема да ни остави така, а за да не ни изгонат, трябваше дар напуснем макар че имаше още сума работа. Всички радостни и възхитени от сполуката потеглихме за Прекопана и стигнахме призори.

13 август. Прекопана - сряда.

Тук през целия ден почиствахме оръжието и почивахме, изпратихме центровата чета Загорицка и неколко селски чети да заемат "Кайнак" защото от много места ни се писа че сума аскери излезли от Костур за Мавровo, ние се прибрахме на "Върбица".

14 август. - "Върбица" - четвъртък.

Решихме даразпределим маузеровите пушки и да потеглим за Невеско, да влезнем со особена церемония. Още колко почнахме разпределенията, чухме залпове от към "Кайнак".

Се изгледахме аз со бинокъла и какво да видя! Хилядици аскери, скоро изпратихме да хванат височините над Прекопана, Цильо Кономладски со Отицката чета. Направихме списък от маузеровите пушки и патрони всичко се вземаха 34 пушки, взеха се сума чанти торби и дрехи всичко се разпредели според показаната храброст от момчетата за всичко имам списък в друга тетрадка. Аскерите настъпиха към Черешница и го изгориха, стигнаха до Прекопана и запалиха останалите прекопански къщи. Часът още беше 7 и турците со всички сили, со топовете заедно се отправиха към нас, сила голяма, излишно е човек да се стражава и да си хвърля патроните, когато не можи да се разбие тази сила. Затова аз предложих без да се стражаваме да оставпим към Церцери /?/ другите другари казаха да се крепим и усилихме Бербеш. Но като се увериха че напразно е всичко и те се съгласиха да се отстъпи. Докато направим разпореждание огън се откри, след като дадохме неколко залпа, се отеглихма момчетата, турците почнаха да бията "Барбеш" со топовете. Ние през Клисура се сбрахме на "Царцари". Турците останаха на "Върбица", нищо не можахме да се

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

научим за стражението со другите чети, вечерта се отправихме през Черешница, Вишени и се установихме над Вишени зад Пресеката.

15 август. - Вишенската пресека. - петък.

Писахме на Попов, който се намирал во "Вич" /на Порта/, повикахме комисията вишенска да им дадеме неколко пушки и да закрием дълга, като раздадохме маузеровите пушки, другите гърчките, като артисаха, ги дадохме из селата да закрием стари сметки. Загоричката и Бобицката чети ги повърнахме към Пополие и ние со Смърдешката, Дъмбенската и наказателната чети, заминахме за Черешница, тук останахме да преноцуваме.

16 август. - Черешница. - събота.

От зори още пристигна при нас Попов и съобщи че во стражението со аскерите на "Кайнак" и Прекопана се изгубили 30 души възстаници и то защото не слушаха. От Бабчорската чета около 10 души, от Черешницката Колето Ников, Васил Рогов, Иван Пецов, от Загорицката чета и от нея имало убити неколко момчета, така щото положително не знаят кой и колко убини са, вачерихме за добре Попов да замине за Пополие, да паддържа духа на тамкашните селски чети и да се грижи колкото се можи за нещастните фамилии. Аскерите след като обраха и опленихa селата Загоричени, Бъмбоки, Опишча, Бобица и Чурилово ги изгориха. Се каза че са изгорени и Мокрени и Елехово повикахме Загоричката центрова чета и заминахме за "Берик", гдето преноцувахме.

17 август. - Берик. - неделя.

Всичките нещастни фамилии от Дъмбени се движат и се прикриват во Белик, всеки се надпреварваше да дойде да ни види. След обед потеглихме за Габреш. Тук забраме чорбаджиите Габрешени и му направихме едно мъмрение, защото от правителството получили едно известие да си мируват и пр. А те отговориха со писмо, на турски, че имали мъка от комитите, и немали що да правят. Това писмо се уло ви се научихме да отиването на ..... то Яневски били Стамо, така щото

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

ка што те го направиле по желанието на владиката, понеже само Динкето не се съгласяваше да приема гърцкия свещеник во Габреш. Ми ..... и во Брезница. Тук намерихме Брезницката чета избегала от Коте защото той пак почнал да работи со владиката ..... Жељовени. Жељовенци сепрадели на аскерите и дали около 20-30 кони за мекере на аскерите.

Стигнахме во Смърдеш дето бехме пострешнати от селските чети, които ни пострешнаха радостно, даже и нещастните фамилии всяти, чески се мъчеха да скрият скръбта си по озгорелите имоти. Тук говорихме им, дръхахме неколко надеждни речи и след това официално подарихме маузеровата пушка на Кършаков, който ни пострешна макар и още болен от раната.

Вечерта четите излезнаха на "Бели Кладенци" а ние останахме у Шилъо Поповски.

18 август. - Смърдеш - понеделник.

От Косинец ни пише Газо, че аскери и башибозуци от Света Неделя идели за Косинец и се почнали стражения со селските чети. Испратихме на помощ Дъмбено-Косинската центрова чета и Загорицката и една селска Смърдешка чети.

19 август. - Смърдеш. - вторник.

Решихме: Мише Николов да заминат за Пополе и се завземат за уреждание мъпроса за онещастените фамилии, да накажат инициаторите на предателските намерения от страна на Загоричени.

Бабчорци ни пишат во дневните рапорти, за убитите во стражението на "Кайнак" и Прекопана. Ето имената на падналите: Никола Иванов, Тодоров Иван, Георги Гюревски, Нуме Христов, Коста Алексов, Янаки п.Илиов, Пандо Кондов, Митре Ар.Джуров и десетника Коле Консулов и един ранен Апостол Костовски.

Вечерта през планината заминахме за Косинец. Тук Газо ни пострешна много блескаво. Селото е идгорено и представлява жалка

ЦПА, Ф 176 оп 1 а.е. 210

картина! Останали само 14 къщи здрави ..... След като дръжахме по една насърдчителна реч /аз, поп Трайков и Клашев/ се прибрахме во къщата на покойното Което Шенчев. Косинци и Гобаничени хванали три гобанишки турци, които идели да обират гобанишките сиромашиња. Вто имената на турците: Таир Исмаил 55 годишен, Сашко Таиров 19 годишен, Исљям Шайнов 28 годишен, му позволихме на въстаниците даги избият под сеното Косинец и ги измушкаха.

20 август. - Косинец - среда.

Днес нешо особено не се случи към 8 часа потеглихме за Дъмбени, дето ни пострешиаха весело онешастените дъмбенци. Дъмбени совсем огрозието и са махнати и други 4 къщи останали неизгорени, а именно къщата на Пан.Жундов,на Доно Заеков, на Жнето Катков и на Ването Попов, останаха неизгорени 5-6 плевни а всичко друго е обър-нато на прах и пепел, во време на изгарянето убити са следующите лица /29 лица/: Митре Терзиовски 95 год.; Търпо Нанговръков 80 год.; Йото Радков 80 год.; Динка Гульова 75 год.; Трайко Ангелков 85 год. Сатвро Кенков 80 год.; Колью п.Стериов 19 год. /завеян/; Газорица Караджова 70 год.; Динковица Сулеимизова 65 год.; Митровица Хаджи-овска 65 год., ранени со куршумо попТрайковица, Стояница Караджова и ТрайковицаВриченкова /малко ранена/, а во плен само Ставровица Здролева 28 годишна со дъщеря и 3 годишна/сестра и внучка на Газо поп Трайков/.

21 август. - Дъмбени - четвъртък.

От Смърдеш и Брезница ни пишат че аскерите от към Блаца слезнали по Рулската река и една част зема Кономладско "писец". Желево, Търнова, Ошчима и Руля никак не се посегнати от аскерите, така што тези села, които Коте ги владее види се се защищават от владиката. От Шестево ни се извести че около 3000-4000 аскери излез-нали от Костур отишли към Вишени и Блаца и ги изгорили. От Въмбел нагоре за Въмбелската планина. Така што от всичкистрани се стеко-ха аскери.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

Ние мислехме да заминем за Нестрамско и затова повикахме центровия апоскепския войвода Никола Христов со четата понеже той познава местата. Също и Пандо Сидов со Купаницката чета, за да заминим со по голема сила към Нестрамско и Костенарията и там да произведем смутове и да разширим границита на района ни, да се каже, че и там имаме направено възстание. Обаче Кономладската чета сё научила че ще заминаваме за Костенарията и почнали да негодуват и да отказват. Винаги во всичко Кономладската центрова чета произвеждаше скандали за всичко не отстъпвала блатодарение от ястията от войводата им /Цильо Христов/, винаги ни е правила главоболия- Повикахме десетниците и ими говорихме на дълго, като им описхаме значението на една заминаване наше во Костенарията. Пред десетниците се показаха всички готови, да вървят на където им се кажи. Това Кономладско съпротивление се пръсна и по другите чети, но от другите не се изгласи, така както Кономладци. Останахме да пренощуваме пак тука.

22 август. - Дъмбени - петък.

От Попов получихме писмо от Габрешецко во което ни пише че освен 300-400 души аскери доте излезнаха и идгориха Вишени и Блаца, но от към Турие излезнали 7000-8000 аскери и без да повреди села се устремили над самия Бабчор и поставили чадъри, со Попов би ли четите: Вишенската, Бабчорската, Загорицката и Бобицката така щото и Попов можи да е около 250 души, станахме много и се измени вчерашното положението и вчерашното решение. Да се замине со толкова душе за Нестрамско и Костенарията невъзможно е за прехрана. Освен тоа ако и там ни изпратят турците некоя голяма сила, тогава невъзможно е и връщането ни. Затова решихме дапроверим силите и да се разделим на 2-3 отделения и да заминем от Преспата за към Мориховските планини, да се срещнем со щаба и да решим нашата задача. Писахме на четите да се приберат към Въмбелската планина, към 8 часа потеглихме за "Вълщанови чезми", дето бехме определили на Попов да

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

се срещнем, чакахме го до 1/2 часа нощта, като не дойде и на много ме места се виждаше доста запалени гореше това ни даваше даразберем че всичко е хванато от аскерите. Към 3 часа нощеста стигна ни Попов и ни каза: че аскери 7000 души разположени во Поздивишките и Черновишките ливади тъй като аскерите пристигнали до черновища и сигурно утре ще обискират тези планини, затоваписахме на Дъмбенските и Косинските възстаници всички да се приберат но Въмбелската планина. Ние минахме по Смърдеш, казахме и на смърдешани и се прибрахме во Въмбелската планина "Какасул".

23 август. - Въмбелската планина. - събота.

От много места пристигнаха чети при нас, аскерите не закъснеха да запалят селата: Поздавища, Черновища и двете махли Дреновени. От там една част обзе Дъмбенската и Смърдешката планини, друга част по шосето Габрицко за Руля и до вечерта към 10 часа сутринта около 3000 души во Бесвина, тук се установиха да преноцуват. Също около 3000 души заминаха низ Бревн ица по шосето за Смърдеш.

Оставаше да се обескира още Въмбелската планина затова слезнахме през Дренове, Буковник, Гъка, Оровник и ке качихме на високата планина Германска "Мучурището", От Смърдеш Динето Жажаята, Тодор Рачов и още неколко други си дадое дупките "Осоио". Всичките гъркомани измениха на клетвата макар и аз да към ги турнал и на най-добрите длъжности.

24 август. - Германската планина. - неделя.

Случайно мина един псодерак при нас, донесе му писмо и го изпратихме да го занесе в Герман и го предаде на четата. След малко същия Псодерак, се завърна заедно со писмо от Евтимов, войвода от Битолската чета и со дпама възстаници от Герман, които дойдоха да ни вземат во селото.

Слезнахме во Герман дето ни пострешнаха радостно, тук намерихме Германската чета, една битолска от 80 души и неколко другари

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

со четите, всички около 300 души се събрахме. Ни разправиха за убиването на покойния Никола Кокарев и на другаря му Панчо. Кокарев бе родом от Ресенско от село Царев дол. Първо бе назначен като ръководител во Ресенско, а после от конгерса за Препанско. Той бе заобиколен от множество аскери при Брайчино и убит заедно со Панчо и още шест души въстаници. Убити са на 15 август 1903 година.

Со Евтимов, Ив.Кафеджията /водителите на една битолскачета 86 члена/ говорихме за положението на работите во днешно време и за едно взаимно остъпление към Мориховските планини за да се срещнем со щаба. Както ние тъй и те никакво писмо от щаба не са получавали и не са знаели посоката му. И тук во Преспата положението е критическо и движението невъзможно. По добрите села идгорени, само Герман успеха до сега да го запазят от изгорение. Големи мъчнотии от всички страни се срещат за храни. Аскери били поставени по Пелистър и Бигла /Ресенско/, до сега нищо не знаехме що става во Ресенско. Писахме за щаба през Буф за Битоля и от там да го изпратят до щаба. Също писах за Симпро Олчев во Ресенско, обаче не се намери куриер да ме го изпратят като не можехме да земем едно крайно решение за движението ни и като не знаехме по кои места има централизирани войски, затова решихме да пренощуваме тук и утре да изпратим от рано куриери по разни направления. Обаче през нощта на 6 часа получихме писмо от Попов от планината со което ни известява,че аскерите се установиха на бивак во Търновските ливади. Той щото трябваше на време да заминем при четите да земем нужните мерки во случай на нападение понеже се опасявахме от предателство, па и не лесно можем да прикрием следите на една тълпа от 825 души.

25 август. - Германската планина "Мочарче" - понеделник.

Свикахме всичките въстаници на общо събрание. Първо аз им говорих за подържането на позициите и напускането без заповед, говорих им на дълго за отговорностите и задълженията като си послужих со некакви примери. След мене во допълнение говори войводата Попов,

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

после установихме възстаниците на определените позиции. Местото
много ни помагаше за сражение и бехме решени на една голяма сила
да се противопоставим и се задържим до край, след като заобиколих- де
ме разгледахме местото и всичките позиции, ни се извести от Герман ачал
че аскери идели от към Брайчинската планина за Герман.

Е да ги вземат дяволите и аскерите! Казах да ги нападнат че
и ние ще им изпратим помощ. Аскерите пък които бяха во Търновските
ливади всичките заминаха за Кулата на Бигла и там поставиха чадъри, -
тоя аскер се виждаше да варви до 6000 души. Това ни даде да разбере
че свичките аскери се дръпнати и наново се обнадеждихме и почнахме
да решаваме за къде да се завърним вечер. Решихме да заминем за о
"лисец". -

По едно време неочаквано пристигна Спиро Олчев, Спиро е ро-
дом от Дърмени /Ресенско/ един момък со добро поведение, доста раз- н,
вит, назначен за войвода во Ресенско, со Спиро не бехме се видели
от около 3 години не можахме да се нарадваме и двамата на тая ни о.
случайна среща, обаче известието подновено от германци че аскери
пристигнали во селото не разтревожи. Тогава аз со Киселинчев, Биол-
чев и Спиро отидохме чак над селото на една височина да видим напра- у
лението на аскерите и след туй да го нападнем. Обаче напразно се из-
мъчихме, не можахме да видим никакъв аскер. След като си поговорих-
ме приятелски со Спиро во който разговор се мешеше и Кокаревото име
ова ни правеше да скърбим понеже той го нема вече между нас. Запи-
тахме Спиро за щаба дали знае нещо, отговори ми че преди 6-7 дена
се срещнал со Козанчев и той му казал че и тримата от щаба се раз-
делили по разни посоки и не се знае кой на къде се намира. От това
ние заключихме защото не получаваме писма. Во Ресенско били изгоре-
ни свичките села, само 3-4 оставени които били смесени со турци.
Спиро циркулирал отсрещната страна на езерото към Петринско, обаче
вчера бил преследван от 3000-4000 души войска затова минал към Ни-
вици

дето се научил че ъз съм тук, оставил дружината и со 10 души доде да се срещнем. Между другото ме запита дали не сме го виждали началника му подпоручик Панайотов. Панайотов избегал скрито и не се знае къде е отишъл. Спиро се съмняваше да не би е отишъл при Коте и той да го е препратил за Гърция. Спиро не скърбеше толкова за избягването на Панайотов, ами за хубавата Манлихерова пушка и револвера "Нагант", Даде ни едно писмо за да го препратим на Коте. Много ни моли Спиро, да го снабдим со един бинокъл, макар и ние да сме лишени от бинокли, дадохме му един такъв какво годе, който сме взели от мюдурина клисурски. Спиро не знаеше какъкак да ни благодари.

Привечер пристигна войводата Гюботски - Спиро Петров и со него се видехме, со всички се сбогувахме, те си заминаха за Герман, а ние потеглихме за "Гисец".

Като дойдохме при Желево и ни казаха, че Коте бил в Желево. Тоя брат вече е сигурен, ни най малко се опасява от аскерите. Тук вече явно се вижда че аскерите не го преследват. Всичките негови села още не са изгорени и непокътнати. Желевени неразправиха че сущу Търново напресеката Бесвинска имало аскери до два табура и че днес имало стражение към "Корбец" /Възмбелската планина/ и към "Буковник" имало сума въстаници убити. Сто пъти изпратихме на Възмбени да зберат всичките въстаници и да дойдат со нас, обаче те си останаха.

Зарекохме хляб во Желево, Ошчима и Търново и се установихме на "Гисец" на "Моро".

<u>26 август. - Гисец - в Ормана назоваем "Моро" - вторник.</u>

Изпратихме куриери по разни направления, за да изучат и ни доложат за нанесените пакости от страна на многото аскер. Установените аскери срещу нас на Бесвинско ги гледаме. От Търново и от Ошчима, ни донесоха до 300 хляба, от проклетото Желово, където бех-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

ме казали да ни донесат 500 хлеба, не ни донесоха нито един! Кьде 5 часа слезнахме во Кономлади и след като вечеряхме се отправихме над селото на местността "Коришчето" дето и преноќувахме.

От изпратените през деня куриери, са научихме, че во Въм-белската планина во една дупка били убити от аскерите следните лица: Гелето Тодоров 20 год.; Кирчо Марков 21 год. /дето бяха от цен-тровата чета, според дадени сведения от войводата Кършаков/; Киро Марков се предал жив на аскерите но не са му простили и са го закла ли; от селската чета следните лица: Яне Киров 18 год.; Яне Донов 18 год.; Цветко Габров 23 год.; Доно Митров 28 год.; Колью Пандов 35 год.; Сотир Митрев 19 год.; Яне Трицаров 20 год. и Яне Нанчов всички-от селската чета, 10 въоръжени; невъоръжени в същата дупка /пещера/ Нумо Гергов 18 год.; Герго Донов 27 год.; Колью Митров 32 год. Герго Нумов 18 год. всички бед оръжие пет души, според най-верни показания убиването за горните петнадесет души станало така:

Се прикрили во една дупка /пещера/ в планината и я зазидали: от пред, обаче, когато аскера минавал там се осъмнил, во самата местност со аскерите имало некой шекерджия от Псодери влах, и един от аскерия го накарал псодерака да разгледа дупката. Псодерака макар да ги забелязал отговорил, че нема нищо. За големо нещастие едно от момчетата което стоело до самата уста на дупката, като видяло че вече да се наближават до дупката и за по добре да се прикрие си дръпнало навътре пушката която издрънкала и аскерията чул, веднага изпсувал влаха и го накарал да види що има в дупката. Аскерите се натрупаха около и почнаха да палят снопи до дупката. Види се пушека ги претисна и бяха принудени да се саубият но само едно момче на име Георги Янев 15 год. и това било во същатадупка, но излезнало живо от вън, аскерите го раниха и това падна и му посекоха едното уше, но това претърпе и не се подвижи, това момче остана само живо, казват на всички убити им посекоха ушите, за тия нещастни жертви, особено ние со

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Кляшев има да скърбим, защото нарочно изпратихме да викат Въмбел-
ската чета да дойдат с нас. Както казват, дошли въмлени на мес-
то дето бехме, но не ни пристигнаха, затова останаха да се прикрият
у дупките, нас най вече ни замръзна кръвта за войводата Кършаков,
понеже въмблени без нашето позволение и по погрешка отишли во Свър-
деш, го взеха да го носят при нас, аз като научих че идва, писах
му скоро да се завърне во Смърдеш и да не отива никъде без наше
писмо, обаче аскерите беха надошли во Смърдеш и небеше възможно
завръщането на Кършаков, той остана во Въмбел! До днес не знаехме
дали живота негов, за живота на Кършаков и скърбехме за него, и ни
най- малко не вервахме да е останал жив. При изгарянето селата Въм-
бел /25 VIII/ се убиха още; Ставро Мошенски 108 год./изгорел во не-
коя плевня/ и Стояница ..... 100 год.; а Ването Чърнио е
убит во планината под "Руля" още е убита Наумица Якова и момчета
й 15 год. на име Митре. Селото Въмбел еизгорено от башибузуците и
ограбено съвсем, за другите безобразия те станаха вече обикновени
и няма що да пиша, същия ден аскерите заклаха в Руля следните лица:
Павловица Аличева непразна /трудна/, Стоян Аличев и едно момче ра-
нено. Както разправят за Павловица е разпарана и гледали изваденото
от утробата малко. От Търново убити са: Трайко п.Костантинов и Ван-
гер Миляов, ранени: Ване Лазаров и Търпен Стойков. Моите домашни ги
намерих дойдоха в Кономлади. Те пак са пострадали при изгарянето
на Блаца, обаче тоя път се спасиха по-лесно отколкото во Смърдец-
кото изгаряне, успели да избягат и се присъединят към Вишенските
фамилии, макар че бяха застигнати от аскерите, ни един от офицери-
те не се отнасят така зверски както некои други. На блацките и че-
решничките жени собличали фанелите и гашчите им, там ставали много
безобразия. От Блаца, Черешница и Вищени има убити. но тук нема
да ги пиша, защото се писани во подробния списък /от Въмбелските
убити в дупката от селската чета било убито още Колето Дремов/ от
Бабчор и от там има доста убити и страшни безобразия са извършени.

ЦПА, Ф 226 оп 1 а. е. 210

От центровата чета на Стериовски днес избегаха: Илъо Поповски, Ването Гичов, Пандо Гичов, Насо Рачов, Гипо Макрия, Герго Роково, Петър Пекаров, от селската Смърдешка чета е последния, со неми заедно и безобразния Апостол Чекеларов, Газо Каранджов и Янето поп Янчев.

27 август. - Кономладската планина - сряда.

От разни места получихме писма, току речи всички со едно и също съдържание, от всякъде изплашени селяни, старци и чорбаджии се готвят да се покорят на наво на аскерите и на гръцкия владика. Даже мтого села го направиха гова. Най първо направи това селото Габреш и Брезница.

Аскерите които се установени над Бесевина отишли во Брезница събрали всичките фамилии от Смърдеш, Косинец, Въмбел, Върбник и др. и им дали байраци да окачат во знак на покорство и советвали да убедат своите мъже да си предадат оръжието и царо ще им простил, всичките да отидат в Костур при Командир паша да се поклонят и пр. Нашите слабо верни, готови всичко да приемат! Особено като се научи че четите се отдалечиха, мнозина и на лево и на десно викаха:

"Тая нашата вече се свърши, началниците избегаха и ни оставиха в огъня и пр.!" Ужасноположение! Още ние не помислихме подобно нещо, още ние сму тука! Мнозина почнаха да дирят начин за да се подобрят со турците и гръцкия владика. А пък проклетия владика възползуван от тоя случай изпратил окръжно по селата, со което заблуждава простото население. Косинци во Брезница събрани, начело со поп Петро Пинзов, решили да преклонят глава.

От всички страни псувни и нападки се чуват по наш адрес! От външния свят нищо положително не можем да научим, за да укоражим това пусто и не постоянно население което запприлича като развален компас.

Днес благодарение се получи едно писменце от Георги поп Христов, Герински ръководител, в което пишеше некой надеждни новини,

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

109

това писмо за подновяване и подкрепяване духа всред всички го прочетохме и му говорихме на дълго их широко, обаче, нетърпеливото население веднага иска да му бтесне свободата.

За да успесним задачити и мъчнотиите било от страна било от каквото и да е друго решихме да се разделим така: аз со четите центровите - Смърдецка, Дъмбенска, Косинска и Апоскепска да заминем за Костенарията и там да произведем некои тупордии со които да объркаме турците и обърнем вниманието на правителството и да се каже че и Нестрамско о Костинарията въстанаха.

Газо поп Трайков да замине за Горинско и се стрепне с Горинци за да нападнат и разрушат моста Екисулийски от ж.п.линия. Кляшев да вземе наказателната чета на Ристо Гучов и да заобиколи селата по Корешчата и накажи измениците които влезнаха во споразумение со турците, а също и онези които напускат редовите и бягат. Розов и той со едно ново устроена чета под войводството на Никола от Дреновени /Кузинчо/ да замине за Пополье и накажи престъпниците.

Вечерта аз со Кляшев, Киселинчев и четите от Смърдешкия, Дамбено-Косински и Апоскепски центрове со четата още на Гушев заминахме за Брезницкото кале "Градишчата" а Газо поп Трайков и Розов со четите за към Бабчор.

28 август. - Брезницкото кале - четвъртък.

Решихме да заминем за към Дъмбенско и затова определихме човеци да отидат со време и се розпоредят за едение, хляб бехме зарекли от неколко села и в Габреш бехме изпратили цела чета, за да приготви хлеб,от Габреш сполучиха да изпратят стотина хляба. Там дето седехме некой си от въстаниците види се украл царевици и запалил огън да ги пече, обаче бехме изненадани когато видехме да пламнат сухите листа от гъстия гъстарак. Спуснахме всички да гасим и успехме да откъснем огъня. При изгасението на един въстаник му падна в огъня един патрон и изгърме.

Караула ни съобщи че аскерите слизат от към "Търнова Сли-
ва" от горе от планината, Христо Гушчев пак го бехме изпратили да
днигне и повърне Косинските жени които стояхаа в Костур да се под-
ведат на турските власти заедно со поп Петро Пинзов, Инето Бицов,
Стефо Кършаков и Стасето Рука, още го немаше, а беше со мои кон та
възможно беше да бъде посрещнат от аскерите, защото отпред показа-
нията на караула, един от аскерите слезнал вече чак до селото и
други дошли към нас во верига. Отидох да прегледам и се ориентирам
по движението на аскерите за да вземем нужните мерки. Тъкмо когато
слезнах во рамното при черквичките стрешнах Гушчев да носи косин-
ци, взех коня и отидох при караула, изгледах и видех веригите от
аскерите които имаха нанаправление съм нас и то не далече, дадохме
со Кляшев заповед за общо отстъпление, защото местото никак не ни
помагаше за стражение отстъпихме към Черна Гора, аскерите се збраха
над Габреш на местността "чоквата".

Косинци без да ги осъдим во време на тревогата си заминаха
за потурченото Брезница. Гастълака който остана недоизгасен отново
се подпали и изгори сума нещо. Се постарах да намеря подпалвача
обаче напразно. Ни известиха от Косинец, Дамбени и Гобаница че
турците наново нападнаха селата и убиха още неколко старци които
заварили во селото! Всички подземни скривалища ги намерили и про-
дължават всеки ден да ровят, особено во Дъмбенистрашни безсбразия
вършели аскерите и башибозуците.

Едно 14 годишно жупаницко момиче, на Нико поп Горльов на
име Доча около четирма души зверове го обезчестиха и всички се из-
вървели върху нещастното момиче, сега лежи и не може да стане от
местото си. Също и установените аскери в Бесвина, според проверени
сведения обезобразили всико що е женско от 13 до 60 годишна въз-
раст.

Вечерта заминахме за Смърдешката планина "Червени гренди".

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

29 август. - "червени гренди" или "Паун" - петък.

Тук се укрепихме доста здраво понеже допуснахме че аскера от Габреш пак да се повърни во планината за да я обискира. Към четри часа видяхме турския караул които наверно ни видя и затова почна да тръби. След некой час се появиха още неколко аскери и ние си приготвихме за бой. Види се турците не посмеха да настъпят на тия укрепени места и затова се прибраха към другите. От Брезница като имахме заречено хляб да ни донесат дойде и Йото Вражановски съобщи че брезничени отказваха категорически вече да дават хляб на комитите.

Дойде едно мой писмо от към Преспата, Донето Жайков со Караолан, кожбаша Цильо Велката, ...

.....

/липсва цяла страница - 59 & от напечатания оригинал/.

.....

Като ги натисна огъня, забелязах да се хвърлят от прозореца над един трем, че и после на земята. Тук щех да ги застреля но се уплаших да не е некой невинен и се спрех. Всички врати ги бехме хванали, Жайков почна да гърми от тремчето, малко остана да ме улучи мене, като излизаха жените от къщата, казах на Ристо Гушлев да влезни и се смеси со жените и така да можи да го нарани. Ристо влезна, но вместо да се смеши со жените, застана зад едно кьоше, от където беше Жайков, който гърмна и Ристо Гушлев извика:

"Уби ме проклетия!" И падна вътре во вратата като му извиках не бой се нищо нямаш, излезна вън и ми каза:

"Убит съм Василе ти ме взема на душата".

Кляшев му се скара за дето така каза и той се свести и се обърна со думите:

"Нека умра не ме е яд но тоя преклет да го уловим!"

Ранате не беше смъртоносна, ударен бе в десните ребра и то малко, ние продължихме да следим Жайков и всички негови около къ-

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

щата тремове и плевни. По едно време почна от една вратичка да се издава една глава и по некой път стреляше. Войводата Стерьо Стериовски и той незабележано, но паднал от къщата на Васил Мазнев, го забелезали и ни съобщиха че паднал, отидохме со Кляшев и видяхме нещо паднало на вратата, изгърмехме, аз ударих върху падналото и разбрах че вече е паднал и извикахме да го изтеглят нашите момчета изтеглили прегледа го, той бил Газо Жайков син на Донето Жайков, върху него се намериха двадесетина патрона во жебо, а пушката взе- мена от вътре, така щото неможахме да разберем, кой имено стреляше дали младия или страия. Забележахме да излиза човек во блиѕната къ- ща, извикахме да се предаде иначе ще подпалим и тая къща и тогава човека почна да вика че се предава, хванаха го и го донесоха при мен, той бил Караолан, който избегал от дома и момчетата не го на- мерили, той като престъпник отишъл да дири спасение у Жайков. запо- ведохме да се обеси во сред селото, други човеци немаше у стрешна- та къща затова не се изгоре, след това стареца Жайков види се, или су у скрил или изполэувал суматохата избега между другите чужди фамилии.

Збрахме се всички во сред селото, иследвахме Доно Юро, за убийството на Габро, той почна от начало да крие, но после си из- каза всичко. Ето неговите показания:

"Габро е убит от двамата Жайкови и двамата от Пановски, Янето и Цветко. Те имах страх от него и те го убиха, аз не съм за- мешен во това убийство." От изследванията и показанията на Габро- вите домашни излиза да е бил и Юро заедно со Цветко Панов и Жай- ковиците. За Янето Пандов, немаше подобно нещо. Повикахме Янето Пон- дов пред Юро и го изпитахме. Янето отговори на това, че той не участвувал во убийството а бил поканен. Се виждаше и Янето да е бил съучастник во това убийство на Габро но ни беше жалко да го убива- ме, тъкмо сега во това време след като бе назначен като войвода на селската Брецницка чета. За това го опростихме а Юро като убиец на

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

ЦЕНТР. ДЪРЖ. АРХИВ

113

Габро и от друга страна, за сегашното псуване и викания против комитета и за дето разубеждаваше хората вече, да не слушат комитета, затова го осъдихме на смърт и момчетата го измушкаха.

За да наказваме другите престъпления немаще време, само свикахме Въмбелни и скарахме му се, да си заминат и да си приберат оръжието и си съставят селската чета. След това отправихме се през Дреновени и на съмване стигнахме во Апоскепските планина на "Ковачо

30 август. - Апоскепската планина - "Ковачо" - събота.

Тук се Съединихме со другото отделение което мина през "Берик". Теказаха, че аскери имало под селото во Дъмбени и имало поставено до 40 чадъри. Така щото доста аскер има вече около тия планини. Аскер во Дъмбени, аскер во Габреш и други пък во Бесвина, страшни безобразия правели тези аскери во Дъмбени!

Около часат три караулите предадоха, че около 300 души аскери, пристигнали во селото Апоскеп и го заобиколиха. Станах и зех со мене Киселинчев, заобиколихме местата и след това извикахме войводите и им казахме, во случай на едно нападение, гой кои места всеки войвода да заеми.

От стрещу виждахме да горат 3-4 къщи во Тихолища, между които най първо я запалиха къщата на поп Габро и брат му Никола. Това за награда види се го направиха турците, за гдето тия во съгласие со владиката предават всичко комитско и убиваха хората да ги убеждават да си сложат оръжието. Вследствие на техните увещания тихолищени предадеха около 19 пушки и некой от тях избегаха да живеят во Костур.

.....

---====oOo====---

Справка от научния архив при БАН

(ф N 1 оп 2 ал 1491 БАН)

Българска Академия на науките

IV

ЦПА, Ф 226 оп 1 а.е. 210

Чекаларов, Васил, Хр. от с. Смърдеш, Костурско.

Дневник (по македонските революционни борби)

1901-1903 г. Машинопис, 5 части; I-93 стр; II-84 стр; III-89 стр; IV-52 стр. (липсват 43, 44, 47-57) V-62 стр.

Дневникът на Васил Чекаларов - костурски ръководител и един от петимата ръководители на Възстанието през 1903 г. в Костурско.

ИСТОРИЯ

Македонският войвода Васил Чекаларов водил дневник за дейността на своята чета през периода 1901-1903 г. Дневникът бил тясно свързан с личния живот на Чекаларов. В 1903 г. Чекаларов се преселил в София и донесъл със себе си своя дневник, обаче две тетрадки останали у негов близък от с. Макин (Кузо Димитров). След убийството на В. Чекаларов дневникът останал у неговия другар Лазар Киселинчев, който дал го за преписване с македонския Стиро В. Мореов от с. Загоричани, за да го дешифрират и препишат на машина. Към 1946 г. Мореов и Васил Ивановски, председател на Македонското братство в София, решават да изучат дневника и предлагат на двама писатели да подготвят ръкописа за печат. Високата цена, която писателите им поискали, ги принудили да се откажат от проекта си.

През 1948 г. във връзка с процеса срещу Трайчо Костов Васил Ивановски, който е бил член на ЦК на БКП, бива арестуван и книгата му претърсена от милицията. Вероятно ръкописът на дневника е бил задържан от милицията на председателя на БАН Т. Павлов и след смъртта му предаден в архива на БАН. По-късно Стиро Мореов научава от Васил Шанов, че дневникът се пази в БАН, първо в Архивния институт и след това в Архива. Според